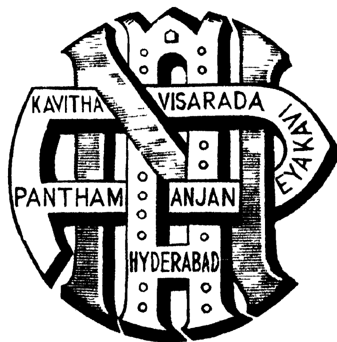

గ్రంథకర్త,

కవితావిశారద

పంతం ఆంజనేయకవి.

వెల-రూ 1-0-0

కొండా వీరయ్య అండ్ సన్స్ గారి శ్రీ భారతీ ప్రెస్‌లో
ముద్రింపఁబడియె సికిందాబాద్.

500 ప్రతులు.

కృతికర్త

కవితావిశారద

పంతం ఆంజనేయకవి,

హైదరాబాదు.

విజ్ఞాపనము.

పాఠక మహాశయులారా!

అనంత కల్యాణగుణాభరణుండగు పరమేశ్వరుని లీలా కృత్యంబుల నభివర్ణించుట వేరితరము. తొల్లి తపోవంతులగు ఋష్యాదులు దీర్ఘకాలము తపస్సంపన్నులై తుదకు తెలిసీతెలియనివారలై యా దయామయుని పాదారవింద భజనానంద మగ్నమానసులైరి. చతుర్ముఖుండంతటివాఁడు సహస్రదివ్య వర్షంబులు పరిశోధించి భగ్నచిత్తుండై తదంఘ్రిసేవయే ముఖ్యంబని చతుర్ముఖంబులనుగ్ఘోషించెను. అట్టిచో నేనెంతటివాఁడను. భగవత్సన్నిధానమున ప్రహ్లాదుఁడు.

"మ॥ తపముల్ వంశముఁ దేజముల్ శ్రుతముసౌం♦ దర్యంబు
నుద్యోగముల్, నిపుణత్వంబుఁ, బ్రతాపపౌరుషములున్
నిష్ఠాబలప్రజ్ఞలున్. ♦ జపహోమంబులుఁజాల వీశ్వరభ
వత్సంతుష్టికై దంతియూ ♦ థపుచందంబున భక్తిసేయువ
లయుం ♦ దాత్పర్యసంయుక్తుఁడై॥,,

అని ప్రార్థించెను. కావున నేనావిషయంబులోలుఁడను, తాపత్రయైషణాత్రయములఁజిక్కికొని యపారంబగు సంసారసముద్రంబునఁ గొట్టుకొనిపోవుచుండెడి యల్పజ్ఞుఁడను. ఇట్టిసంకటంబుల నుండి విడువంబడు వేరొండుమార్గంబుఁగానక దయామయుని చరిత్రకీర్తి నాయల్పవిద్యాగీతంబుల గానంబుసేయ మొదలి

డితిని. ఈరుక్మిణీకల్యాణము భగవానుఁడైన వ్యాసమహాముని పరమపవిత్రమైన గీర్వాణభాషఁ రచియించెను. అనుపమ యపర వ్యాసుఁడో యనిపరమభక్తాగ్రేసరుఁడగుపోతనామాత్యుడాంధ్ర భాషయందు, జీవకళలుట్టిపడ వ్రాసెను. పిమ్మట ప్రాజ్ఞుఁడగు కూచిమంచితిమ్మకవి యీచరిత్రమును ప్రౌఢభాషలోఁబోషించెను. ఇట్టిమహోన్నతదశయందువెలింగెడిచరిత్రంబును మరల నాచేరచియింపఁబడుటకు కారణము వీరలబ్రతిఘటించిమించి వెలుంగఁజేయు సంకల్పమునకాదు. వారికిని నాకును హస్తిమశకాంతరము. రామా! అనుభగవన్నామము నుచ్చరించుటయెట్లు పునరుక్తిదోషమున పరిగణింపఁబడదో యట్లే యీవిశ్వంభర మూర్తిదివ్యచరిత్రంబెందరెన్ని పర్యాయములురచియించినను చర్విత చర్వితాతి చర్వితము కాదనితలంచి నాశక్త్యానుసారముగా నీచరిత్రంబును రచియించితినని నా మనవి.

ఒకచోట ప్రహ్లాదుఁడు బోధకుఁడై యిట్లువచియించెను.

"గురుశుశ్రూషయు, సర్వలాభసమర్పణంబును, సాధుజనసంగమంబును, నీశ్వర ప్రతిమా సమారాధనంబును, హరికథాతత్పరత్వంబును, వాసుదేవునియందలి ప్రీతియు, నారాయణగుణనామకీర్తనంబును, వైకుంఠచరణకమలధ్యానంబును విశ్వంభరమూర్తి విలోకనపూజనంబులును, వెందలైన విజ్ఞాన వైరాగ్యలాభసాధనంబులైన భాగవత ధర్మంబులపై రతిగలిగి

సర్వభూతంబులయందు నీశ్వరుండు భగవంతుండాత్మగలండని సమాశ్రనంబుసేయుచుఁ గామ క్రోధ లోభ మోహ మదమాత్స రంబులఁ గెలిచి యింద్రియవర్గంబును బంధించి భక్తిసేయు చుండ నీశ్వరుండయినవిష్ణుదేవునియందలిగతిసిద్ధించు'' కావున బుద్బుద ప్రాయంబునగు నీతనువును తదనుకూలంబులగు విషయంబుల నిజస్థితి నెఱింగి శాశ్వతానందమునకు మూలంబగు శ్రీహరిచరణారవింద భజనానందమే ప్రశస్తమని తలంచిన వాఁడనని యెఱుంగనగు. నాకవిత్వము భక్తిమార్గానుకూల ముగ వీక్షింపవలయుఁగాని, ప్రౌఢభాషాప్రకటనంబునకై రచి యింపంబడినదని తలఁపవలదు. నేనందఱివలె గురువులచెంత బరింపక స్వతస్సిద్ధముగ బాండిత్యంబించుక శ్రీహరికరుణాకటాక్ష మువలనఁబొందితినని చెప్ప సాహసించెదను. కడుంగడు బాల్యం బుననుండియే నాకుభాగవత పరనాపేక్షమెండు. ఇతర కావ్యము లెన్నేని చదివినను భాగవతములోఁగొంతభాగము నిత్యముజదివి నఁగాని, నాచిత్తమునకు హాయిగలుగదు. ఇదినాకొక పిచ్చియో! లేక భగవచ్చింత నాయత్తమైన చిత్తచాంచల్యమో! వివరింపఁజాలను. ఇప్పటికిని యిదియెనాకు నిత్యపారాయణయోగ్య మైన పారమార్థిక గ్రంథమైయున్నయది.

అస్మద్గురువర్యులగు బ్ర॥శ్రీ॥ మహామహోపాధ్యాయ, కళా ప్రపూర్ణ, కవిసార్వభౌమ, ఆంధ్ర వ్యాసులగు శ్రీపాద

కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు శ్రీనాథప్రోక్తమగు నైషధమును బఠించి తద్గ్రంథకర్తయగు శ్రీనాథకవిసార్వభౌముని తమ గురువుగా నెల్లుభావించి తమగ్రంథములలోఁ జెప్పకొనియుండిరో యట్లే శ్రీమదాంధ్రభాగవత గ్రంథకర్తయు భక్తాగ్రేసరుఁడునగు బమ్మెరపోతనామాత్యుఁడే నాకుపరమగురువనియు, నాకవిత్వమునకు శ్రీ భాగవతమే కారణమనియు నిరాటంకలముగా జెప్పసాహసించెదను.

ఇటీవల బ్ర॥శ్రీ॥ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారివద్ద నే గాంచిన కవితాశిక్షకూడనాకవిత్వమునకు వన్నెదెచ్చినదని మనవిఁజేయుచున్నాఁడను.

నేను కవిత్వము మొదలిడి నేటివరకు వ్రాసినగ్రంథము లన్నియు ననన్యవాత్సల్యమున వేసరక బరిశీలించి పొడమిన కొరంతలఁజూపుచు, కథాకల్పనాసూచనంబులఁబ్రసాదించుచు నా యీకవిత్వమును బ్రశంసార్హమగు మార్గమునఁ ద్రిప్పిన విమర్శకాగ్రేసరులును, సంస్కరణీయ భాషాసిద్ధులును, నాకు పరమ మిత్రులునగు బ్ర. శ్రీ. డాక్టర్ పిశుపాటి వేంకట రమణయ్యగారిని యస్మద్దేశికేంద్రులుగా భావించుచువారికి కృతజ్ఞతా పూర్వకముగా వందనము లర్పించుచున్నాఁడను.

భగవద్భక్తియే ప్రాముఖ్యముగాఁ గొని వ్రాయు నా కవిత్వమునకుమెచ్చి "ఆంధ్రభారతీ తీర్థము" యొక్క

ప్రధమాధ్యక్షులగు ఘనతవహించిన జయపూరు మహారాజు

(His Highness Maha Rajaha of Jaipur, Chancellor of Andhra Research University) గారు నాకు "కవితావిశారద" బిరుదమునొసంగిరి. ఇయ్యది నాకు భరింపరాని భారమయ్యును భరింపవలసిన విధియై యున్నది. పరాధీనవృత్తియందుననుండియు వీలుననుసరించిమాతృభాషా సేవజేసెడి నాకు ముమ్ముందు నీ బిరుదమున కైనలయు భాషాభివృద్ధియు, గ్రంధరచన చేయుటకై గొంత కాలమువిని యోగింపవలసినపనినాకు తప్పనిసరియైయున్నయది. సర్వేశ్వరుని సంకల్పమెట్లున్నదో తెలియదు. నాయెడసానుభూతిగనబరచిన శ్రీభారతీ తీర్థముయొక్క ప్రథమాధ్యక్షులగు జయపూరు మహారాజుగారికిని, తదధ్యక్షులగు బ్రి. శ్రీ. ఆచార్యబుర్రా శేషగిరిరావు **M.A. PH: D., M.S.A.** గారికినికృతజ్ఞతాపూర్వకముగా వందనము లర్పించుచున్నాడను.

ధార్మికచిత్తులును, సత్యవచోధురంధరులును, ఉత్తమోత్తములును, రాట్కులసంజనితులును, భాషాత్రయపారంగతులును ప్రత్యేకించి మాతృభాషాభిమానులునగులింగన్నపేట సంస్థానాధీశులగు మ॥రా॥శ్రీ॥ గోరంటవేంకటనరసింగరావు సర్దేశాయిభూపాలురీ రుక్మిణీకళ్యాణము భక్తితోవిని నన్నుసత్కరించి యిద్దానినంకితముగా స్వీకరించి, యీగ్రంథ

మనతికాలములో వ్యయప్రయాసములకులోనై ముద్రింపఁజేసి సారస్వతలోకమున కందజేసిన వీరికి సర్వదాయాయురారోగ్య సత్సంతానైశ్వర్యాభివృద్ధిగోరుచు కృతజ్ఞతావందనములర్పించు చున్నాడను. ఈయుద్యమమున వీరిను త్సాహపరచిన వీరిమామ గారగు దొంతిసంస్థానభూపాలురగు శ్రీ రాజా వేంకట గోపాల రెడ్డి భూపాలురకును మ॥రా॥శ్రీ॥ విద్యావార్ధియగు బూరుగపల్లి కనకారెడ్డిగారికిని కృతజ్ఞతాపూర్వకముగా వందనములర్పించు చున్నాఁడను.

ఈ ప్రబంధమును రచియించుటకిదియే ప్రథమప్రయత్నము గావున నాలోపము లేగాక ముద్రణాలోపములుగూడ నుండకపోవు. "నడచుచునుండువాని చరణంబుల కేగద రాళ్లు త్రాకుచుండు" అను న్యాయమునను సరించి యిందుబొడమిన తప్పిదములు సహృదయులగు పండితకవి లోకము క్షమింపఁ గలరని నా ప్రార్థన.

ఇట్లు
బుధజన విధేయుఁడు
గ్రంథకర్త.

Letter from Sir K. V. Reddy Naidu Garu, Ex: Governor of Madras.

Kurma House,
Thyagaraya Nagar,
Madras, 17th Oct: 1938.

Dear Mr. Naidu,

I am in receipt of your letter dated 20th Septr: 1938 and the enclosures. I have read your "Rukmini Kalyanam." I am exceedingly glad that you have been able to write such a high class book. It is really entertaining. The style is classical and at the same time pure and simple.

Yours sincerly,
K. V. Reddy.

—: గురునమస్కారము :—

గీ॥ సరసకవిలోక పాలనా ♦ చక్రవర్తి,
నాంధ్ర వ్యాసుని వేద వే ♦ దాంగ విదుని
శ్రీపదాన్వయుఁ గృష్ణాఖ్యు ♦ శ్రితసుపూజ్యు
మద్గురూత్తము స్మరియింతు ♦ మహితభక్తి.

ఓం

పీఠిక.

యే నామ కేచిదిహ నః ప్రథయం త్యవజ్ఞామ్ ।
జానంతి తే కిమపి తాన్ప్రతి నైష యత్నః ।
ఉత్పత్స్యతే మమతు కోఽపి సమానధర్మా ।
కాలో హ్యయం నిరవధిర్విపులా చ పృథ్వీ ॥

భవభూతి.

పరిదృశ్యమాన ప్రపంచరంగమునందు, సృష్ట్యాదినుం డియు కవిత్వముమానవునికి సహజలక్షణముగాగానుపించెడిది. ఏలనన, మానవుని శైశవదశయందే, వేదకాలపునాటియార్యులు తొలిపల్కులగు ఋక్కులనుగానముజేసిరి. ఆదికావ్యమగు రామాయణమునుపాడి 'వాల్మీకి కోకిల' యమరత్వమునుబొం దెను. పంచమవేదంబనబడు 'భారతామ్నాయము' ను రచి యించి వ్యాసమహర్షి భగవానుడయ్యె. పుణ్యభూమియగు నార్యావర్తమునందేగాక, పురాతననాగరికతగల గ్రీకుదేశ ములోగూడ, 'హోమరు' (Homer) మొదలైన మహా కవులుద్భవిల్లి, 'ఒడస్సి, యిలియెడ్'(Odyssey and Iliad) మొదలైన విఖ్యాతిపురాణరాజములవ్రాసిజగత్ప్రసిద్ధినిబడసిరి. ఇంతేగాక ప్రాచీనకవులవాఙ్మయములలో కనబడుసౌష్టవము మాధురీగరిమ, ఆవేశము (Inspiration) నాగరికతాభి వృద్ధియైనకొలదిని పూజ్యమగుచుండెననుకొందరివాదము సత్య దూరముకాదు.

లోకములో కవిత్వమబ్బుట చాలాదుర్లభము. అందు వలననే మనపూర్వులు.—

శ్లో॥ శక్తిర్నిపుణతాలోక శాస్త్రకావ్యాద్యవేక్షణం
కావ్యజ్ఞశిక్షయాఽభ్యాసఇతిహేతు స్తదుద్భవే ॥

అనికవిత్వమబ్బుట కిన్నిలక్షణములుండవలెనని నుడివి యున్నారు.

కవిత్వమనునది యొకరిసొత్తుకాదు, పాకులాడినరానేరదు; బహుజన్మతపఃఫలము, పూర్వసుకృతసంచయము, వరప్రసాదలబ్ధము. అందువలననే, "**Poets are born and not made**" అన్ననుడువుసత్యము. కవిత్వమును చెప్పువారందరు కవులనిపించుకొనరు. కవిత్వమురసాశ్రియము, రసపిపాసాజిఘృక్షువులగు ముముక్షువులకుగాని సామాన్యులకు కవిత్వగుణమగోచరము. కవియన్ననో నిరంకుశుఁడు, రారాజు కన్నమిన్నయగుమేటిమానసి, రవిగాననిచో కవిగాంచును. ప్రకృతియొక్క మూలమూలలనుండుసమస్తస్థూల, సూక్ష్మ, జంగమ, స్థావరప్రదేశములన్నియునన్వేషించును, ప్రకృతిదేవతోపాసకుఁడుకవి, ప్రకృతియొక్కగాఢభక్తుఁడు. కవియే ప్రకృతి, ప్రకృతి యేకవి.

అందువలననే సూరణప్రభావతి ప్రద్యుమ్నములో కవిత్వలక్షణములు నీక్రింది విధమున పేర్కొనియున్నాడు.

"సీ॥ శబ్దసంస్కారమె ♦ చ్చటను జారంగనీక
పదమైత్రియగ్గసం ♦ పదలఁబొగలఁ
దలఁపెల్లనక్లిష్ట ♦ తనుపరిదీపితముగాఁ
బునరుక్తిదోషంబు ♦ పొంతఁబోక
యాకాంక్షితస్ఫూర్తి ♦ యాచరించుచును శా
ఖాచంక్రమక్రియఁ ♦ గడవఁజనక
పరికృతార్థభావంబు ♦ సాదుకోనదుకుచు
నుపపత్తినెందు న ♦ త్యూర్జితముగ

గీ॥ నొకటబూర్వోత్తరవిరోధ ♦ మొదవకుండ
దత్తదశయనవాక్యతా ♦ త్పర్యభేద
ములుమహావాక్యతాత్పర్య ♦ మునకునొనరఁ
బలుకనేర్చుట బహుతపః ♦ ఫలముగాదె"

ఇంతేగాక కవిప్రవేశించని రంగములేదు, ప్రదేశము లేదు. రాచకీయములలో పాల్కొని జాతీయ నిర్మాణకుఁడని (**Nation Builder**) పించుకొనినాడు. ఫరాసుదేశములో, వాల్టేరు రొసోని' (**Voltairre And Roussoean**) యనువారలకావ్యరచనలు ఫరాస ప్లవమునకు కారణమయి (**French Revolution**) విశ్వమానవ సౌభ్రాతృత్వము నొకప్పుడు (**Liberty, Equality, Fraternity**) స్థిరపరచినవి. అలాగు ననే కొలదివత్సరములక్రిందట, రుష్యా (**Russia**) దేశములో టాల్స్టాయి: లెనిను (**Tolstoy and Lenin**) రచయితలవాఙ్మయమభివృద్ధిపొంది, అపూర్వమయిన మార్పులు

(**Innovations**) దెచ్చిపెట్టుటయేగాక' నెన్నదుగిని, కనిమెరుగని సంస్కారములజొనిపి, గవ్యనుజాతికేగాక, ప్రపంచ మానవజాతికందరికిని, ఒకనూత్నవికాసము, నూత్నపరిజ్ఞానము నూత్ననిశ్చయము, నూత్నక్రమమును(**New Social order**) ప్రవేశపెట్టి, భూగోళమునంతయు సాఘింక విప్లవముతో గలవరబెట్టుచున్నది.

ఇటులనే, ఆంధ్రవాఙ్మయమహాదధి తరచినయెడల ఆంధ్రులుకూడ వేదకాలమునుండియు ఆంధ్రజాతివికాసమునకు దోడ్పడినారనుట సందియముకాదు. మరియు ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర పరిశీలించినచో, ఆంధ్రకవిత్వము ఒకనన్నయతో ప్రారంభముగాక (**1020 A.D. To 1150 A.D.**) చంద్రవంశపు రాజగు, ఆంధ్రవిష్ణువుకాలమునుండియు విజృంభణలో నున్నట్లు గోచరమగును, ఐతరేయ బ్రాహ్మణమునందును, శతప్రధ బ్రాహ్మణమునందును ఆంధ్రులు పేర్కొనబడుటచే, సూత్ర కాలమునుండియు (**Age of Sutras**) ఆంధ్రకవిత్వకాలనిర్ణయముచేయవలసినదియైయుండగా, ఒకనన్నయకాలములోనే, ఆంధ్రకవిత్వముహఠాత్తుగా ప్రత్యక్షమయినదని చెప్ప సాహసించుట, కొందరిమతములోనెంతయు సమంజసముకానేరదు.

ఏదియెట్లున్నను, నన్నపార్యుడే కవిబ్రహ్మగా పెక్కురు పూర్వకవులచే బేర్కొనబడినాడు. అందువలననే:—

మ॥ మహిమన్ వాగనశాసనుండుసృజియిం ♦ పన్ గుండలేంద్రుండు త
న్మహనీస్థితిమూలమైనిలువ శ్రీ ♦ నాథుండుప్రోవన్ మహా
మహులౌసోముఁడుభాస్కరుండు వెలయిం ♦ పన్ సొంపువాటిల్లునా
బహుళాంధ్రోక్తిమయప్రపంచమున త ♦ త్ప్రాగల్భ్యమూహించెదన్.

అని, రామరాజభూషణుఁడు పూర్వకవిస్తుతిఁ జేసి, ఆంధ్ర వాఙ్మయచరిత్ర’’ నంతయు నొక్క పద్యములో సంక్షిప్తముగా నిమిడ్చినాడు.

నన్నయభట్టుకుంజరము ప్రప్రథమమునుండియు రాజరాజనరేంద్రుని యుద్యానవనమున స్వేచ్ఛగా విహరించుచు మహానదియగు గోదావరిగట్టెక్కి, వైరిభూరుహశాఖా నాశనమొనర్చి, ‘‘శ్రీవాణీగిరిజా’’ యనుచు ఘీంకారనాదమొనరించి, ఆంధ్రులందరికి ప్రథమదర్శనమొనర్చినది. తరువాత కుండలీంద్రుండగు తిక్కన నెల్లూరునందుమనుమసిద్ధి భూపాలుని నాశీర్వదించి. అమాత్యశేఖరుఁడయి, లౌక్యవైదికముల రెంటిని సమన్వయించి,హరిహరనాథభక్తుఁడై,‘‘కిమస్థిమాలా! కిముకౌస్తుభం వా!’’ ‘‘నవతాదూర పురాణతానుపగతా!’’ యనుచునద్వైతభావపరంపర సర్వదిశలవెదజల్లుచు, ‘‘కుల బ్రాహ్మణుఁడు’’ అరణ్యపర్వశేషము కునహావదలినభాగము నంతయు సృష్టియొనర్చి, ఆంధ్రభాషావధూటికి మూలమైనిలచి మేటికీర్తిదిగంతముల వ్యాపింపజేసినాడు. తరువాత, ఏరూర్చి ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడా భాషామతల్లికి నూతనాలంకారము

జేయించి మరింత యపూర్వశోభనుకల్పించినాడు. తరువాత, సోముఁడు, భాస్కరుఁడు, శ్రీనాథుఁడు, సూరన, పెద్దన, రామరాజభూషణుఁడు, ముక్కుతిమ్మన, ధూర్జటిమొదలైన మేటికినాటములగు కవులుద్భవిల్లి, పురాణయుగమునుండి, ఆంధ్రభాషామతల్లిదృష్టినిమరల్చి, ప్రబంధనిర్మాతలై నూతన సృష్టియొనర్చి, ప్రబంధయుగమను పేరనొకనూత్నశకమును ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రలోకల్పించి, రారాజులకీర్తి మన్ననల బడసినారు. ఈయుగములోనే కవులకు చక్రవర్తులుసహితము దాసులయి నీరాజనములిచ్చినారు, రత్నాంబరములిచ్చి కేలొసగినారు. "భువనవిజయ" రత్నసింహాసనమున నధిష్ఠింపజేసినారు. కనకాభిషేకములలో కవులనుముంచెత్తినారు. "మూరరాయరగండ డం" తటివాడు, ఆంధ్రపితామహుండాశీర్వదించుచు సేసలు జల్లుచుండగా, బోయియై, ఆంధ్రవాణినిదనకేల బల్లకిదండనెత్తి, ఆంధ్రసరస్వతిని వేవిధములపూజించినాడు

అటులాదర్శప్రాయమైన ప్రబంధయుగమును వదలి నేటియాధునిక కవులు, పాశ్చాత్యనాగరికతా సమ్మోహనమునను, పూర్వాచారమును వదలి తెలుగువాణిని నూత్నమార్గములను, నూత్నశోభలతో, నూత్నసృష్టికిగడంగుచు, "భావకవిత్వమను పేర నవ్యసాహిత్య కవితా సృష్టికి గడంగుచు "పాలతరఁగలు" "వెన్నముద్దలు" "నీటిబుడగలు" "జల

పుష్పములు'' మొదలుగాఁగల చిత్రవిచిత్ర నామములతోఁ జేర్చి, ఆంధ్రవాఙ్మయములో నూతనాధ్యాయమునునిర్మించుచున్నారు. ఈభావకవిత్వధోరణులలోకొందరు, ''కోకిలమెరు కవిత్వము'' లేక (Lyric Poetry)అనిప్రయోగించియున్నారు

భారత, భాగవత, రామాయణాది యుత్కృష్ట కల్పభూరుహసంభరితాంధ్రోద్యానవనమున, నీకవిత్వమునకు స్థానముబొత్తిగాలేదని కొందరు వారియభిప్రాయము. ఆంధ్రకవితామహుడుచెప్పినట్లు "ఖలముఁగాకుండునదికావ్యము'' గనుక నిందలి సత్యాసత్యములు భావికాలమునకే వదలివేయుట సమంజసము.

అయినను, పూర్వాచారమునే ప్రధానముగ జేసుకొని ''ప్రబంధకవిత్వము'' నాదర్శముగా జేసుకొనుచు, ఆంధ్రభాషామతల్లికిభాషాసేవయొనర్పదలచిన వారలలోకింకపీంద్ర ఘటాపంచానన బిరుదాంకితులును, శతావధానులునైన తిరుపతికవులు ముఖ్యులుతరువాత వారలలోమన'పంతం ఆంజనేయ' కవిగారుప్రశంసనీయులు.

ఈయనప్రస్తుతము రచియించినది రుక్మిణీకళ్యాణమునునయిదాశ్వాసములప్రబంధరాజము. దాని నిదివరలో, భక్తాగ్రేసరుఁడగు పోతన, కూచిమంచితిమ్మకవి మొదలైన మహాకవులుభక్తిరసముట్టిపడ ప్రబంధరచనయొనర్చినారు. అయినప్పటికి, ''రాఘవేశ్వరుచారిత్రములెందరెన్ని విధముల్ వర్ణిం

చినక గ్రాలదే'' అనియన్నాడుపాపరాజు. పరమేశ్వరుని చారి త్రిము నెందరెన్ని సార్లురచియించినను చర్వితచర్వణమనిపించుకొ నదు కానియెల్లడలను ఆంధ్రభూమినానాభంగుల భావకవిత్వ రంగత్తరంగములలో డోలాయమానమగుచుండగా, వర్త మానయుగములో ప్రబంధరచయితులకు, వాఙ్మయచరిత్రలో నేస్థానముండునని హ్రస్వదృష్టిగల వక్రమానవులగు విమర్శ కులధిక్షేపించుటసహజము. కవికిని, విమర్శకునకుచుక్కెదురే! సుకవికవిత్వముతార్కికదృష్టితో జూడవిమర్శకులతీవ్రకోపాలన జ్వాలలకాగ నేరదుఅంకుకనియేపిల్లనసుచరిత్రయనుఖ్యాతిగాం చినవిజయవిలాస''గ్రంథకర్తయగు, చేమకూర వేంకటపతియం తటివాడు, ఏగతిరచియించెనేని సమకాలమువారలు మెచ్చరే గదా'''యని ఒక్కసారి నిట్టూర్పువిడచి యూరకున్నాడు.

మరియు, ఆంగ్లవాఙ్మయచరిత్ర తిలకించినచో నిట్టిసా దృశ్యములుపెక్కులుగానవచ్చుచున్నవి. కీట్సు (**Keats**) మ హాకవి (**A thing of beauty is a joy for ever**) అని ఘనవిపంచిక మీటుచు మృదుకుహూస్వరముతో గానము జేయుచు, ప్రకృతి యారాధన మృదుమధురములగుశబ్దజాల ములలో (**Endymion**) కావ్యము ను శిల్పమొనరించి సమ కాలపువారలలోమిన్నయనిపించుకొన్న లలితకవిరాజు(**Edin-borough and Quarterly Reviews**)మొదలైన పత్రిక

లలో విమర్శకుల నిశితబాణ పరంపరలకుగురియైబెంగాల్టుకొ
ని మిగుల బాల్యమునందుననే స్వర్గస్థానమలంకరించి ఆంగ్లసా
హిత్యమునకుతీరనినష్టముగావించినాడు. ఇంకనుజీవించినయెడల
(Shakespeare) మహాకవినికూడ మించకలుగునేమోయని
పలువురియభిప్రాయమైయున్నది.

ఈ ప్రబంధమును వ్రాయుటకుకారణము, కవిగారే
యీక్రిందిపద్యమున నొకవిధముగా సమర్థించుచున్నారు.

ఉ॥ "చాలఁగ గావ్యముల్ మిగుల ♦ శ్రీఘ్రతరంబుగ వ్రాయనేర్చినన్
బాలశశాంకచూళియును ♦ పంకజనాభులఁగూర్చి సత్కృపా
లీలప్రశంసలన్ విడచి ♦ లేశముభక్తియులేక మూఢులై
పేర్లెలుబైయనర్హమగు ♦ వెట్టికవిత్వముఁజెప్పఁబాడియే."

ఏదియెట్లున్నను ఒకగ్రంథములోని గుణదోషములను
లెక్కించుటకు కాలముకంటెయెక్కువ విమర్శకుఁడుండఁబోడు.
"The Test of Greatness is the page of History"
అనియొకయాంగ్లకవీశ్వరుఁడువ్రాసినదు వెంతయునుసత్యము.
పైసందియమునకు కూడ సరియగుసమాధానమిచ్చును.

ఈకవిగారు, ఇదివరలో "దివాంధము, పాండురంగ
శతకము" మొదలైన పద్యప్రబంధములురచియించి యాంధ్ర
మహాజనులమన్ననలకు పాత్రులయినారు. ఈయనకు రచనా
పాటవముసహజముగాగలదు. శబ్దపరిచితియందుమేటి, కవిత్వ
ములలితపదభూయిష్టమై, ధారాళమై, మృదుమధురశైలి

నొప్పుచున్నయది, లాక్షిణికులమతమున, దృశ్యాదృశ్యముగా వ్యాకరణలోపములెందేని గానపడినను, రసనాస్ఫూర్తిప్రౌఢకవి రచనాసామర్థ్యమునకేమాత్రమును దీసిపోవుటలేదు. శైలి "గంగాలహరివలేనవిఛ్ఛిన్నముగా ప్రవహించుచున్న"దని యిదివరలో మామిత్రులగు కురుగంటి సీతారామయ్య **M. A** గారు సెలవిచ్చినదెంతయు సమంజసమేగాక, వారీజ్యోత్స్యము "కవిగారుప్రయత్నించుదో విపులమగు పౌరాణికగ్రంథమును రచియింపసమర్థులనితోచుచున్నది .. భోజరాజీయాదులబోలి యున్నది" నేటికిరుజువయినదని చెప్పుటకెంతయు సాహసించుచున్నాడను.

మరియు నిప్రబంధరాజము ప్రాచీన ప్రబంధ కవుల పోకడలననుకరించుచు, రగడలతోను, స్తవరాజములతోను దండకములతోను, కమ్మనిసీసపద్యములతోను మాటిమాటికి రసముప్పతిల్లుచు, సరసపదగంభీరమై, గంభీర వృత్తబాధురమై, నూతనభావాన్వితమై, ఝురీవేగతుల్యమగు ధారతో నెంతయు గ్రాలుచురమ్యముగానున్నది. సీసపద్యములన్నియో మంచియమకముగలిగి, శైలిమృదుమధురము, సందర్భోచితమగు రసస్ఫూర్తిగలిగి, అంత్యప్రాసనియమములతో, ముక్తపదగ్రస్తములతో నొప్పారుటయే గాక యేపద్యమెన్నిసారులు చదివినను మరలనొక్కమారు చదువుదమన్నయభిలాషను

కలిగించును, నూత్నాయానందమును, నూత్నశోభను వెల్లి విరియుచున్నది.

ఈప్రబంధములో కావ్యమునకు వలయుగుణసంపత్తి పూర్తిగాగలదు. పురవర్ణన, సంభోగవర్ణన, యుద్ధవర్ణన, భక్తి వర్ణన మొదలైవర్ణనలన్నియు నుండుటవలన, యొకప్రౌఢకావ్యమైయున్నది. ఇందలి యితివృత్తము సర్వజనవిదితమగుట వలన పునరుక్తిదోషము లేకుపోను. కొలదిమార్పులున్ననుసమంజసమే. మరియునిందలిపద్యములగమనిక,యందచందములు పరిశీలించినయెడల నీతఁడాంధ్రవాఙ్మయమున నష్టదిగ్గజములని పేర్కొనబడిన, పెద్దనతిమ్మన, రామకృష్ణుఁడు, రామరాజభూషణుఁడు,ధూర్జటి, రామభద్రుఁడు, మొదలైన కవిరాజుల కావ్యముల బాగుగాచదువుకొని, వారియూహలబెక్కింటిని, తనబొజ్జయందిముడ్చుకొనియీగ్రంథమునురచియించి నాడాయనునట్లు, చదివినకొలదిరసమూరుచు, వారిపోకడలను పెక్కుచోట్లపోలియున్నది. మరియు నీకవికి భక్తాగ్రేసరుఁడగు పోతనయందు భక్తియపారము, పోతనానుకరణములు పెక్కులీ ప్రబంధరాజమునందు జొనిపియున్నారు. వానిలోగొన్నిటి బరిశీలింతము:—

సీ॥ మందారమకరంద మాధుర్యమునఁదేలు ♦ మధుపంబువోవు నెమదవములకు
నిర్మలమందాకినీవీచికలఁదూగు ♦ రాయంచ సను నె తరంగిణులకు
లలితరసాలపల్లవఖాదియైచొక్కు ♦ కోయిల సేరు నేకుటజములకు

బూర్ణేందుచంద్రికాస్ఫురితచకోరకం ♦ బరుగునే సాంద్రనీహారములకు
గీ॥ నంబుజోదరదివ్యపాదారవింద ♦ చింతనామృతపానవిశేషమత్త
చిత్తమేరీతినితరంబుఁజేరనేర్చు ♦ వినుతగుణశీలమాటలు వేయునేల.

(పోతన)

సీ॥ విమలమానససరోవిహారణంబులఁగోరు ♦ మదహంసచేరునే మడుగులకును
ఘనమేఘములనీరుఁగాంక్షించుచాతకం ♦ బరుగునే క్షారవారాశిఁగోరి
నరవిందమకరందమాసించురోలంబ ♦ మిక్షురసంబుపైనిచ్చఁగొనునె
మాకందఫలములమాధుర్యముంజొక్కు ♦ రాచిల్కవెఱువేపరసముగొనునె
గీ॥ పద్మదళనేత్ర! భవదీయపాదపద్మ♦ చింతనమునందుఁజొక్కిన చిత్తమను

చేరనెంచునెనిత్యసుస్థిరతనొందెఁ♦ భక్తమందార! గోవింద! పరమపురుష.

(ఆంజనేయకవి)

సీ॥ వీఁడె పేరక్కసివిగతజీవఁగఁజన్నుఁ ♦ బాలుద్రావిన మేటిబాలకుండు
వీఁడె యేనందుని వెలఁదికిజగమెల్ల ♦ ముఖమునందుఁజూపినముగ్ధలాడు
వీఁడె యేమందలో వెన్నలుదొంగిలి ♦ దర్పించి మెక్కినదాఁపసీడు
వీఁడె యేపులయించి వ్రేతలమానంబు ♦ నూరలాడినలోకసుందరుండు
గీ॥ వీఁడు తిరుగున్న పురమటవీస్థలంబు ♦ వీనిబొందనిజన్మంబువిగతఫలము
వీనిఁబలుకనివచనంబువిహగరుతము ♦ వీనిఁజూడనిచూడ్కులువృథలువృథలు.

(పోతన)

సీ॥ పసిబాలుఁడైయుండి బండిరాకాసుని నీడ్చితన్నిన నాతఁడితఁడుకాఁడె
కాళీయఫణిఁగాలఁగజ్జెలందెలుద్రోయ నృత్యమాడినయాతఁడితఁడుకాఁడె
వ్రేతలఁజిత్తముల్ ప్రీతితోహరియించి వేనుగాననునాతఁ డితఁడుకాఁడె
గోగోపకులఁబ్రోవ గోవర్ధనము వ్రేలనెత్తిన మహనీయుఁడితఁడుకాఁడె

గీ॥ బ్రహ్మవిద్యకు నిమ్మేటి పట్టుఁగొమ్మ నిఖిలపురుషార్థహేతువై నెగడు నితని
మగనిఁ గాఁగోరు రుక్మిణీమగువనోము ఫలము వర్ణింపఁదరమానె బ్రహ్మకైన.

(ఆంజనేయకవి)

సీ॥ బొమ్మపెండ్లిండ్లకుఁ బోనొల్లనను బాల రణరంగమున కెట్లు రాఁదలంచె
మగవారిఁ గనినఁదా మఱుఁగుఁ జేరెడు నింతి పగవారి గెల్వనే పగిదిఁ జూచెఁ
బసిఁడి యుయ్యెల లెక్క భయమందు భీరువు ఖగపతిస్కంధ మే కడిది నెక్కె
సఖుల కోలాహల స్వనము లోర్వనికన్య పటహ భాంకృతుల కెబ్భంగి నోర్చె
గీ॥ నీలకంఠములకు నృత్యంబుఁ గఱపుమ నలసి తలఁగిపోవు నలరుఁబోఁడి
యేవిధమున నుండె నెలమి నాలీఢాది మానమునను రిపుల మానమడప.

(పోతన)

సీ॥ అక్కజంబుగ పొన్న నెక్కనేరని బాల యీకప్పురపు దిప్పలెట్టుల నెక్కె
విరిదిగె సోకిన వెరపునొందెడి కన్య మీరి యీపాదరిండ్ల దూరె నెటుల
వీణ వాయింపంగ వినలేని సుకుమారి శుకపికరవములే చొప్పు వినెనొ
వింజామరము వీవ విసుగునొందెడి లేమ రోగితిసుడిగాడ్పు కెమురు నిలచె
గీ॥ పిల్లలాటలఁ ద్రవ్విన పిల్లకాల్వ దాట వెరగొంచుచుండెడి తలిరుబోఁణి
మేటిగొజ్జంగి పూనీటి యేటికాల్వ దాటనోపెను చిత్రంబు బోటులార.

(ఆంజనేయకవి)

సీ॥ కంజాక్షునకుగాని కాయంబు కాయమే పవనగుంభిత చర్మభస్త్రి గాక
వైకుంఠుఁ బొగడని వక్త్రంబు వక్త్రమే ఢమఢమ ధ్వనితోడి ఢక్క గాక
హరిపూజనము లేని హస్తంబు హస్తమే తరుశాఖ నిర్మిత దర్వి గాక
కమలేశుఁ జూడని కన్నులు కన్నులే తనుకుడ్య జాలరంధ్రములు గాక
గీ॥ చక్రిచింత లేని జన్మంబు జన్మమే తరళ సలిల బుద్బుదంబు గాక
విష్ణుభక్తి లేని విబుధుండు విబుధుఁడే పాదయుగము తోడి పశువు గాక.

(పోతన)

సీ॥ శ్రీకృష్ణముఖపద్మ సీమజూడఁగలేని నయనోత్పలంబులే నయముఁగాంచు
యదువంశరుచిర కరాలంబనములేక హస్తాంబుజాతమే హాయిఁగనును
మధుసూదను పేరిమ మధురవాహిని లేక గాఢతాపాగ్నియే కరణిసడఁగు
కాళింగమధనసంగతిలేక నాకును సౌభాగ్యలబ్ధినిందేలు సరణియెట్లు
గీ॥ భూసురోత్తమ! నీవేగి పురుషసింహు భువన మోహను సురవర్యు భూతచరితు
నాత్మఁదోపఁగ నేఁబడునట్టిగతులు విన్నవింపుము బుద్ధిసంపన్న నీవు

(ఆంజనేయకవి)

సీ॥ తరుణార్కకబళనోద్ధతిఁ జూపె నెవ్వాఁడు రుచులచే ఫలమోహరుచులచేత
సకలంక రామముద్రికఁ బూనె నెవ్వాఁడు శయముచే హృత్కుశేశయముచేత
మున్నీరు పల్వలంబుగ దాఁటె నెవ్వాఁడు జవముచే గుణగణార్ణవముచేత
నక్ష్యశిక్షాప్రౌఢి నలరారె నెవ్వాఁడు రణముచే నియమధారణముచేత
గీ॥ ధరణి నెవ్వాఁడు దానవద్విరదదళన విహృతిఁ దనకేసరికి శౌర్యవృత్తిఁ దెలిపె
నతనిమతాక్కవ్యభవ్యవాగమృతఘుటనమంజులస్వామిహనుమంతు మదిఁదలంతు

వసుచరిత్ర (రామరాజభూషణుఁడు)

సీ॥ రామనామాంకిత రమణీయముద్రిక జనకజకిచ్చె నే సత్త్వశాలి
భూజాత వరశిరోభూషణంబును దెచ్చి రఘుపతికొసఁగె నే రమ్యమూర్తి
అనిలోనమూర్ఛిల్లి నట్టి లక్ష్మణుఁ గూర్చి తెచ్చె నోషధుల నే దివ్యతేజి
పంక్తికంఠుని యలిఁబట్టి యురస్థలిఁ బడగ్రుద్ది మెఱసె నే బల్లిదుండు
గీ॥ నట్టిబలవంతు హనుమంతు నరికృతాంతు భక్తినుతియింతు నిగతంబు భవ్యచరితు
రక్షఁజేయుత శ్రీరాజరాజవర్య రమ్యగుణధాము నరసింగరాయనృపుని.

(ఆంజనేయకవి)

శా॥ అంధుం డెక్కడ చంద్రుఁ డెక్కడ తదీ ♦ యంబైన యావర్ణ నా
బంధం బెక్కడ నిట్టిచింత గలదే ♦ భావింప నెచ్చోట నై
నంధాత్రిందుఱిందు మాకునిర్వారకు నం♦ దంబొప్పనోఁయీశ్వ హా

త్సంధానంబగునంచు సేతునిటులన్ ♦ జర్చింపవేరున్న దే!

(బిల్హణీయము)

మ॥ హరిణాంబాకమలాక్షి నేత్రముల సా♦మ్యంబందఁగాలేక దు

ష్కరమైవెల్గు వనప్రదేశముల ని ♦ చ్ఛారీతిగాఁజొచ్చియున్

దిరుగంజాలక యాసుధాకరుని బొం ♦ దెన్ గానిలేకున్న నా

హరిణంబెక్కడ చంద్రుడెక్కడ ♦ తదీయాంకుండు వాఁడెట్లగున్.

(ఆంజనేయకవి)

మరియు నిట్టివి పెక్కులుగలవు. ఈప్రబంధమునందలి పద్యములు చదివినకొలదియు విసుగుజనించక భావబంధురములై రసభరితములై చదువరలకు మిగులనానందమును సమకూర్చునను మాట లతిశయోక్తి కానేరదు. మచ్చునకై కొన్నిపద్యములీ క్రిందపేర్కొనబడినవి రసగ్రహణపారీణులగు సరసకవిరాజుల కు నీప్రబంధరాజము కావ్యదృష్టితో బరికించినయెడల నవీ నాంధ్రవాఙ్మయచరిత్రలో నేస్థానము నీయదగునో విజ్ఞులగు బుధజనులకే వదలి వేసెదను.

(1) ఉ॥ గొల్లలయిండ్లఁబాల్పెరుగుఁ గొల్లలు గాఁగడుపారద్రావిమ

త్రుల్లి.......... ....

....త్యాదృశులైన వారికిన్. p. 65

(11) క॥ తగునిది తగదని రొదలో

....

నిగమార్చితు తోడఁపోరి ♦ నిలువంగలవే!............ p. 69

(111) సీ॥ చలువపన్నీటిలో స్నానంబుజేయవు

గంధంబుఁబూయవు ♦ గడుసుదనమె

....

మమ్ము నిటుఁ జూచి భాషించు ♦ మంజువాణి. p. 83

సూర్యాస్తమయవర్ణన.

(iv) గీ॥ ఖైషిర్మిరుచిసీమరత్నాల ♦ ఫలకమున్వి

....

అరుణముం జెందెఁ బద్మాప్తుఁ ♦ డపరదిశను. p. 84

చంద్రోదయ వర్ణన.

(v) సీ॥ వార్ధిహిమ్మసంతస మొంది ♦ పద్మాక్షులింగూర్చి

కుంపినరత్నాల ♦ ఫలకమనఁగ

... .

గీ॥ చెలువుమీఱినయోగీంద్రి ♦ చిత్తమట్లు

చంద్రబింబంబుఁ బొడసూపె ♦ చల్లగాను. p. 85

సూర్యోదయ వర్ణన.

(vi) మ॥ బిసినీకాంతమనోవ్యథల్ గలిగి త ♦ ద్భీతాపహాతిచింతనా

. . . .

రససింధూరపుటుండగా వనరెమా ♦ ర్తాండుండు పూర్వాద్రిపై p. 94

(vii) గీ॥ అబ్జములుఁ జేరి భ్రమరము ♦ లలరిమధుర

. . . .

ప్రేమయోఁ దోడఁ గను కుముదముల్ ♦ మొగముముడవ. p. 94

విరహ వర్ణన.

(viii) సీ॥ నిట్టూర్పు లెంతయో ♦ నివిడమై జనియింప

హా మాధవా కృష్ణ ♦ యంచుఁ బలుక

. . . .

గీ॥ దలఁపునిల్చిన భీతిచే ♦ తత్తరిల్లు p. 110

(ix) శా॥ బృందారణ్యతరుప్రదేశముల గో ♦ విందుండుసానందుఁడై

. . . .

విందుల్ గూర్చిసమాధవాంఘ్రియుగముల్ ♦ వీక్షింపఁగా నేర్తునే! p106

(x) సీ॥ భృంగంబులన్నియు ♦ సింగమ్ములై దోఁచె
గాలిశాలకునుగ్రి ♦ కీలలయ్యె

. . . . , ...

గీ॥ భాసురాంగికి శ్రీకృష్ణ ♦ ప్రణయమందు p.111

(xi) మ॥ సనకాదుల్ కనలేని మాధవుహరిన్ ♦ జక్రిన్ ఘనున్ దుర్లభున్
వనితా తెచ్చితి
వనజాక్షుండువరించిచేకొనునుభ ♦ వ్యంబయ్యెనీజన్మమున్ p. 127

(xii) సీ। భువినుండఁ గాసిగ్గు ♦ బొందగావలెనంచు
చదలఁబ్రాకదొడంగె ♦ జంద్రుఁడకట
గీ॥ వనరుఁగను వెట్టె ముఖకాంతి ♦ యబ్జనేత్రి
మధ్యమంబును తనులతా ♦ మహితదివ్య
కళలనానాతిగమనసం ♦ గతులుజూడ
సమములేవెవ్వి పృథ్విలోఁ ♦ జర్చసేయ p. 123

(xiii) ఉ॥ సారసవైరియూథబల ♦ చారుముఖద్యుతిఁబోలు తేజమున్
గోరి.............. ....నీ
తీరుకళంకుఁడైనిశలఁ ♦ దెంపరియై తిరుఁగాడఁ జొచ్చెడిన్. p. 122

గీ॥ నందసుతుతోడ శార్ఙ్గంబు ♦ నందకమ్ము
గదయుఁ జక్రంబు శంఖంబు ♦ కౌతుకమున
వెంటఁబోవఁగ మింటను ♦ వేల్పులంత
కృష్ణ! తుభ్యంనమోయంచుఁ ♦ గేలుమోడ్చె. p. 153

ఇటులనెన్నియో పద్యములఁజూపవచ్చును. మరియు నిట్టికృతులసమాదరణజేసిప్రోత్సహించుభూజానులుపూర్వకాలమునందేమి, వర్తమానమునందేమి కొలదిగానున్నారు. అందువలననే, ఆంధ్రవాఙ్మయమునందేమి, ఆంగ్లవాఙ్మయమునందేమి యుద్భవిల్లినకవులు పెక్కురు మిగుల దారిద్ర్యమననుభవించుచున్నారనుట జగద్విదితము.

ఈకొరంతఁదీర్చుటకోయన, ప్రస్తుతకాలమందు, ఆంధ్రభాషయందపరిమితభక్తిఁగలిగి, చక్కనిసాహిత్యజ్ఞానము స్వయంకృషిచేనలవడఁజేసుకొని, ఆంధ్రజ్ఞానమునభివృద్ధిసేయ సంకల్పించిన నృపపుంగవులలో మిగుల ముఖ్యులు పీఠికాపురి సంస్థానాధీశులొకరు. తరువాత వుయ్యూరు యస్టేటు జమీందారులగు మ॥రా॥శ్రీ మేకా వేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దుర్ జమీందారువారు ప్రశంసనీయులు.

ఇక్కడ నిజాంరాష్ట్రములో నీకృతిసమర్పణపొందిన శ్రీశ్రీలింగన్నపేట భూపాలురగు Sir శ్రీ వేంకటనరసింగరావు దేశాయిగారుకూడ ఆంధ్రభాషయందత్యంతాదరణము గనుపరచి, ఆంధ్రాభ్యుదయమును సదాకాంక్షించుచు దేశభాషలయందు చక్కనిజ్ఞానము సముపార్జించుకొని, పూర్వరాజుల యశోకీర్తులఁబొందుచున్నారని వ్రాయుటకెంతయుసంతసమగుచున్నది. వారివంశానుక్రమణికకవిగారు ప్రథమమున విపులము

గానుమారు 180 గద్యపద్యములలో నామూలాగ్రముగా వర్ణించి పెద్దనరామరాజభూషణుల పోకడల బోయివున్నారు.

పూర్వకవుల సాంప్రదాయములలో నిట్టికృతిసమర్పణ బొందుట మిగుల శ్రేయస్కరముగాన, నిట్టికృతులఁ బెక్కులు వ్రాయునట్లుగా దమకవిగారికి ప్రోత్సహింపఁగలరనినమ్ముచు శ్రీనరసింగరావు భూపాలునకు నాశీర్వాదములిడుచున్నాడను.

ఈకవిగారురచియించిన "శ్రీరుక్మిణీకళ్యాణ ప్రబంధ రాజము, నవీనాంధ్రచరిత్రములో నొకప్రాముఖ్యస్థానము వహించి, చిరకాలము నాచంద్రార్కముగా వర్ధిలుగాతయని యాశీర్వదించుచు కవిగారింకను నెన్నియోవిపులమగు పురాణ గ్రంథములనుకూడరచించి ఆంధ్రభాషాయోషకు గీర్తి తేగల రని నమ్ముచున్నాను.

ఇట్లు,

298. B. Cement Block
Malkpet, Hyderabad
Deccan.

క్రొవ్విడి వేంకటరత్నశర్మ **B.A**

మంగళంమహాశ్రీశ్రీశ్రీ.

VICE CHANCELLOR ANDHRA UNIVERSITY

C. R. REDDY **WALTAIR.**

M. A. CANTAB: *17th Sept: 1938.*

RUKMINI KALYANAM
BY
P. ANJANEYULU NAIDU

Amongst the books written in the old Prabhandha style, the Rukmini Kalyanam of Mr P Anjaneyulu Naidu is entitled to a high rank. The theme is the oft-repeated marriage of Rukmini and in his descriptions he is true to our Prabhandha spirit and has given very fine expression to the usual topics.

The most remarkable thing about the book is that an Andhra of the Nizam's Dominions should have reached such a high standard in scholar ship and in talent for poetical composition I can strongly recommend this book to those who wish to see the classical types of literature continued

One of the vital features of this Rukmini Kalyanam is the note of devotion to God which it strikes so impressively.

I hope the author will be able to deal with more modern themes in due course.

C. R. Reddy.

Sri Padha Krishnamurthy Sastry.
Maha Mahopadhyaya, Kavi Sarva Bhowma, Kala Prapurna and Andhra Vyasa.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీమద్భాగ్యనగరాధి వాసుఁడును, నైజాముసర్కారివారి పర్సనల్ టైపిస్టును, నాకుశిష్యప్రియుఁడునగు చిరంజీవి పంతం ఆంజనేయకవి రచించిన శ్రీకృష్ణలీలాతరంగిణి యందుమూఁడవభాగముగా నెన్నఁబడిన "రుక్మిణీకళ్యాణ" మను గ్రంథమునే నామూలాగ్రముగాఁజదివి యానందించితిని. ఆంజనేయకవి మోక్షసాధని, పాండురంగశతకము, దివాంధములోనగు పెక్కుకృతులురచించి పేరుఁగాంచియున్నవాఁడు. ఈ "రుక్మిణీకళ్యాణము" శ్రీరాజాగోరెంట వేంకటనరసింగరావు సర్దేశాయి లింగన్నపేట సంస్థానాధీశులకంకితము చేయఁబడినది. సర్దేశాయిగారి వంశావతారమతిపవిత్రమైవిస్తరించియున్నది. అది మాఆంజనేయకవి మిక్కిలిశ్రమచేసి విపులముగా రసవంతముగా వర్ణించియున్నవాఁడు. గ్రంథరచనయందు "కృత్యాద్యవస్థ" అనుటంబట్టి కృత్యాదియేకష్టతరమని మనవిచేయుచున్నాను.

భాగవతములోనిరుక్మిణీకళ్యాణమునకంటె దీనియందుఁ గొన్నిమనోహరములైన మార్పులుకథకవిరోధముగాఁబ్రస్తుత

కాలానుకూలముగాఁ జేయఁబడినవి. అవిసమంజసములు. ఇందలికవిత్వము నాతికఠినమ్ము సుమధుర శైలిం దగిలి మనోహరమైయున్నది. పద్యములుగాని గద్యములుగాని చదువునప్పుడు కుంటువడక ధారాశుద్ధిగలిగి చదువరులనాకర్షించునదియై యున్నది. దీనింగృతినొందిన సర్దేశాయిగారియశస్సు వారివంశప్రతిష్ఠాధికమును రామాయణమున రామునివంశాదికముంబలె భూమిగలంతకాలము విరాజిల్లుచుండుననియు. సర్దేశాయి గారిట్టి సత్కృతులు పెక్కులుస్వీకరించి కవులనాదరించి భాషాపోషకులై దిగంతవిశ్రాంత యశోవిశాలురై విరాజిల్లుచుందురు గాకయని కోరుచున్నాను.

ఇందలి శైలిందెలుపుటకు రెండుపద్యములుదాహరించుచున్నాను

ఉ॥ గొల్లలయిండ్లఁ బాల్వెరుగు ♦ కొల్లలు గాఁగఁ డుపారఁ ద్రావి మ
త్తిల్లి యరణ్యమం దెపుడుఁ ♦ ద్రిమ్మరుచుండెడి గొల్లబోయనిన్
బల్లిదుఁడంచు వీరలిటు ♦ బల్కఁగఁ గర్ణరసాయనంబుగా
నుల్లమునందుఁ గోరివిను ♦ టొప్పునె త్వాదృశులైన వారికిన్.

చ॥ అతదురితక్రియాభరతుఁ ♦ డైన మదీయ సహోదరుండు న
న్నతిచెడి చేదిపాలునకు ♦ మానినిఁ గానొనగూర్చ నెంచి యా
క్షితిపతిఁ బిల్వనంపె నికఁ ♦ జేయువిధంబది యెట్టులౌనొ, మ
ద్గతియగు వాసుదేవపద ♦ కంజయుగంబును జూడనొప్పునో.

రాజమహేంద్రవరము
19-3-1937 } శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి.

Baron B. Seshagiri Row,
M.A;P.H:D;M.S.A.,
Professor, Maharajah's College Vizianagaram
13-9-1938.

శ్రీపంతము ఆంజనేయకవిగారికి,

శే॥ బురాశ్రీశేషగిరిరావు అనేకఆశీర్వచనములు ॥త॥ మావిజయనగరీయులైన తమరు ఘనతవహించిన శ్రీనిజాం వారి దర్బారులో శ్రీవారిసన్నిధాన వర్తిత్వపు మహాపదవిని తమచాకచక్యముచేతనేగాక గుణాతిశయముచే సంపాదించి యుండుటవిని నేనుచాలాసంతోషించుచున్నాను. అందులోనూ తమరునిత్యహిందూస్తాని భాషామయమగు పరిస్థితులలోనుండియు, నాంధ్రభారతిని కృతిరూపములగు సేవలుచేయగల్గుచుండుట మీతలిదండ్రుల తపఃఫలమనియే నమ్మదగియున్నది. మీరుపంపిన గ్రంథములు చదివితిని. ఇతరగ్రంథములలోని రచనకొన్నివిధములచేతనీ "రుక్మిణీకళ్యాణము" లో పరిణతికి వచ్చుచున్నదని నాకుతోచినది, తమది భక్తిరసప్రధానమైన ప్రకృతిగనుకనే తమకవిత్వములోకూడా భక్తిరసమే ప్రధాన రసముగానున్నది. శృంగారమును భక్తిరసపరిణామముగా వర్ణించుటలోనే జీవితపరమార్థముకలదు. అదియీప్రబంధమున నెచ్చటజూచినను స్ఫురించుచున్నది. కవిత్వమునకు కాంతిగ

లిగించుచున్నది. మీపద్యములు చదువునప్పుడు పూర్వకవిపుం గవులగతులెన్నేనిస్ఫురించుచున్నవి. ఇదిమనపూర్వకవులాంధ్ర రచనలలో గుణవిశేషముగా నెన్నినయంశము. కవిత్వము తేటగాను, ధారగాను, నాగరికముగాను నడుచుచున్నది. తామిట్లు నిరంతరమును ఉపాసించుచున్న శ్రీభారతీదేవి మీకితోధిక భాగ్యభోగ్యములు ప్రసాదించి, తమయేలికలకు ప్రేమపాత్రు ని జేసి యాశీర్వదించునుగాక.

ప్రధానశేఖర బుర్రా శేషగిరిరావు
సాహిత్యోపాధ్యాయుడు.

K. Seetha Ramiah M. A,
Professor Nizam's College.

అస్మన్మిత్రులగుపంతములఆంజనేయకవిగారి ప్రేరణము చేనేను నాల్గుమాటలీగ్రంథమునుగూర్చియు. తత్కర్తనుగూర్చియు వ్రాయకతప్పినదిగాదు. నేనుసాధారణముగా ప్రతి గ్రంథముపైనను నభిప్రాయమిచ్చుపెద్దల కోటిలోనివాడను కాను. మరియు నాయభిప్రాయమునుకోరు మామిత్రులగు నీగ్రంథకర్త తప్పలేకపోవుటచే నాకాయనుభవము లేదు.

ఈసందర్భమున నాకురెండుచిక్కులుకలవు. మొదటిది కవిగారు సమకాలికుడగుట. రెండవదిమిత్రుడగుట. సమకా

లికుడగు కవినిగూర్చిగాని తద్రచితగ్రంథములగూర్చిగాని ప్రశం
సానిరసనములు గర్హశైత్యములకును, మనోవేదనములకును
కారణములగును, మరియు, ఇక కవిగారు మిత్రుడైన మోమో
టము హెచ్చగుట నతిప్రశంసవిమర్శకుని పెడత్రోవకీడ్చుకొని
పోవచ్చును. నీరసుల బయల్వెట్టుటకుకూడ మోమోటమే
యభ్యంతరమగును. పక్షపాతమునకులోనగుట తటస్థించును.

ఈగ్రంథమునుచదివిన నాకానందము కల్గినదని చెప్పి
యట్టియానందముకల్గుటకు కారణములను తెల్పిన నాకర్తవ్యము
నిర్వర్తితమగునని తలంచుచున్నాను. "కీడెంచి మేలెంచు"
మనుసామెతను పురస్కరించుకొని గ్రంథలోపములనుముందు
గ్గడితును. గ్రంథము ప్రబంధ ధోరణిని కలదు. ఇతివృత్తము
"చరిత్రచరిత్రాతిచరిత్రము" "భాష" గ్రాంధీకాంధ్రము.
వ్యాకరణదోషములా యచ్చటచ్చటగలవు. ఈవిషయములను
గూర్చి కొంచము చెప్పవలసియున్నది.

సువస్తువులకు ప్రాతక్రొత్తలులేవు. సూర్యచంద్రులు
ప్రాతవారే, రసమునకు ప్రాతక్రొత్తభేదము కాన్పింపదు. "క్షణే
క్షణేయన్నవతాముపైతి తదేవరూపం రమణీయతాయాః"
అను నలంకారవచన మీవిషయమునే బోధించుచున్నది. సహిత

దయునకు ప్రాతకవి ధోరణియనిగాని, నవ్యకవిధోరణియనిగాని భేదములులేవు గ్రంథమునరసముండుట ముఖ్యవిషయమేగాని ప్రాతప్రబంధధోరణినివ్రాయుట యపకర్ష హేతువుకానేరదు. ఇదియుగాక క్రొత్తప్రాతలు సర్వకాలములందున సమ్మిశ్రితములైయుండును. సాపేక్షములైయుండును. అన్యోన్యాశ్రయము కలవైయుండును. ప్రాతపైనొకవ్యక్తిగాని జాతికిగాని యెప్పుడు సంపూర్ణముగ ననహ్యతకల్గునో యావ్యక్తిగాని జాతిగాని నాశనమునకు దారిపట్టుచున్నవని గ్రహింపవచ్చును. సాధర్మ్య వైధర్మ్యముల నుగ్గడించుటకైనను క్రొత్తతోపాటు ప్రాత కూడనుండవలెను.

ఇకనితివృత్తము, రుక్మిణీకల్యాణకథ, ఆంధ్రదేశమున నన్ని మూలలపురాణరూపమునగాని, హరికథారూపమునగాని భాగవతపరనరూపమునగాని, కథాగౌరవమునగాని, పాటరూపమునగాని వాడబడుచునేయుండును. ఇటీవల మాహైదాబాదు పురమున మన్మిత్రులును సవ్యాంధ్రసాహిత్య ప్రవక్తలునునగు శ్రీకలావరుల శివశంకరశాస్త్రిగారునవ్యాంధ్రకవితాగురువులగు శ్రీరాయప్రోలుసుబ్బారావుగారికి తను ఖండకావ్యకన్యకనొకదానినిచ్చి పరిణయమొనర్చిరి. అందలియితివృత్తము రాధాకృష్ణప్రీతి, నవ్వులలోనప్పుడగు శ్రీముద్దుకృష్ణగారు

.... సీతారామ రావణవృత్తాంతమునే
తమ "యశోకమున" నితివృత్తముగాగ్రహించినారు. కథ
ప్రాచీనమను విషయమునకీయుదాహరణములుచాలును. రుక్మి
ణీకృష్ణులు ప్రకృతిపురుషులు. ప్రకృతిపురుషులయవతారముల
నీలోకములో ప్రత్యయమున్నంతవరకీ యుతివృత్తము ప్రచా
రములోనుండును. మరియు నిందలినాయకానాయకులు స్వతం
త్రముగ నొండొరులను ప్రేమించి పెండ్లిచేసుకొనుటచే "నాధు
నికుల" కిదిహృదయంగమ గనేయుండుననితోచును. అందుచే
నితివృత్తమునకెట్టి లోపమువాటిల్లదు. గ్రంధమునందలినెర
సులనుతలంచినపుడు నాకొక్కవిషయము దృష్టికివచ్చుచున్నది.
శ్రీగిడుగురామమూర్తి పంతులుగారిగ్రంథముల జదివిననిర్దు
ష్టమని లాక్షణికులచేత చెప్పబడుభాషయందు వ్రాయుటయ
సంభవమనితోపకమానదు. గొప్పవారనుకొను పండితప్రకాం
డులవ్రాతలలోని తప్పులనువారు కుప్పలగాచూపియున్నారు.
శ్రీవారిభాషాభేషజమును చదివినవెనుక, ॥కీ॥ శే॥ వేదము
వెంకటరాయశాస్త్రిగారు మరలవ్యవహారికాంధ్రవాదముపై
కలమెత్తలేదు. ఇట్టిస్థితిలో నీకవిగారు వ్రాసినదానియందు
దోసగులుండుట యొకలెక్కగాదు. కవిగారికి ప్రబంధకవిత్వ

ముపై నట్టియభినివేశమో, గ్రాంధికాంధ్రముపై నట్టియభి నివేశముండుట గణనీయాంశము.

నాకింకొకవిషయము తోచుచున్నది. గ్రాంధిక వ్యవహారికభాషావాదమున కిచ్చుట తావులేదు. కవిగారి గ్రంథమును సానుభూతితో పరికించి యందున్నవిశేషములను స్పృశించుట నావిధియని తలంచుచున్నాను. సహృదయవిమర్శక కృత్యమదేయని నామందబుద్ధికి తోచుచున్నది. విమర్శకభృంగము ప్రాతక్రొత్తభేదములేక రసలుబ్ధబుద్ధియైయుండును.

ఈగ్రంథము చదివి నేనందించితిని. దానికి కారణములను కొన్నింటి నిట సంగ్రహముగా వచింతును.

ఇతివృత్తము.

ఇతివృత్తమున కవిగారు కొన్నిమార్పులనొనర్చి దానికి కొంతనవ్యతయలవరచినారు. భీష్మకరాజు సభలో తనకూతురగురుక్మిణివివాహవిషయమై ప్రసంగించినపుడుమంత్రులుమొదలగువారురుక్మిభయముచే శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణికితగినవరుండని ధైర్యముతో చెప్పలేకపోయిరి. నిజముచెప్పించుటకు కవిగారొకనూతనవిషయమును సృష్టించినారు. విష్ణుమాయచే నొకపరి

చిత రాజకుమారపాత్రమును సృష్టించి తన్ముఖమునసీవిషయ
మును చెప్పించినారు అట్లుచేయుటచే తద్వృత్తాంతమును సభ
లోప్రవేశ పెట్టుటయేగాక, వృద్ధమంత్రులు మొదలగువారిని
రుక్మి కోపాగ్నినుండి రక్షించినారు. ఇతివృత్తమునందలి యనే
కాలౌకికములైన సన్నివేశములలో నిది యొకటియైనది. ఈమా
ర్పుమిక్కిలి సమంజసముగాను, కథాకల్పనమున కనుకూలము
గాను, యితివృత్తమునకుశోభను తెచ్చునదిగానున్నది. ఇందు
కవిగారిప్రతిభను ప్రశంసింప వలసియున్నది.

రుక్మిణీకృష్ణులప్రేమ వినుకలిపై నాధారపడియున్నట్లు
పురాణప్రసిద్ధము. కేవలము వినుకలిపై నాధారపరచుట కవి
గారికంతగా తృప్తికరముకాదు. వధూవరు లొండొరులను
చూచిప్రేమించునట్టియు, నట్టియవకాశములేనిచో పోటోగ్రా
ఫులనైనచూచి ప్రేమించునట్టియుకాలము కవిగారి చిత్తవృ
త్తినెల్లవడలేదో చూడుడు. రుక్మిణిదర్శనవనంబునకు చతుర్వి
నోదమునకై పోయెనట! అచ్చటరాజులందరి చిత్రపటములున్న
వట! అందు శ్రీకృష్ణునిపటముచూచి ముగ్ధయాయెనట! ఇట్లు
చేయుటచేకవి రెండుకార్యములుసాధించినాడు. స్వయంవరము
నకు ప్రత్యాఖ్యానము కల్పించుటమొదటిది. వినుకలితోపా
టుకనుకలికకు కూడ కొంతస్థానమిచ్చుట రెండవది. దానింతే

ప్రేమించిన కృష్ణునియాకారచిత్రమైనను చూడగోరుటన్యాయసమ్మతము? నవ్యభావవిలసితము ప్రబోధములలోనుండి, కవికాలాముల తొంగిచూచునను సన్నివేశములిట్టివే! దీనిని కల్పించి యితివృత్తమునకు వన్నెపెట్టినాడుకవి. (1-43)

కవిగారుశిశుపాల పాత్రకలౌకికస్థితికల్పించినారు. పాపైకకర్మునిజేయుక పూర్వజ్ఞానవాసనవానియందుండజేసినారు. నారద శిశుపాలసంవాదముచే, నెప్పుడు శ్రీకృష్ణునిచేతులలో తనకుమరణముప్రాప్తించునా, యెప్పుడు తన నిజరూపమును పొందుదునా, యను జ్ఞానమును ధ్వనిగా శిశుపాలునియందు కల్పించి వానిపాత్రకు కవిగారువన్నెవెట్టినారు. ఇచ్చటనొక పోలికగానవచ్చుచున్నది. దుర్యోధనునకు విశ్వరూపదర్శనమెట్లు యుద్ధమునకు పురిగొల్పువిషయమయ్యెనో. కర్ణునకెట్లుతన జీవితవృత్తాంత శ్రవణము దుర్యోధనుపక్షముననే యుండవలెనని ప్రేరించెనో,యట్లేనారద జ్ఞానప్రదానము శిశుపాలునియందుకృష్ణవిరోధము నుండి విరమించినట్లుచేయలేదు. ఈసన్నివేశము కావ్యముయొక్క శోభనుపెంపొందుచుచున్నది.

కవిగారిట్టి మార్పులను కొన్నికల్పించి యితివృత్తమున కొంత నవ్యతనాపాదింపజేసి కావ్యమునకు ప్రాశస్త్యమిచ్చిరి.

ర చ న

వెనుక 'దివాంధ' రచనాసందర్భముననే వీరికవితా ధారాదులగూర్చి కొంతముచ్చటించితిని మరల నద్దానిని చెప్పుట పునరుక్తియగును.

ఏతల్లోకోత్తరాభివృద్ధిగా వీరికావ్యరచన పెరుగుచున్నదో యట్లె కావ్యగుణములుకూడ నిశితములగుచున్నవని మాత్రము చెప్పినజాలును.

ఈగ్రంథమునందలి కొన్నిరచనావైశిష్ట్యములజూపెదను.

వీరికందపద్యములయొక్క నడక మిక్కిలి మనోహరము "కందమును రచియించినవాడేకవి" యనునానుడి యీయనయందన్వర్థము. ఏకందపద్యమునైనను పరికింపుడు. మలచినట్లుండును. కందములంగోకనపడు నీరాధారావాహితాగుణము సామాన్యముగానంతట గనపడుచున్నను వారియందు నుత్కృష్టమై స్వచ్ఛందముగ గన్పట్టుచున్నది. ఒక్కపద్యము చాలును. పంచమాంకమున యుద్ధఘట్టమున:—

క॥ ఇరువురుసమబలవిక్రమ
వరుదై పోరాడి విశిఖ ♦ వర్షము గురియన్
జరిపిరి వారలు నేర్పున
శరదాంబుదజాలభంగి ♦ సమరము మింటన్ (5-18)

అని చెప్పియున్నాడు. ఇదేయన నేల? కందపద్యములన్నియు నిట్లే

శిశుపాల కృష్ణులకిది తృతీయజన్మమనియు, వెనుకటిది రామరావణజన్మమనియు, వెనుకటి రామరావణసంగ్రామము యొక్క పునరుక్తియే యిప్పటి సంగ్రామమనియు, కవిగారొక పద్యపాదముచే మనకు స్ఫురింప జేసినారు.

"జననాథోత్తమ! రామరావణమహా సంగ్రామమైదో చెడెన్"

ఇచ్చట చూచుటకు సామాన్యోపమాలంకారమువలె గన్పట్టినను, నాసంగ్రామమునందలి పాత్రలు ప్రాకృత పురుషులనియు, శాపముననిది తృతీయజన్మమనియు, తెల్పియెట్లు లాపూర్వసంగ్రామము లోకభయంకరమయ్యె, లోకక్షేమంకర మో యట్లె యీశిశుపాల శ్రీకృష్ణసంగ్రామము కూడనని కవిగారొక్క పద్యపాదముచే కొండంత యర్థముస్ఫురింపజేయు చున్నారు. రామరావణులెట్లు ప్రాకృతపురుషులో యట్లేయిచ్చ టనను భావము నిచ్చియుపమయనన్యముగా పరిణమించుచున్నది. ఈపద్యపాదము గ్రంథమునంతకును మకుటమని నాయాశయము.

నర్మోక్తిని చెప్పుటలో నీకవిగారికి మంచిప్రజ్ఞయున్నదనియు నోరుతెరచినవ్వించక చిరునగవు పుట్టించుటలోకవి

గారు సామర్థ్యముకలవారనియు నీక్రింది పద్యమువలన తేట పడగలదు. రుక్మిగర్వభంగమైనపిదప బలరాముడు కృష్ణునితో నిట్లనుచున్నాడు.

క॥ పగచెలిమియునీకిలలో
నగధర! సమమయ్యెనిటుల ♦ న్యాయమె నీవుక్
దగురీతి రుక్మినుపక
వగపొందఁగఁజేయఁదగునె ♦ వారిజనాభా!

కృష్ణునిగుణవర్ణనమును రుక్మిపరాభవమును ప్రక్క ప్రక్కలనుంచి చెప్పి బావమరదికైనపరాభవమున గల్గినసిగ్గును, నుదుకును, మాటలరెట్టించినాడు. ఇట్లునర్మగర్భముగా చెప్పిన సన్నివేశములనేకములీ గ్రంథమునగలవు.

ఇఁకనొక్కవిషయము చెప్పివిరమింతును. ఈగ్రంథము వాయువిమానములు ప్రచారములోనున్న కాలమున రచియింపబడినట్లంత సాక్ష్యము తెల్పుచున్నది. వార్తాపత్రికలలోవిమానములలోనే నూతన వధూవరులు నూతనవివాహానంతర విహారమునకు .... వెడలినట్లు మనమెన్నోవార్తలను చదువుచున్నాము తుదకు పెండ్లిండ్లుకూడ విమానములోనే జరిగినవని కూడచదివినట్లునాకుజ్ఞాపకమున్నది. కవిగారుకూడ రుక్మిణీకృష్ణులను విమానమున (గరుడునిపై) సురలోకమున

కంపినారు నూతనవధువునకు భర్త తనగొప్పతనమును చూపు టసహజముగాన భార్యకు భర్తృగౌరతము హెచ్చిప్రేమయ భివృద్ధియగును. శ్రీకృష్ణుడు స్వర్గమునకు వెడలియింద్రునిచే నూడిగములనందియనేక దృశ్యములు భార్యకు జూపి ముదము గొల్పినాడు. ఈకాలమునుబట్టి యిదియెంతయు సమంజసము గాను హృదయంగమముగానున్నది.

ఇట్లు గ్రంథపఠనముచే నాకుగల్గిన యానందమునకు కారణములు తెల్పితిని పైమాటలు కేవలమునైత్రి పరిణామము లనితలవకుందురుగాక! కవిగారింక నింతకంటె యుద్గ్రంథము లను రచియించి, వింంచి, యాంధ్రవాఙ్మయమునచిరస్థాయి యైనస్థలమును పొందుదురుగాకయని కూశించుచున్నాను.

ఇట్లు,

3-9-1938. ఆచార్య కురుగంటి సీతారామయ్య.

S. Prathapa Reddy B. A. B. L.
High Court Vakil. Troop Bazar.
Hyderabad Deccan.

శ్రీయుతపంతము ఆంజనేయులునాయుడుగారి రుక్మిణీ కళ్యాణమను పద్యకావ్యమును చదివినాను. నాయుడుగారిది వరకేరెండు మూడు గ్రంథములుప్రకటించి తద్వారా అనేక

లకు పరిచితులైనారు. వారిపాండురంగశతకమును జదివినవారు వారియందు దైవభక్తి ప్రధానలక్షణమనిగమనించియుండకపోరు వారికవితనుఅనేకకవులు ప్రశంసించియున్నారు.

ఈరుక్మిణీకళ్యాణము మధ్యయుగకవుల ప్రబంధపద్ధతులను సంపూర్ణముగా అనుసరించినట్టిది. ఈప్రబంధములోని ఘట్టములు, వర్ణనములు కవితాపద్ధతి అన్నియు అప్పకావ్యానుమతములే, కథలోభాగవతకథకుభిన్నముగా ఒండురెండు తావులకొలది మార్పులుచేసియున్నారు. అవిపౌరాణిక మూలకథకు బాధకములు గావు.

ఆంజనేయులునాయుడుగారి కవిత మంచిధారతోను నడకతోనుకూడినట్టిదిగావ్యక్తమగుచున్నది ప్రభుత్వోద్యోగమందుండియు నీనిజాంగాష్ట్రములో వీరింతమంచి కవితను అలవడజేసుకొన్నందులకు ప్రశంసనీయులనకతప్పదు. వీరికి ఇతోదికాభివృద్ధిని సర్వదాకోరుచుందును.

బహుధాన్య జేష్ట శు ౨. సురవరము ప్రతాపరెడ్డి.

M. Hanunanthrao High Court Vakil,
Andhra Kutir, Sultan Bazaar, Hyderabad-Dn:

మ. రా. రాజశ్రీ పంతము ఆంజనేయులునాయుడుగారికి,

తమరుదయతో పంపిన రుక్మిణీకళ్యాణమును చదివితిని, ఇట్టిసద్గ్రంథరచనమునకు తమనభినందించుచున్నాను. ఆంధ్ర కవిత్వమున ఖ్యాతివహించుచున్న తమరు, ముఖ్యముగా భాషా విషయములందు వెనుకబడియున్న ఈప్రాంతములవారగు తమరు, ఎంతయుప్రశంసనీయులు. ఇట్టికావ్యములను నన్యపద్ధతిపైన నెక్కువగారచించి మాతృభాషా సతికలంకారములుగా నర్పింతురని నేను ఉవ్విళులూరుచున్నాను.

ఇట్లు,

మాడపాటి హనుమంతరావు.

Re No. 1 En: 1 **22-12-1938**	**Vuyyur Estate Zamindar's** **Huzur Office, NUZVID.** **Dated 22nd Dec:1938.**

From,

Tahavar-O-Jaladat-Dastagha, Manne Sultan,
Sri Rajah Venkatadri Apparow Bahadur Garu,
Zamindar, Yuyyur Estate and Trustee,
S. R. R. High School, Nuzvid.

TO,

M. R. Ry,
P. Anjaneyulu Naidu Garu,
Personal Typist,
King Kothi Palace,
Hyderabad Deccan.

Sir,

మీరు తే॥ 6-9-38 ది, లెటరు ద్వారా పంపించిన మీచే రచింపబడిన "రుక్మిణీ కళ్యాణము" మా యస్టేటు ఆస్థాన విద్వాన్ గారు చూచినారు. అభిప్రాయమిందుతో పంపించినాము

ఆంతర్యమునకు శేవకాను

A. Laksminarasiah,
for **Zamindar.**

శ్రీశోభనాద్రి లక్ష్మీనృసింహస్వామినే నమః

శ్లో॥ శ్రీరామా ముఖపద్మార్క - శ్రితబృంద సురద్రుమః.
సతతం మంగళం కుర్యాత్ - ఆంజనేయ కవేర్ముదా.

శ్రీపంతము ఆంజనేయకవివరకృత రుక్మిణీ కల్యాణ మామూలగ్రి మద్రాక్షం. ఇదమత్యంత మధురకోమల మనోహరపదావళీలలితం. ఇక్షుఖండవద్రస సంపూర్ణం, పాఠక మన స్సమాకర్షణచతుర చతురపదగతి విశేషం, తత్తత్ స్థాన నివేశిత రసచాతురీ సముచిత వర్ణనావిశేష బహుళం, మల్లికామతల్లికా కుసుమమచర్చికా రచితమాలికా రాజమిన సంతతామోద సంధాయక, జయదేవాది మహాకవి వర విరచిత శృంగారరస విలసిత గీతగోవింద మహాకావ్యాదిష్వివ, భక్తిరస సంపూరితం, నిరంతర హరిపదసరసిజ యుగళభక్తి రసాస్వాదన చతురహృదయ సత్కవిమానస సరోజరాజ హంసాయితం, కింబహునా, సకలకల్యాణ గుణగణ విరాజితం సత్ విరాజతే. ఏతత్సకల శుభప్రద గ్రంధరచయితు శ్రీరాజ్యలక్ష్మీసహిత శ్శుభగిరీంద్ర హర్మ్యాంతరస్థితః శ్రీవ్యాఘ్ర నృసింహః, ఇతోధిక గ్రంధరచనా చాతురీం మేధాం, దీర్ఘాయురభివృద్ధ్యాది సకలమనోభీష్ట సిద్ధించ, దత్వాఅవతు ఇదంగ్రంధరత్న మహ్యాచంద్రతారం, జగత్ప్రసిద్ధం భూయాత్.

4-11-1938. బొమ్మకంటి వీరరాఘవాచార్యః.
Nuzvid శ్రీఉయ్యూరు యస్టేటు ఆస్థానవిద్వాన్.

శ్రీరామచన్ద్రపరబ్రహ్మణేనమః

రుక్మిణీ కల్యాణము.

రంజిల్లఁగ వామపార్శ్వమున శ్రీ
సీతామహాదేవి శృం
గారంబొప్పఁగ లక్ష్మణానుజులు ప్ర
క్కం జేర వాతాత్మజుం
డారాధింప వెలుంగు రాఘవుఁడు ని
త్యశ్రీలవర్ధిల్ల పెం
పారన్ వేంకట నారసింగనృప తా
రాధీశు రక్షించుతన్. 1.

చ॥ హరుఁడుపరాత్పరుండునిఖి ♦ లాగమసన్నుతసాంబమూర్తి సు
స్థిరతరయోగమార్గమున ♦ సేవలొనర్చెడి భక్తకోటికిన్
వరములొసంగ నద్రిపయి ♦ వాసముఁజేసెడినాదిమూర్తి శ్రీ
పరమశివుండు బ్రోచుతఁగృ ♦ పామతి వేంకటనారసింహునిన్

ఉ॥ పుట్టియుపంకజాతమునఁ ♦ బొల్పుగ శ్రీహరి యాజ్ఞభక్తిఁజేఁ
బట్టియు సర్వలోకములు ♦ భవ్యతఁబుట్టఁగ దావిధించి బ

లట్టడిమీరకుండఁ గోలి ♦ కర్మలలాటమునందుఁ గూర్చి తా
బట్టుగ వ్రాయుధాతమురి ♦ పంబునఁ బ్రోచుత నారసింహునిన్

గీ॥ పలుకులవెలంది సిరియును ♦ పార్వతియును
ముప్పగును గూడి నిరతంబు ♦ మోదమలర
ననఘు పాతూరి రామకృ ♦ ష్ణాఖ్య నృపుని
తనయుఁ బ్రోచుత నరసింగ ♦ ధరణివిభుని.

సీ॥ రామనామాంకిత ♦ రమణీయముద్రిక
జనకజ కిచ్చెనే ♦ సత్వశాలి
భూజాత వరశిరో ♦ భూషణంబును దెచ్చి
రఘుపతి కొసఁగెనే ♦ రమ్యమూర్తి
అనిఁ గోనమూర్ఛిల్ల ♦ నట్టి లక్ష్మణుఁ గూర్చి
తెచ్చెనోషధుల నే ♦ దివ్యతేజి
పంక్తికంఠుని యనిఁ ♦ బట్టి యురస్థలిఁ
బడఁ గ్రుద్ది మెఱసెనే ♦ బల్లిదుండు

గీ॥ నట్టిబలవంతు హనుమంతు ♦ నరకృతాంతు
భక్తినుతియింతు నిరతంబు ♦ భవ్యచరితు
రక్షఁ జేయుత శ్రీరాజ ♦ రాజవశ్య
రమ్యగుణధాము నరసింగ ♦ రాయనృపుని.

ఉ॥ శంభుజటాటవిన్ వెడలి ♦ జానుగ రమ్యతరంగభంగ సం

రంభముతోఁ గూడఁ దొరలి ♦ రంజిలఁ గాంచెడి వాహినీసము
జ్జృంభణరీతి మత్కృతిని ♦ జెన్నువహింపఁగఁ జేగదమ్మ వా
గ్జృంభణముం బొసఁగ నిలిచి ♦ శ్రీకరమొప్పమదంబ భారతీ.

ఉ॥ నన్నయతిక్కనాది కవి ♦ నాఘలభాస్కరసోమనాథులన్
మన్ననతోడ నెంచెదను ♦ మాన్యులనాదగు మానసంబునన్
సన్నుతపోతనార్యు నెద ♦ సారసయుగ్మము నే భజించి వి
ద్వన్నుతమైన రామచరి ♦ తంబున కేనతిభక్తి మ్రొక్కెదన్

ఉ॥ ఒప్పుగు సత్కవిత్వమున ♦ నొవ్వమినింద్యము సేయ నెంచునా
తప్పడువారి నెన్నఁగడుఁ ♦ దప్పదిపూరిజనాళి కిమ్మహిన్
దప్పులనొప్పులారయక ♦ తామసతర్కము సేయ నెంత్రహో
ముప్పగువారి చింతనము ♦ మోదవిహీనులుగా రచూడఁగన్

ఉ॥ చాలఁగ గావ్యముల్ మిగుల శ్రావ్యతరంబుగ వ్రాయ నేర్చినన్
బాలశశాంకమౌళి యజు ♦ పంకజనాభులఁ గూర్చి సత్కథా
లీలఁ బ్రశంసలన్ విడచి ♦ లేశముభక్తియు లేక మూఢులై
ప్రేలుఱులైయనర్హమగు ♦ వెఱ్ఱికవిత్వముఁ జెప్పఁ గాడియే.

చ॥ స్థిరమతి మాధవాంఘ్రిపద ♦ చింతనఁ గల్గెడి మేలు సత్కృతుల్
సరసత వ్రాయునప్పుడు దో ♦ సంగులు కొండొకయున్న నేమి శ్రీ
హరికరుణాకటాక్షమున ♦ నన్నియుఁ జాల గుణంబులై చనున్
జెఱకున వంకరున్న నది ♦ చేదు ఘటించునె యెన్నఁ జేనియున్,

మ॥ ఇలసర్వాత్మకుఁడాదిదేవుఁడురమా ♦ ధీశుండుగాఁజెందినే
నెలమిన్ నేర్చినభంగిఁ బల్కితిశుభం ♦ బీకృష్ణచారిత్రమున్
బలుమారిందులఁ దప్పులేగలిగినన్ ♦ బాటింపకే భక్తితోఁ
దిలకింపంగఁదలంపుఁ జేతురుగదా ♦ ధీశాలులున్ సత్కవుల్

క॥ వరతిరుమల వేంకటనర
హరినిగురుని భవహరుని మ ♦ దాత్మను నెపుడున్
స్థిరతరముగ నను దినమును
బరమార్థము కోరకుఁదలఁతు ♦ భక్త్యనురక్తిన్. 12.

—: అస్మద్వంశానుక్రమణిక :—

ఉ॥ చింతలువీడి సంగరమె ♦ జీవనమంచు దలంచువారు భూ
కాంతను నీరధిన్ గలపు ♦ నంతటిసాహసమూర్తులైన ధీ
మంతులు బుద్ధిమంతులు స ♦ మానులు వీరికి వేఱులేరనన్
బంతమువారునాఁబరగి ♦ పంతమునిల్పఁదొడంగిరెంతయున్.

గీ॥ తెలఁగ వంశంబునందునఁ ♦ దెలుగునాఁడ
సద్గుణుండగు జోగయ్య ♦ జననమొంది
జగతిఁజేఁబట్టె గుణధన్య ♦ జగ్గమాంబ
బరగివీరలుఁ గడుఁబ్రేమఁ ♦ బ్రబలుచుండ. 14

క॥ చెలువుగ వీరలకంతట
సులలితగతి నలువురాత్మ ♦ జులుఁగల్గిరిలన్
దొలిఁద్రేతన్ దశరథునకు
జలజాక్షుఁడు నల్వురయ్యు ♦ జన్మించుగతిన్. 15.

గీ॥ రామచంద్రుండు సరిఁబోల్ప ♦ రామనృపుఁడె
లక్ష్మణాఖ్యుఁడు గూడనా ♦ లక్ష్మణుండె
వేంకనార్యుఁడు సప్తాద్రి ♦ వేల్పుసముఁడె
గోపనామాత్యుఁడాయుదు ♦ గోపసముఁడె. 16

క॥ ఆనలువుర లోపలఁ గడు
జ్ఞానాధికుఁడయ్యు సుజన ♦ గణసన్నుతుఁడై
మానుగ గోపన్నాఖ్యను
మానితసచ్చరితుఁడగుచు ♦ మహిలో వెలసెన్. 17

గీ॥ అంత గోపనార్యుఁ డనవ ♦ ద్యగుణ జోగ
మాంబఁబెండ్లియాడి ముగురు ♦ నాత్మజులను
సుతుని ననునొక్కనింగాంచి ♦ శోభఁగనిరి,
ఆంజనేయులు నావెల్గు ♦ దవనిలోన. 18

సీ॥ చిత్తంబు శ్రీరాము ♦ చింతనంబులయందుఁ
జూపు శ్రీరఘువీరుఁ ♦ జూచుటందు
పాదముల్ శ్రీశు దే ♦ వళముఁజేరుటయందు

చేతులు హరిపూజ ♦ జేయుటందు
శిరములంకాధీశ ♦ హరనమస్కృతులందు
వీనులుహరికథ ♦ లినుటయందు
భాషణంబులుసత్య ♦ భాషావ్రతంబందు
గాయంబురామకైం ♦ కర్యమందు

గీ॥ సంతతమునిల్పి నిరతంబు ♦ శాంతమతిని
గాలమునుఁబుచ్చి సౌమ్యులై ♦ ఘనతగాంచి
నట్టి తలిదండ్రులగు జోగ ♦ మాంబగోప
నార్యవర్యుల మునుముందు ♦ నాత్మఁదలఁతు. 19

గీ॥ పొసగ వీరలు చేసిన ♦ పుణ్యఫలతి
గాక యుబ్బునె నాకునీ ♦ కావ్యరచన
వందనమ్ములఁ జేసెదా ♦ నందముగను
జనని జనకుల పదపంక ♦ జములకెప్రుడు 20

మ॥ హనుమద్దేవ వరప్రసాదము నదా ♦ మత్యంతమాప్రేమతో
ఘనులౌనాతలిదండ్రు లెంతయును నుణ్గర్భంబునణ్ బొంద నే
జననంబొందియు భక్తిపావనికిదా ♦ సత్వమ్మునం జేసియీ
ఘనకావ్యాదిరసజ్ఞతణ్ నడసి నేఁ ♦ గావ్యాకృతిణ్ బల్కితిణ్.

వ॥ ఇట్లభీష్టదేవతాగురు చరణారవిందములకు వంద
నంబులాచరించి సుకవిజన బృందంబునుంబొగడి కుకవినిందనం

బుఁజేసియు నస్మద్వంశంబు సంగ్రహంబుగా నెఱింగించి సకల
శుభపరంపరాభివృద్ధిఁగా పూర్వాధునిక కవి తల్లజుల కృపా
కటాక్షమునఁ (శ్రీ)వాసుదేవ కథావర్ణనంబునకుఁ దొడఁగినవర సా
లంకారబంధురంబు నగు నొక్క దివ్యచరిత్రంబతి శ్రావ్యముగా
రచియింపఁబూనియున్న సమయంబున.

మ॥ ననువాత్సల్యత జెంతఁజేర్చి బిలచిధ ♦ న్యంబొప్ప మన్మిత్రుఁడుం
ఘనుఁడుం విద్యల ప్రౌఢశాంతుఁడగు ♦ కన్నారెడ్డి మోదంబుతో
అనఘా! యేలవిచార మొందెదవు నీ ♦ యాంధ్రీకృతంబై నస
జ్జనకర్ణామృతి కృష్ణలీల వడయం ♦ శక్తుండవు, నర్సింగ రా
డ్జనరాథుండువిశారదుండు సుకవీసం ♦ స్తాయపాత్రుండిలన్.

మ॥ ననుశ్రీమారుతి దేవపాదభజనా ♦ నందుం గళాభిజ్ఞు స
ద్ఘనయుక్తా నగలగ్రోభాగ్యనగరా ♦ ధిష్ఠానునోపార్థనం
దనుఁడౌ పంతము నాంజనేయుఁ గవితా ♦ ధారాగరిష్ఠప్రియం
బునరావించిసభాస్థలిన్సలి కెలివి ♦ సూర్యద్దద్వచోమాధురిన్.

ఉ॥ శ్రీయలరార మాధవుని ♦ చిత్రపుసత్కథలందు రుక్మిణీ
తోయజపత్రనేత్రిఁగృప ♦ తోడుత శ్రీహరి తెచ్చుఁబట్టులన్
శాయనిరక్తిమీకవిత ♦ పద్ధతిఁకిన్ మునమొగ్గువాఁడ నా
కాయుఖ లేశుమాధవుప ♦ దాంబుజభక్తియుభవ్య మెన్నఁగన్

చ॥ అవిరళపూర్వపుణ్యగతి ♦ నంబుజనేత్రునిదివ్యచింత నా

శ్రవణ సుకీర్తనంబు పద ♦ సారస యుగ్మపుసేవ పూజనం
బు, వినతిమైత్రివందనము ♦ బొల్పుగ నాత్మసమర్పణంబునా
నవవిధభక్తిమార్గములు ♦ నామదిరంజిలుచుండు సత్కవీ!

వ॥ కావున రుక్మిణీనాథుండగు శ్రీకృష్ణపరమాత్ముని కథాకర్ణంబు నాకభీష్టంబయ్యెడు, నీవునస్మన్మనోరథానుకూలంబుగా శ్రీమద్భాగవతామ్నాయంబున భాసిల్లెడి దశమస్కంధాంతర్గత వాసుదేవకథాఘట్టంబున రుక్మిణీకళ్యాణంబు జనంబులకుసులభోపాయంబుగా నెఱింగెడి తెలుఁగునఁ దెనిఁగించుమని యాదరణ పూర్వకముగాఁ గాంచనరత్న భూషణాంబర చందనతాంబూలంబు లొసంగుటయు దాన నేనుసంప్రీతుండనై యేతత్పుణ్యకథావర్ణంబునకుఁబూర్వము, కృతిభర్తయొక్క వంశానుక్రమణిక నభివర్ణించెద.

శా॥ గోకెటూర్వయప రాజవర్యులకథల్ ♦ కూలంకషంబై నఁద
త్ప్రారంభంతయు గద్యరూపమున గ ♦ ష్టంబాచుకా వింప కే
తోరంబొప్పఁగ వ్రాసి మత్కృతిని నెంతో సాయముం జేసెఁద
త్పౌత్రోత్సాహ్యుడు మెట్టయాఖ్యుడతనిన్ వర్ణింపబుణ్యంబగున్

కృతిభర్త: శ్రీ గోరంట వేంకట నరసింగరావు సద్దేశాయి

కృతిపతివంశావతరణము

క॥ గోరంటవంశమందున
మీరియు రేచర్లగోత్ర ♦ మిహిరాంశుండై
ధీరుఁడగు సింగరాడ్వరుఁ
డారయ జన్మించెఁ గాపు ♦ లందునఁ గీర్తిన్. 27

క॥ కాపయు ధర్మగుణంబుల
ప్రాపయి మరిగోనకాపు ♦ వారలకుఁ దా
దాపయి జననీజనకులఁ
గాపాడుచునుండె సుజన ♦ గణ్యాత్ముండై. 28

చ॥ అనఘుఁడు సింగరాడ్వరుఁడు ♦ దంచితలీలఁ గృషీవలత్వమే
ఘనమని మద్దిపల్లెయను ♦ గ్రామమునం బ్రాగ్దిశలో వెలుంగఁగాఁ
జనియటఁ దల్లిదండ్రులకు ♦ సమ్మదముం దహాలంబుఁ బూనికే
వనమునకూలగాఁ గోమచు ♦ వర్ధిలుచుండె ఫలింపసస్యముల్.

ఉ॥ మాతులపుత్రికామణిని ♦ మాన్యచరిత్రను వీరమాంబనున్
ఖ్యాతిగఁ దెచ్చి పుత్రునకు ♦ గౌరవనీయులు తల్లిదండ్రులున్
బ్రీతిగఁ బెండ్లిఁ జేయునతి ♦ ప్రేమను వారుఁ జెలంగుచుండ శ్రీ
కాంతుఁ గృపాకటాక్షమున ♦ గల్గెను పుత్త్రుఁడు వారికంతటన్.

చ॥ తనయునిఁ గాంచి మోదమున ధన్యులు సింగయ వీరమాంబలున్

బనివడిబంధుజాలమును ♦ బ్రాహ్మణవర్గముఁజేరిభక్తి భో
జనసుమగంధవస్త్రములఁ♦సంతసమొందఁగఁద్రృప్తి జేసిఁయా
తనయుని కష్టుపేరిడిరి ♦ ధన్యత "అడ్డలరెడ్డి" నానిలన్,

చ॥ దినదినవర్ధమానముగ ♦ ధీరుఁడు 'అడ్డలరెడ్డి' భూములన్
బనివడివృద్ధిఁజేసెబలు ♦ పంటలనెక్కుడుగాఁగ నెంతయున్
ధనమును సేకరించె,తలి ♦ దండ్రులలేమినిఁబాయఁజేయనా
పనులనేకముల్సుజన ♦ పద్ధతిఁజేయఁదొడంగశాంతుఁడై.

క॥ ధైర్యమునకు గిరివరుఁ గా
ంభీర్యమునకు జలధి జనమున ♦ భీముఁడు ఘనసౌం
దర్యమున మరుఁడు పరహిత
కార్యములకు నాదధీచిఁ ♦ గాఁబోలుభువిన్. 33

వ॥ ఇట్లాతఁడు భాసమాన తేజోవిలాసుండై దనరార జననీజనకులు పుత్రునకు మాతులపుత్రికయగు లక్ష్మాంబనుఁ దెచ్చి పరిణయంబొనరింప నాసుచరితాంగి శ్వశురగృహంబున వర్తిల్లుతరి.

చ॥ తనరెడి భర్తృనాజ్ఞజవ ♦ దాటకబంధులఁగాంచి సంతనే
వినయముఁజూపుచున్ సుమతిఁ♦ బెద్దలుదన్నలరారుఁ బ్రేమతో
గనుచుముదంబుఁజూపనతి ♦ కాంతను పుట్టినమెట్టినింటికిన్
ఘనమగుకీర్తిఁదెచ్చెనిజ ♦ కాపురమందునభాసమానయై.

వ॥ ఇట్లా దంపతు లిరువురు శ్రీహరికరుణాకటాక్షమున సంసారం బెంతయో\u0c01 బచ్చగాదనరు\u0c01గాపురంబు\u0c01 జేయుచుండ నొండొకదినసంబున.

సీ॥ అంతట గోల్కొండ ♦ కధిపుండునిజరాజ
 ధానిలో\u0c01జేరిన ♦ స్థలములందు
 జంతుసంకలితమై ♦ జనుమార్గమును లేక
 విపినప్రదేశమై ♦ వెలయుచుండ\u0c01
 బ్రజలెవ్వరేనియా ♦ పరిగణాంబులగ్రామ
 నిర్మాణముం జేయ ♦ నిచ్ఛయున్న
 నా దేశములవారి ♦ కధికారమొస\u0c01గియు
 భవ్య "జమీాందారి" ♦ పదవులొస\u0c01గె

గీ॥ దంచు "ఫర్మాను" నలుబ్రక్క ♦ లంపినంత
 అడ్డరాడ్వరు\u0c01డదిగాంచి ♦ యలరి సుజను
 బొప్పనామకహాళికు ♦ భూరిధైర్యు\u0c01
 గొరటుగొల్లనితో భాగ్య ♦ పురికినేగ. 35

వ॥ ఇట్లరిగి.

ఉ॥ ధీరులు సన్నుతింప\u0c01గల ♦ దిట్టతనంబున రాజధానిలో\u0c01
 జేరియతిప్రయాసమున ♦ స్నేహము\u0c01గూర్చుక రాజకీయ "స
 ర్దారుల" మెప్పులన్ వడసి ♦ తానటవచ్చిన కారణంబు న

వ్వారికెతుంగఁ జేయఁగను ♦ వారవుఁడిట్లుతెగించిరెంతయున్

ఉ॥ ధరవరవంశపావన సు ♦ ధాకర! యిచ్చటి కుత్తరంబునన్
వరలెడి రాచవర్లమను ♦ వన్యప్రదేశమునందుజంతు సం
చరణమెగాని మానవుల ♦ సాధ్యముగాదదిఁ గానఁ గోరినన్
విరివిగనీకొసంగెదము ♦ వేగమెచూచియురమ్ము పొమ్మికన్

వ॥ అనుప్రభుత్వాధికారుల నాజ్ఞను శిరసావహించి
కొరటుబొప్పన్నలందోడ్కొని నింకయుఁ గొందరు రాజభటుల
సహాయముంగొని కొలఁది కాలంబునకా వన్యప్రదేశమునకుం
జేరి.

చ॥ అటఁబొడఁగాంచె రెడ్డికులుఁ ♦ డంబరచుంబితమైనవృక్షముల్
పటుతరసింహవ్యాఘ్రములుభల్లుకమత్తమదేభలోకముల్
చటులవిషాగ్నిఁగ్రక్కెడివి ♦ సర్పములన్ బలుపక్షివర్గమున్
దిటువగుపర్వతంబులును ♦ దీవ్రతఁబాఱునదీనదంబులున్.

వ॥ ఇటుఁగావిపినప్రదేశము నానాజంతు సంకలితమై
యుంటంగాంచి యారెడ్డిరాసుతుండు తనమనంబున నిట్లు
వితర్కింపందొడంగె.

క॥ మృగములు తిరుగఁదొడంగెను
వగలే చీకట్లుఁగ్రమ్మెఁ ♦ బాదపచయముల్
బిగిబిగి నలరారెడు, న

ప్పగదిని సఫలంబుఁగాంతు ♦ వాంఛితమిలలో. 39

క॥ అనియిటులఁగాపు కులజుఁడు
మనమునఁదలఁబోసి విఫల ♦ మానసయుతుఁడై
జని నిజపురమున కటగృహ
మునఁగల పనులన్నిమాని ♦ బొక్కుచు నుండెన్. 40

వ॥ ఇట్లు అడ్డలరెడ్డి పెన్నిధివోయిన పేదచందంబున నిగతధైర్యుండయి విచారంబుననుండ తదర్ధాంగి లక్ష్మిబాయి భర్త పాదంబులకు వందనంబులాచరించి యిట్లనియె.

శా॥ స్వామీ! యేలవిచారచిత్తమునసీ ♦ స్వాస్థ్యంబు సస్వార్థమై
భూముల్ దున్నక, భార్యనై పదములన్ బూజించుమనన్ గూర్చియే
ప్రేమన్ జూపక బీరువోవ్రుటదియే ♦ వీర్యంబుప్రాణేశ! మీ
కీమార్గంబు ఘటిల్లుచింతనమునే ♦ దే నాకుఁదెల్పంగదే!

క॥ అనికోరియడుగు సతిఁగని
కనికరమునఁజేరఁ దీసి ♦ కరుణించియు నో
వనజాక్షి వనముఁజూడఁగ
ఘనమ్ముగ సంకలితమెటులఁ ♦ గావింతుఁబురిన్. 42

వ॥ అని గతంబుఁగానకఁ జింతించెదననిన యూసుగుణపతి.

సీ॥ తరుణము, యోగిమీరలా ♦ ధాత్రిపతికి
నరయుఁగానుకలొసఁగి మీ ♦ యభిమతంబు

నెఱుఁగఁ జేసిన నధికార ♦ మిచ్చె నేని
గలఁడు మదపాల్పవంబు ♦ కరుణమయుఁడు. 43

చ॥ అతఁడటు సంతసించియును ♦ జాంగనమాటలు మెచ్చుకొంచు స
మ్మతమున సప్యాలకల్ సుజనమాన్యుల 'నాగన' బొప్పనాఖ్యులన్
జతురతగొల్లఁడౌ 'కొరటు' ♦ సత్వరఁ దోడ్కొని గోలకొండభూ
పతినటుఁ గాంచి భక్తి మెఱు ♦ భద్రతలక్షువరాలొసంగినన్.

వ॥ పాదుషాగారా కాన్కలందుకొని సుస్నేహార్ద్రహృదయుఁ
డగు అడ్డలరాడ్వరుని సుగుణస్వభావమున కెంతయు సంతసించి
చిరాయువుగ నాశీర్వదించి యిట్లనియె.

చ॥ ఘనమతి నీయభీష్టమును ♦ గాదని పల్కఁగ లేనుఁగాన బ
ల్చనవున సంతసింపుమగిఁ ♦ జయ్యననికి దెయాజ్ఞపత్రమున్
పనివడి నిచ్చువాఁడఁ గొను ♦ పార్థివ! నావచనంబమోఘమై
దనరెడి రాచవర్లము స ♦ దాపరిపాలనఁ జేయుమిమ్మహిన్.

వ॥ అని మంగళాశీర్వచనంబులతో నాజ్ఞాపత్రంబొసంగ
అడ్డలరెడ్డి నిజసతికి జయపత్రదనుగు వార్తనుం దెలియఁజేయనా
విమలాంగెంతయు సంతసించి బంధుమిత్రపరివార పురజన
సహితంబుగా పదిరెండువందల మనుష్యులం దోడ్కొని కొలఁది
కాలంబునకు గోల్కొండపురంబునకుఁ జనుదేర అడ్డలరెడ్డి
పాదుషాగారి సెలవుఁగైకొని ప్రభుపంపున శతసంఖ్యాపరిమిత
సుభగు భటులం దోడ్కొని రాచవర్లకుం జని.

గీ॥ జలముచేరువ పెద్దదౌ ♦ స్థలము గాంచి
యందునందరు వసియింప ♦ ననువుగాఁగ
పాకలోకకొన్ని నిర్మించి ♦ భద్రముతోని
గట్టైనచోట పదునైదు ♦ గ్రామములను. 46

సీ॥ కోవిదనుతమైన ♦ గోరంటవంశంబుఁ
బరముగాగోరెంట ♦ పురమునొకటి
జనకుపేరటనొక్క ♦ చక్కనిగ్రామంబు
సింగపురంబునాఁ ♦ జెల్వొందఁ
దరుణిపేరటలచ్చి ♦ పురమునా వెలయించి
మేనమామలపేర ♦ మించిదపరు
వీరన్నపల్లి నా ♦ వెలయించి లింగన్న
పేరట లింగన్న ♦ యూరునొకటి

గీ॥ మరియు స్వగ్రామమునకుమద్ది ♦ మళ్ళనాగ
యూరునొక్కటిగొల్లని ♦ పేరనొకటి
బొప్పపురమును గోరట్ల ♦ పురమునొకటి
గట్టఁజేసెను సుజనులు ♦ గణుతిసేయ. 47

సీ॥ మఱిదులపేరటఁ ♦ బరగుచుండగ గుండ
పెరమొదుమరి సోమ ♦ వరముపేట
శ్రీనివాసపురంబుఁ ♦ జెలఁగి రామానుజ

పురము సర్వాయము ♦ న్పురమునొకటి
నాగమ్మపేటయు ♦ నవ్యతగ జెసంగ
వరమునాఁ జెల్వొందు ♦ పురమునొండు
రమ్యతఁ జిత్రించి ♦ గ్రామాధికారుల
నెలకొల్పియులమీద ♦ నీటినసతి

గీ। జనుల కనుకూల మగుసంగ ♦ సాంద్రమనెడి
వరతటాకము నిర్మించి ♦ ప్రజలఁగన్న
బిడ్డలనఁగూర్మిఁబోషించుచుఁ ♦ బ్రేమతోడఁ
బాలనముఁ జేయుచుండెనా ♦ పార్థివుండు. 48

గీ॥ ఆనృపాలుఁడు నిజభార్య ♦ యందుసుతుని
మల్లనార్యునిఁగాంచి సం ♦ ధిల్లి ప్రేమ
విమలగుణగణ్య రుచిరాంగి ♦ వేంకమాంబ
బ్రీతిఁగనుఁదెచ్చి సుతునకుఁ ♦ బెండ్లిజేసె. 49

శా॥ మల్లారెడ్డియఖండకీర్తిఘనుఁడై ♦ మారెందు లేకుండఁ దా
నల్లాసంబున రాజ్యభారమును శ్రీ ♦ నొప్పారఁగాఁ దాల్చి శ్రీ
పుల్లాబ్జాక్షపదారవిందయుగళీ ♦ పూజాత్ముఁడై ధీరుఁడై
మల్లారెడ్డిపురంబు వేరొకటి ని ♦ ర్మాణంబుఁ గావించినన్.

మ॥ ప్రజ తెల్లన్ మురియింపధర్మపరుఁడై ♦ పాలించు మల్లాఖ్యభూ
భుజుఁడానందము నొందుచున్ సుమతుఁడై పాల్పొంద రంగేశుకై

ద్విజులెల్లఁ ముదమొందవేంకటపతీ॥ దేవేశుకై భక్తితోఁ
రజతాకారతఁగట్టెదేవళములఁ ॥ రమ్యార్థిఁ బృధ్విలోఁ.

ఉ॥ ఆజనవాధయోధమణి ॥ యందుదయించిరి మాచగంగరా
ద్భ్రాజితులుఁ దుదిఁ సుగుణ॥ పుంఘుని యెల్లయనాగముప్పగుఁ
భోజునివిక్రమంబలర ॥ బుద్ధివిశారద మూర్తిమంతులై
రాజకుమారులా దివిజ ॥ రాజ సమానులుగాఁగ వర్థిలఁ. 52

క॥ అగణితవైభవయుతులై
ముగురుఁ దమపేరఁజెలఁగు ॥ మూఁడుపురంబుల్
సొగసుగఁగట్టిరివేల్పుల
నగరంబులమించినట్టి ॥ నగరవరంబుల్. 54

చ॥ అరయఁగమాచరాడ్వరుని॥ కంతటపుత్రద్వయంబుఁగల్గినా
ధరవరుఁడప్డు పుత్రులకు ॥ ధర్మయమల్లయనాఁగ బేరులఁ
వరలఁగఁజేయువారలును ॥ వర్థిలి కీర్తి వహింపఁ బేర్మితో
స్థిరమతి రాజ్యభారమును॥ జ్యేష్ఠునిపైనిడియుండెహాయిఁగఁ

గీ॥ ధర్మరెడ్డియుఁబ్రజలకుఁ ॥ దాఁప్రియోఁలె
పాలనముఁజేసి తనపేరఁ ॥ బరగనొండు
ధర్మసాగరపురమును ॥ ధాత్రిలోన
గట్టిమాండవ్యనదికినిఁ ॥ గాలువలను. 55

గీ॥ ధర్మరాడ్వరుప్రియుమైన ॥ తనయుఁడంత

హేమరెడ్డియుఁజెల్వొంది ♦ స్వామికృపను
నిఖిలవిద్యలనలరారి ♦ నియతిరాజ్య
పాలనముఁజేసెధర్మప్ర ♦ వర్తనమున. 56

వ॥ అంతనాతఁడు.

సీ॥ ప్రాతపడిజీర్ణమౌ 'సనద్' ♦ భద్రపరచి
పాదుషాఁజేరికానుకల్ ♦ భక్తినొసఁగి
క్రొత్తయధికారపత్రిముఁ ♦ గోరియడుగ
సంతసమునొంది రారాజు ♦ 'సనదు' నొసఁగె. 57

గీ॥ అంబలకొసఁగుటసేఁగాక ♦ యాధిపత్య
పదవిదశబంధమలరారు ♦ పదవిమరియు
దేశముఖియును। దేశాయి ♦ దేశపాండ్య
పదవులవియెన్నియోనిచ్చి ♦ పంపెనతని. 58

క॥ ఘనుఁడగుప్రపితామహుచే
మనమలరఁగనిర్మింపఁబడిన ♦ మల్లాపురికిన్
జని, యుత్తరకాలంబట
వనజాక్షునిఁగొలచిపరమ ♦ పదవినిఁబొందెన్. 59

ఉ॥ అంతటగంగిరాట్తనయ ♦ లక్కనదమ్మనరాజ్యభారముల్
బంతమెలర్పఁబూని పురి ♦ పాలనజేయుచు ధర్మపద్ధతిన్
వంతలఁ జిక్కకుండనుఖ ♦ వంతులుగాబ్రజరక్షఁ జేయుచో

చింతనఁజేయుధీరులయి ♦ చెన్నువహించిరి కీర్తికాములై.

సీ॥ మల్లరెడ్డికి మూఁడవ ♦ మాన్యసుతుఁడు
పాలనముఁజేసి తనపేరఁ ♦ బరఁగనొకటి
ఎల్లరెడ్డిపేటయునొక ♦ టేర్పరించి
కాంచెనంతట నొకపుత్రుఁ ♦ గాంచనాంగు 61

వ॥ అంతనాతనిసుతుఁడు.

సీ॥ భోజరాజనుపేరట ♦ బుధులువొగడఁ
రాజ్యభారము ధరియించి ♦ రమ్యమతుఁడు
కన్నతండ్రికి యశమునుఁ ♦ గలుగఁజేసి
ప్రజలఁబాలించుచుండెనా ♦ భవ్యగుణుఁడు 62

ఉ॥ దానముధర్మముల్ గుణము ♦ దారతశాంతియుఁగల్గిభక్తిచే
దానవవైరికీర్తనలు ♦ ధన్యతఁజేయుచు రాజ్యభారముల్
బూని మనోజ్ఞజవ్వనముఁ ♦ బోఁపరిపోవ వివేకసంపదల్
భూనుతుడయ్యెభోజుఁడల♦భోజునిమించిప్రభుత్వమందునన్

ఉ॥ భూనుతవైభవస్ఫురణఁ ♦ బూజ్యతగాంచియుభోజరాజుతా
సూనులులేని తద్దశకి ♦ శోకభరుండయి కుంది శ్రీహరి
ధ్యానపరుండునై విషయ ♦ దగ్ధుఁడుఁగాకపవిత్రమూర్తియై
శ్రీనలినాక్షుఁజింతనముఁ ♦ జేయుచుజన్మతరించె నంత్యమున్.

సీ॥ గంగరాడ్వరసుతుఁడు వి ♦ ఖ్యాతిఁబృథ్విఁ

పాలనముఁ జేసి ధర్మసం ♦ పన్నుఁడగుచుఁ
బేర్మిఁదన పేరదమ్మన్న ♦ పేటనొకటి
గట్టెఁదనకీర్తి ద్విగుణమై ♦ ప్రాలదిశల. 65

సీ॥ ఘనుఁడునాతని భ్రాత యు ♦ కృష్ణ నృపుఁడు
తనదు పేరట నొకయూరు ♦ దనరఁ జేసి
ఖ్యాతి వర్ధిల్లి శ్రీహరి ♦ కరుణవలన
సుతులనిర్వురఁ గాంచెఁ గి ♦ శోర బలులు. 66

ఉ॥ రాయనలింగ నాఖ్యలను ♦ రంజిలువారలలోఁ గనిష్ఠుఁడో
ధీయుతుఁడైన లింగనను ♦ ధీమతుఁడంతట లింగపల్లియూ
రా,యసమాన తేజుఁడట♦నందములోఁదుతఁగట్టె జ్యేష్ఠుఁడో
రాయన రాజ్యభారమతి♦ రమ్యత దాల్చుచు నేలుచుండఁగా

ఉ॥ మందరగోత్రధీరుఁడభి ♦ మానధనుండగుఁ బుత్రునొందుసం
క్రందన వైభవంబునను ♦ వర్ధిలఁగాంచెను కాంచివానికిఁ
బొందుగ రామయన్నసఁగె, ♦ భూవిభులింగన పాలనంబు నే
మందును రామరాజ్యమన ♦ నంతట ధర్మమునిండి వెల్గఁగా.

సీ॥ శుభముహూర్తమునందున ♦ సుతునినొకనిఁ
గాంచి చినరాయుఁడన పేరఁ గ్రాలఁ జేసి
తనరఁబట్టముఁగట్టియు ♦ ధాత్రివిభుఁడు
హరినిస్మరియించి పరలోక ♦ మతఁడుఁ జేరె. 69

సీ॥ చిన్నరాయన్నభక్తుఁడై ♦ చెన్నుమీరి
తండ్రిగట్టినగుడిలోనఁ ♦ దానుదివ్య
మంటపంబొండు ద్వాదశ ♦ మహితజ్యోతి
లింగసంస్థాపనముఁజేసె ♦ రంగుమీరి. 70

సీ॥ అతనిపుత్రుండు రాజన్న ♦ క్షితివరుండు
తనకుసంతానమునులేమి ♦ దత్తునొకని
రమణచేకొనె రామునక్ రాజసుతుని,
హరినిస్మరియించిపరలోక ♦ మతఁడుజేరె. 71

ఉ॥ రాయన కొంతకాలమట ♦ రాజ్యముసేసి దివంబుఁజేరఁగా
నాయన ధర్మపత్నిసుగు ♦ ణాకర నర్సమ రాజ్యభారముఁ
ధీయుతఁదాల్చిపౌరులను ♦ ధీమతిబోషించుచుదత్తుఁజేకొనెన్
గాయజుగేరుసుందరునిగంగయరాట్కులపుత్రునొక్కనిన్

శా॥ ఆరాజన్యుఁడురాజ్యమేలుతరిలే ♦ రైరందుభిక్షాటులున్
జారుల్ చోరులుమర్మదాంధకుమతుల్ ♦ సద్ధర్మదూరుల్ వృథా
పోరుల్ చేసెడి వారుదైవపదస ♦ త్పూజావిరక్తుల్ దురా
చారుల్ పుత్రవిహీనదుఃఖితులునాత్మామండలిన్ జూడగన్

క॥ ఏవేవర్ణాశ్రమజను
లామూపద్ధతులనడచు ♦ నట్టులవారిన్
బాయకశాసించుచునృపుఁ
డేయుటమటయు లేకపృథ్వి ♦ నేలుచునుండెన్. 74

క॥ ఆనరనాథుఁడు పిమ్మట
జానకినాఁబరగు నొక్క ♦ చక్కని కన్యన్
మానుగఁ బెండిలిఁ జేసుక
తానటు వర్ధిల్లుచుండు ♦ తరుణము తోడన్. 75

సీ॥ చెన్నమన్నని 'సిరిశిల' ♦ క్షితివరుండు
గలఁడు శౌర్యాఢ్యుఁడు నిరతంబు ♦ కయ్యమూని
గంగనృపుతోడ. సైన్యసం ♦ కలితుఁడగుచుఁ
బోరుచుండెను భూములఁ ♦ బొందఁదలఁచి. 76

చ॥ పలుమరుయుద్ధకాంక్షఁ గొని ప్రౌఢగ వచ్చిన చెన్నమన్ననున్
వెలమదొరన్ బరాభవము ♦ వేమరుఁ జేయుచు గంగరాజు తా
జలమున దేజరిల్లఁగను ♦ చయ్యన నాతఁడుఁ బోరలేక దు
ర్బలమతుఁడయ్యునే గెనిజ ♦ పట్టుకఁ జచ్చినవాని భంగిగాన్.

వ॥ అట్లు జనివిగతధైర్యుండై నిజసైన్యంబునం గల ప్రవీణులగు కొందరిని రావించి మీరు ప్రచ్ఛన్న వేషంబుల గంగరాజునాశ్రయించి యుద్ధకౌశలతఁ గనబరచి నాతనికొలువుననుండుడు. మేముదండెత్తి వచ్చినప్పుడు వలయుసాయంబును జేసి మాకుఁ జేగుఁడని పుత్తెంచిన, వారలువల్లెయని కొలదిదినంబులలో నాపృథ్వీవరుని రాజ్యంబునకుం జేరి గంగరాజుని సందర్శించి యుండిరి.

చ॥ బ్రతుకఁదలంచిమీపద ♦ పంకజయుగ్మము జేరినాముమీ
కతులితసంతసమ్మొదవు ♦ నట్టిపరాక్రమ యుద్ధనైపుణీ
చతురలమంచుఖడ్గములు ♦ చయ్యనఁ ద్రిప్పనృపుండు మెచ్చిస
మ్మతిఁదగు వేతనంబులును ♦ మందిరముల్ నొగినిచ్చె వారికిన్

చ॥ అనయముఁ గ్రూరకర్ములగు ♦ నాకపటాత్ములవిశ్వసించియా
జనవరుఁడుండుటన్ దెలసి ♦ సత్వరమొక్కనిఁబంపి వెల్మరా
డ్జనవరుసైన్యయుక్తముగ ♦ జయ్యనఁదోడ్కొనివచ్చినట్లుఁగా
ననుచితరీతిఁ జెల్వఁగను ♦ నాతఁడుకోటను వీడిసత్వరన్.

చ॥ తలఁగకభీతి నొందకతి ♦ తామసుఁడామనుజుండుఁ జేరి తా
వెలమకుఁదమ్మునేలుదొర ♦ వీటికిఁబోయి నెరుంగఁజేయమా
యలనటఁబన్ని సైన్యముసమాయతఁ గూర్చికనా నృపుండుని
శ్చలముగఁగోటఁజేరఁగను ♦ సత్వరమున్ దనవారలంతటన్.

గీ॥ కాంచియుత్తరద్వారమా ♦ కలుషమతులు
దెరువనంతటసిరిశిల్ల ♦ దొరయుభటులుఁ
గోటఁజొచ్చినఁ దదరితు ♦ కులును వారు
ఘోరయుద్ధంబుసల్పిరి ♦ కొంతదనుక. 81

చ॥ పగతునిసైన్యమావిధిని ♦ బాహులుఁ దీర్చి జోరంగగంగరా
డ్జగపతి గానకుండనతి ♦ జాగ్రతఁ దానటఁ గోలకొండకున్
యగణితతీవ్రతన్ జనియు ♦ నచ్చటవారి కెఱుంగఁజేయఁగా
జగపతిచేష్టలన్ వినుచు ♦ తామ్రతలనాథుఁడు కోపచిత్తుఁడై.

చ॥ అరయఁగ శత్రుభీకరుల ♦ నంతటసాయమొసంగిగంగరా
డ్వరుగుణమెంతయుఁ బొగడి ♦ వైరులనీవుజయించివేగమే
నెరుగఁగఁజేయుచూవినఁగ ♦ నెంచితినీదుప్రభుత్వమెంతయో
బరమనుకీర్తిసియుమది ♦ భవ్యులుఁగారెత్వదీయవంశజుల్.

గీ॥ ధర్మగంభీర బిరుదంబు ♦ ధరవరేణ్య
నికునొసఁగితి వర్ధిల్లు ♦ నీవుమాకు
నాత్మబంధుఁడవై కీర్తి ♦ నందిపృథ్విఁ
బాలనముసేయుధర్మసం ♦ పన్నమతిని. 83

చ॥ అనిపలుకుటునాదరింప విన ♦ యంబుననాతఁడునాజ్ఞఁబొందిస
జ్జనమతుశౌయురబ్బలను ♦ సత్వరఁగోడ్కొనిపోయివేగమే
యనినట ఖండఖండముగ ♦ నందరినిఁ దెగటార్చి ధీరుఁడై
జనపతికీర్తివంతుఁడయి ♦ సౌఖ్యతరంబుగపృథ్వినేలఁగన్.

గీ॥ అట్లుజగపతి పరిభవ ♦ మంది, లింగ
రాయుఁడనుశూరుఁబిలిపించి ♦ రయముగాను
మేటిమగలగునీరుల ♦ మించినొసఁగి
ధర్మగంభీర దేశాయి ♦ ధాత్రివరునిఁ
జేరిజయమొందితేనియా ♦ యూరసగము
నీకునొసఁగెదఁబొమ్మన్న ♦ నెమ్మినతఁడుఁ
నాఁడుగాని సప్తదినముల ♦ నతఁడుపోరి

సైన్యములుఁగూల జవమును ♦ సన్నగిల్ల
భీతిఁబాఱంగ వెన్నాడి ♦ బిట్టువగుచు
వానిఁజంపియుఁగూపానఁ ♦ బాఱవేయ
భువిని "లింగన్నఁదలఁగొట్టు ♦ బొంద" యనఁగఁ
బ్రబలమయ్యెను నిప్పటి ♦ వరకుఁగూడ. 85

వ॥ ఇట్లు జయంబుఁగాంచి గంగరాడ్వరుఁడు గోలకొండపాదుషాగారిచే "ధర్మగంభీరరా" వను బిరుదంబునందిదుష్టుల శిక్షించుచు శిష్టులరక్షించుచు ధర్మంబు నాల్గుపాదంబులనడపించుచు రాజ్యపాలనంబుఁ జేయుచుండెను.

సీ॥ వేంకటాద్రియు లింగన్న ♦ పేటలతఁడు
నొకటిగాఁజేసి రమణీయ ♦ మొప్పఁగాను
ధర్మగంభీరపేటనా ♦ ధరణివెలుఁగఁ
జేసినారాజుగుణములఁ ♦ జెప్పఁదరమె. 86

వ॥ అంతఁగొండొక కాలంబునకు.

క॥ జనపతి దివమునకరిగిన
జనని యతనిభార్యయైన ♦ జానకిరాజ్యం
బనయముఁగాపాడుఁచుఁదా
జనులను రక్షింపఁదొడఁగె ♦ జ్మోతిలిలోనన్. 87

ఉ॥ ఆయసమచిత్తవృత్తివిన ♦ యంబునపృథ్విభరించ మార్గముల

శాయమునిరాచబుద్ధిపరి ♦ పాలనఁజేయుక్రమంబుఁగాంచియా
కాయజుతల్లియో శివుని ♦ కాంతయొ భారతియో యటంచునా
ధీయుతజానకాంబసర ♦ దేశముఁ బోల్తురు లోకులెప్పుడున్ ॥

గీ॥ ఆపెరయొకనాఁడు కాపువా ♦ డర్భకుండు
గోవులనుగాచువానిఁ ♦ గొడుకువోలె
పెంచి పెద్దఁగ జేసి యా ♦ పిదపవాని
యాధిపత్యంబు నొసఁగి తా ♦ నరగె దివికి 89

వ॥ అతఁడు ధర్మగంభీరరావునంబరగు.

గీ॥ ధర్మగంభీర రావంతఁ ♦ దల్లిమార్గ
మనుసరించుచుఁబురి నేలు ♦ ఖ్యాతిఁగనుచుఁ
గూర్మి పాపమ్మయనియెడి ♦ కువలయాక్షిఁ
బ్రేమఁ బెండిలియాడి సం ♦ ప్రీతినుండ. 90

గీ॥ ఆమహాభాగ్యరాసి తా ♦ నధిపువలనఁ
గూతునొక్కతెఁ గాంచె వి ♦ ఖ్యాతిఁబిదప
సంతతియు లేక నరహరి ♦ సంస్మరించి
పరముఁగాంచెను పిమ్మట ♦ పార్థివుండు॥ 91

క॥ బాలక్కయనెడి కన్యను
లీలన్ దగఁ బెండ్లియాడి కు ♦ లీను సుపుత్రున్
శీలున్ వరసింగ్రావను
బాలున్ నటఁగాంచె గనుల ♦ పండువగాఁగన్. 92

ఉ॥ అంతట నాకుమారుఁడు జ ♦ యంతవసంతులమించి యామిని
కాంతుని వోలెనివ్వటిల ♦ క్ష్మాతలనాథుఁడు జాతకర్మముల్
సంతసమొందఁ జేసి బుధ ♦ సంతతిబంధుల కొక్కనాఁడు వే
వింతగుపిండివంటలను ♦ విందులఁ దాఁ బచరించె నెంతయున్.

వ॥ ఇట్టులఁ గొన్ని దినంబులు గడువ.

గీ॥ అంతబాలకృష్ణమ్మణినొంది ♦ సంత నృపుఁడు
నేంకమాంబయుఁ బెండ్లాడి ♦ వేడ్కమీరి
యాతలోదరియందున ♦ సతిఁగుఁగాంచె
ముగురుఁ బుత్రుల మన్మథ ♦ మూర్తులనఁగ   94

క॥ ధరలక్ష్మణరావును బా
వరువేంకట కృష్ణరావు ♦ వరలఁగ రాజే
శ్వరరావుఁ దృతీయుఁడునా
వరలుచు సద్గుణులు ధృతి వి ♦ భాసితులగుచున్.   95

వ॥ దినదినప్రవర్ధమానులై యొప్పారుచుండ.

క॥ ధరకొండవభార్యకు వా
నరవరునకుఁ బుట్టినట్టి ♦ నరసింగారి వా
ధరణీతలి కధిపతియై
పరిపాలనసేయఁ గోడఁగ ♦ ప్రజలిల మెచ్చన్.   96

వ॥ అంతనారాజన్యుఁడు.

క॥ ఎడవడియనుగ్రామముఁ
గడువడిఁ బాలించుప్రభుని ♦ గాదలికూతుర్
వడి రాజమాంబకన్యను
బుడమీశుఁడు బెండ్లియాడె ♦ పూతచరిత్రన్. 97

క॥ సంతాన ప్రాప్తి లేమినిఁ
జింతించియు నృపుఁడు మిగుల ♦ జింతాన్వితుఁడై
పంతంబున పాపమ్మను
కాంతను వరియించె మేలు ♦ కన్నియఁ బ్రీతిన్. 98

క॥ ఇరువురుభార్యలు ♦ గలిగియు
ధరణీశ్వరుఁ డంతపుత్ర ♦ దశఁ గానకఁ దాఁ
బరిపరి చింతలఁ జిక్కియు
హరిఁ జేరె తదంఘ్రియుగ్మ ♦ మాత్మనుగనుచున్ 99

ఉ॥ ఆజననాథుభార్య సుగు ♦ ణాంచితధర్మ ప్రవర్తనంబుచే
రాజిలఁ గీర్తిగాంచి పెర ♦ రాజులగుండెలు దద్దరిల్లఁగా
రాజితరాజ్యమేలినిజ ♦ రాజ్యమునందునఁ బౌరులందు న
వ్యాజితప్రీతిఁ జూపిబుధ ♦ వర్ణనకెక్కెను రాజమాంబిలన్.

క॥ తనరాజ్యప్రతినిధిగా
నొనరిఁ జెనరసింగరాయ ♦ నుర్వీసుతునిన్
వినయంబుతోడ నాతఁడు
జనులకు సౌఖ్యంబుఁ గూర్ప ♦ సాగను ప్రీతిన్. 101

గీ॥ భామినీమణియొకనాఁడు ♦ భాగ్యనగర
పాలనాధీశు నుద్యోగు ♦ భవ్య రాజ
యింద్రజిత్తును జూడంగ ♦ నింతివోవ
నతఁడుఁగూర్చుండ నియమించె ♦ నర్హపీఠి. 102

గీ॥ అంత మానకొండూరన ♦ కధిపుఁడైన
సాంబశివరావుకూడన ♦ చ్చటకివచ్చి
రంజబాయగ్రిపీరి వి ♦ రాజిలఁబొడ
గాంచినోర్వక నిటులదాఁ ♦ గారులఁబచె. 103

గీ॥ భర్తృహీనవు నీవ్రునీ ♦ పగిదిమీరి
మానవతివయ్యుఁబురుషుని ♦ మాడ్కిసభను
దనరుపీఠంబుఁజుండుట ♦ తగవుఁగాదు
అంగనలకిట్టి స్వాతంత్ర్య ♦ మర్హమగునె! 104

వ॥ అనిన యావీరపత్ని.

గీ॥ కనులురక్తిమమొందంగఁ ♦ గనలిమిగుల
నౌర! దుర్మార్గ! కారుల ♦ నఱువఁబోకు
మూఢ నీకునుఁగాలమ్ము ♦ మూర్ఖచిత్త!
మాకు మునుసేవఁ జేయుట ♦ మరచితౌర! 105

గీ॥ మానవాధమ! కాఱులు ♦ మానుమింక
నీదునాలుకనిప్పుడే ♦ నిముస మందుఁ

మునియ తునియలఁ జేసెద ♦ తులవ! కాని
పరుని యిల్లగు కతనఁబో ♦ బ్రతికితీవు 106

ఉ॥ ఓరి దురాత్మ! నీవు బుధ ♦ లొప్పని భంగి దురూక్తు లాడుటే
పారము! దుష్టవర్తనమె ♦ సాధనమయ్యెడి నిప్రతాపముం
ధీరత గర్వముం దనరఁగఁ ♦ దీసియు నిన్నుఁ బంధనంబుచేఁ
గారఁగఁ జేయుదానఁ గన ♦ వచ్చెదు నింతకు నోరి దుర్మతీ!

వ॥ అనిపలుకు రాజాబాయి దేశాయిగారి నవలోకించి సాంబ
శివరావు కోపోద్దీపితుండై యిట్లనియె.

చ॥ పడతిరో! యేలకో యిటుల ♦ బల్కెద వెగ్గలు నన్ను జంపఁగా
నడిదముఁ జేతనుంగలద ♦ టంచు గ్వార్ణ బడఁబోకు నేనిదే
గడవు కోసంగు పాండర ణ ♦ కాతుండె నీకిలఁ గల్గు నేని నీ
వడిఁగల తేజముం బారఁగ ♦ వచ్చెద నీపురికింత లోపలన్.

ఆ॥ అనిన రాజమాంబ ♦ యధిక రోషంబునఁ
గనలి వానిఁ జూచి ♦ కలుషమతుఁడ!
స్వీయ స్తోత్రములఁ ♦ జేసెదవని లోనఁ
గాంచు దాననిదె ♦ ఘనతఁ బోర! 109

వ॥ అనియిట్లు రాజాబాయి దేశాయి కడుంగడు రోషకషాయిత
నేత్రయై సాంబశివరావు దేశాయినిఁ దూలనాడి ప్రళయకాల
మార్తాండ సదృశంబైన మోము నెఱ్ఱఁబార గిరుక్కున గద్దియఁ
డిగ్గి నిజనివాసంబగు లింగన్న పేటకుం జనియె.

గీ॥ అంతశివరావు మనుకొండ ♦ కలిగిపిదపఁ
బదియుఁబంద్రెండు వేల రణ ♦ భటులఁగూడి
శతశతఘ్నులు గుఱ్ఱముల్ ♦ సమరవీథి
నడున నేతెంచె లింగన్న ♦ నగరమునకు. 110

వ॥ ఇట్లరుదెంచు పగతుర సైన్యంబులను జూచివీరపత్నియగు
రాజాబాయి సర్దేశాయిగారు.

గీ॥ కోటమార్గములన్నియు ♦ మూటుఁజేసి
శతశతఘ్నుల బురుజులఁ ♦ జక్కనిలిపి
నేర్పుఁగలవీరులచ్చోట ♦ నిలువఁజేసి
కవచమునుఁదాల్చి చేఁబట్టె ♦ ఖడ్గమపుడు. 111

క॥ దురమున శివరావుఁగని
బరిమార్పఁగ దలఁచి వీర ♦ భామినిశౌర్య
స్ఫురణన్ గలచిత్తముతో
దరుణముగని వైరిదళముఁ ♦ దలఁగొనుచుండెన్. 112

చ॥ కురిపిరిలింగరాడ్వరవు ♦ గోపురమందలిమంచుగుండులన్
ధరసటవైరిమూకయును ♦ దత్ప్రతితోపుంగుకోటమీఁదిఁకన్
బరిపినఁగోనఁబోకఁబురి ♦ బ్రక్కనఫీల్డులఁదాకి వ్యర్థమై
పరిఘములందెగోళములు ♦ భాసితతాళఫలంబులో యనన్

వ॥ అంతరాజాబాయి సర్దేశాయిగారు నిజసైన్యంబునుంజూచి
యిట్లనియె

క॥ రణశూరుల లక్షణముల
దనకెదురగు రిపులబలము ♦ దర్పణమునఁ జూపఁ
ఘనమైనకీర్తిఁ గావున
వెనుకాడక పాండురాజవైరి ♦ వీరులనడఁచన్. 114

క॥ గురిదప్ప నీకశరములు
పరసైన్యముమీఁదఁ గుప్పి ♦ పైబడివారిన్
నఱకుఁడు పొడువుఁ డటంచని
బురిఁగొల్పుచునుండె రావ్రి ♦ మూర్తి యుపోషెన్. 115

గీ॥ బలములన్నియు నేకమై ♦ బడుచుఁ బగతు
సైన్యమంతయు భిన్నమై ♦ సన్నగిలఁగ
హోరుగాఁ బోరఁ దొడఁగిరి ♦ వీరమాత
రాజశాయి కిజయమంచు ♦ రణమునందు. 116

వ॥ అంతరాజాశాయి సద్దేశాయిగారు.

క॥ బలవంతులు నిజభటులటుఁ
దలఁబడఁ బరసైన్యమష్ట ♦ తత్తర మొందన్
గలఁబడిపోవుచునుండఁగ
నలివేఁడియు నశ్వమెక్కి ♦ యతితీవ్రగతిన్. 117

వ॥ యుద్ధభూమినిం బ్రవేసించి.

సీ॥ తనవారలకు సుధా ♦ ధారుమైఁ గనిపించు
బహులకుచండాంశుఁ ♦ బగదఁ బోచుఁ

దనసైన్యముంజూచు ♦ తరితాంతముంబాల్పుఁ
బగతులఁగననగ్నిఁ ♦ బర్వసేయుఁ
నిజబలంబులకుఁదా ♦ నగడిధైర్యమునిచ్చు
బరులదిట్టతవ్యర్థ ♦ పడఁగఁజేయుఁ
దనచేతిఖడ్గంబుఁ ♦ దనవారికానంద
భరితంబునౌరులకు ♦ భయదమృత్యు

గీ॥ వనఁగరాజాంబ శౌర్యంబుఁ ♦ దనరయుద్ధ
భూమిమార్గాని వారల ♦ భూతతతికి
బలియొనర్చుచుఁగదనభూ ♦ భాగమందు
రమణితిరుగాడఁజొచ్చె మా ♦ ర్తాండువగిది. 118

వ॥ సాంబశివరావు దేశాయి బలవంతులగు కొందఱువీరభటు
లను దోడ్కొని రాజాంబదేశాయి నెదిరించిపోరుచుండ.

మ॥ కనిరాజాంబయు భూరికోపమడరం ♦ గా శస్త్రసంపన్నయై
దను వుల్ సిం చియుద్రుంచి వైరిమిగులన్ దత్పాలదోర్దండవ్రాలో
చనయుగ్మంబులబాణముల్ గుఱిచియా ♦ శ్చర్యంబుసంధిల్ల సిం
హనినాదంబొనరించెనిస్తులితశౌ ♦ ర్యాటోపముల్ జూపుచున్

క॥ పదునుఁజెడి సాంబశివుఁడును
మదితత్తఱమొంది భీతి ♦ మూరుకొనంగన్
బెదరియు మదిచెదరియుఁ
బదములతనబుద్ధి సెప్పి ♦ పఱుఁగిడజొచ్చెన్. 119

గీ॥ అపుడు రాజాంబ తీవ్రత ♦ నరగి వానిఁ
బట్టి క్రిందకుఁబడఁద్రోసి ♦ పాఱఁబోత!
ప్రాణభీతిని జీవముల్ ♦ పట్టిచేతఁ
గాఁచిపోవుట శౌర్య సం ♦ పన్న గుణమొ! 120

గీ॥ మరచినాఁడవె యానాటి ♦ మాటలన్ని
యిపుడుఁజూపుము నీశక్తి ♦ చపలమతుఁడ!
శమనవీటికి నినుఁబాపు ♦ సమయమబ్బె
ననిన నాతఁడు గేల్మోడ్చి ♦ నని యెనిట్టుల. 121

క॥ శరణంటిని కరుణించుము
చరణంబులఁ బడినవానిఁ ♦ జంపుట తగువా!
వరవీర భామినీమణి
ధరనను గరుణించి బ్రోవు ♦ తల్లీ! యనినన్ 122

వ॥ అని యిట్లు తాళ్ళంబడి దుఃఖించెడి సాంబశివరావు దేశాయిని కరుణించి.

చ॥ అలఘుదయాసముద్రయగు ♦ నాయమ వానిని లేవనెత్తి భీ
తిలనిక నేలఁబొమ్ము నృప ♦ తీరెను నాదు ప్రతిజ్ఞ నింక నీ
బలమును శౌర్యమందరికి ♦ భద్రితనీదగు నూరఁ జేరి యీ
కలుషప్రవృత్తులన్ విడచి ♦ గౌరవరీతి మెలంగు బొమ్మికన్.

వ॥ అని సముచితరీతి నీతులం గరపి పరిహసించి విడువనాతఁడు జీవచ్ఛవంబుభాతి, పాతశేషమగు సైన్యంబునుం దోడ్కొని

జనివాసంబగుమానుకొండూరుఁజేరితనపరాభవంబునకెంతయు చింతించుచుఁ గుములుచు మాసత్రయములో విగత జీవుం డయ్యెను. తదనంతరంబ,

క॥ తనతోఁడు బుట్టినట్టుల
ఘనతరముగ పాపమాంబ ♦ కాంతామణినిఁ
గనుచుఁ ముదమునఁ దానట
మనమలరఁగ గ్రామమొకటి ♦ మాన్యతనొసఁగెఁ. 124

గీ॥ పరగ రాచేశ్వరుండనెడి ♦ బంధునొకని
దత్తుఁజేకొని దాంతిసం ♦ స్థానరాచ
కన్య వేంకాంబఁ దెచ్చియు ♦ ఘనముగాను
పెండిలినిఁజేసె రాజాంబ ♦ ప్రీతితోడ. 125

చ॥ సరసతవారలిర్వురును ♦ సంతతమోదముతోడ శ్రీహరీ
కరుణప్రసాదముఁ గనియుఁ ♦ గాంచిరిపుత్రుని, రూపసంపదా
కరమహనీయపెన్నిధిఁ ♦ గాంచినయంతటరాజదంపతుల్
హరిఁగననేగిరోయనఁగ ♦ నమ్మహనీయులుపొందిరైక్యముఁ

గీ॥ వారు హరిఁజేర దుఃఖసం ♦ ప్రాప్తమైన
చింతనలఁజిక్కి రాజాంబ ♦ చేరెదివికి
సంతతాపాంబ యధికార ♦ మప్పుడు బూని
మహిఁదిరెండవకొమరుని ♦ మానసమునఁ

డైన వేంకటనరసింగ ♦ మనెడిబాలు
దత్తుఁజేకొని బుధులు సం ♦ తసమునొంద. 127

సీ॥ పాపమాంబయుఁ దోఁబుట్టు ♦ భవ్య లక్ష్మి
రాజరాయుని పుత్రియా। ♦ రాజమాంబఁ
దెచ్చి నరసింగరావున ♦ కిచ్చి పెండ్లిఁ
జేసెనాయింతి వైభవ ♦ శ్రీలుఁజెలఁగ. 128

సీ॥ కొంతకాలమున్నపుఁడు ప్ర ♦ శాంతముగను
గాలముంగడపి యటమీఁద ♦ క్ష్మావరేణ్యుఁ
డశ్వమున నుండిపడియుఁ దా ♦ నవశుఁడగుచు,
బరముఁ జెందెను వైకుంఠ ♦ ప్రాప్తుఁడగుచు. 129

సీ॥ పుత్రశోకంబునఁ బొక్కి ♦ పూతచరిత
పాపమాంబయు మృత్యువు ♦ వాతఁబడిన
రమణి నాయమ్మ కోడలౌ ♦ రాజమాంబ
కాధిపత్యంబు లబ్ధమై ♦ యలరెనంత. 130

సీ॥ భగినిపుత్రికపుత్రుఁగో ♦ పాలప్రభుని
వరలగంభీరదత్తునా ♦ బిరుదొసంగి
దత్తుఁగైకొని ముదమునఁ ♦ దనరుచుండు
నంతలోపల నారేడు ♦ నరిగె దివికి. 131

వ॥ అంతట రాజాబాయిదేశాయి మున్ముందు రాజ్యపరిపాల
నార్హమైన వంశోద్ధారకుండు లేమినిఁజింతించి.

ఉ॥ పంకజనేత్రి దత్తువేరొకని ♦ భాసిలఁజేకొననెంచికోడలా
వేంకటలక్ష్మితోనడుగ ♦ వేడ్కతోనామెయానమ్మతింపమీా
నాంకునిఁగేరుసుందరును ♦ దంచితసద్గుణపూర్ణుఁడౌబుధుఁ
వేంకటనారసింగనృప ♦ వీరుని రాజము దత్తుఁజేకొనెఁ.132

వ॥ ఆనృపతనూజుని వంశక్రమంబెట్టిదనిన.

గీ॥ అటుకుమూరువంశాబ్ధికి ♦ నలరఁజేయు
ననఘుపాతూరి రామకృ ♦ ష్ణాఖ్యనృపుని
నయతి సూనుండు వేంకట ♦ నారసింగ
పృథ్వీభరణుండు విద్యాప్రి ♦ వీణుఁడరయ. 133

సీ॥ శాంతిచే నలరారి ♦ దాంతిచే మగమొంది
తల్లిఁదండ్రులమాట ♦ దాటఁడెపుఁడు
పెద్దలఁగ నుగొన్న ♦ ప్రీతి భక్తినిఁజేరి
సేవలఁజేయుచుఁ ♦ జెలఁగుచుండుఁ
బరులఁగష్టింపంగ ♦ నెరిసాయముంజేసి
నాత్మ శ్రీహరిసేవ ♦ నలరు మంచు
విత్తాధికారత ♦ విఱ్ఱవీగక నెపుడు
నిండుభావముతోడ ♦ నుండుజగతి 134

గీ॥ సకలసద్గుణ సంపన్న ♦ చక్రవర్తి
రమణవేంకటనరసింగ ♦ రాయనృపతి

యతనిగుణములునుతియింప ♦ నలవియగునె
నలువకైనను వేనోళ్ల ♦ చిలువకైన. 135

చ॥ సురుచిరమూర్తియుఁ భువనసుందరుఁడుఁ సుకుమారదేహుఁ
వరనృపలక్షణాంశమున ♦ భాస్కరతేజమునొప్పివిద్యలఁ [డై
నిరుపమపాండితిఁ వడయు ♦ నేర్పున వేంకటనారసింగరా
డ్వరుమహనీయమైన గుణ ♦ వర్ణన వర్ణితమయ్యెనంతటఁ

సీ॥ కడుపేదవానికిఁ ♦ గనకమబ్బినయట్లు
గల్పవృక్షమునింటఁ ♦ గాంచుపగిది
దాహైనవానికి ♦ ధనలబ్ధముగురీతి
పిరికిపందకుహరి ♦ కరుణసరణి
మృత్యుభయునకుఁ ♦ మృతమున్ జిక్కనభాతి
వైరాగ్యవిషయముల్ ♦ వదలుసరణి
మ్రొక్కఁబోయిన వేల్పు ♦ మ్రోలనిల్చినయట్లు
ననిశూరునకుఖడ్గ ♦ మబ్బు సరణి

గీ॥ రాజగాయగుదేశాయి ♦ రమణినార
సింగభూపాలుదత్తును ♦ జెందుటెల్ల
బూర్వపుణ్యంపుఫలమున ♦ బొసఁగెఁగాని
యరదుఁగాదటె! సద్గుణు ♦ లబ్బుటలను. 137

సీ॥ చెలుపనేరఁడు విశ్వ ♦ సించి జేరినవాని
నభిలషింపఁడుసీచ ♦ మైనకనుల

నిందింపనేరఁడు ♦ నరిశత్రుపుల్లనైనఁ
బొంకనేరఁడుహాస్య ♦ మునకునైన
విడువనేరఁడుసదా ♦ విద్వద్వరులగోష్ఠి
తల్లిదండ్రులఁజూచు ♦ దైవములగ
నడుగఁబెట్టఁగనేరఁ ♦ డపయశంబగుత్రోవ
జనఁగనేరండార్త ♦ జనముఁద్రోచి

సీ॥ నాల్గుపదముల ధర్మంబు ♦ నడపుచుండు
గరుణరసమున దీనులఁ ♦ గాచుచుండు
నవనిమితభాష వ్రతముచే ♦ నలరుచుండు
రమణవేంకట నరసింగ ♦ రాయనృపుఁడు. 138

సీ॥ ఎలమినింద్రుండు సురలోక ♦ మేలినట్లు
శ్రీముఁడలకాపురంబు ర♦క్షించునరణి
సరస లింగన్నపేట సం ♦ స్థానమరయఁ
బాలనముఁజేయు నరసింగ ♦ ప్రభుఁడు ధరను 139

సీ॥ సంతతముజాగరూకుఁడై ♦ సర్వరాష్ట్ర
కార్యములుఁజూడ స్వయముగాఁ ♦ గోరుచుండు
పౌరజనముల ముంగొంగు ♦ పసిఁడిగాగ
నరయుచుండును కుశలమ్ము ♦ ననుదినంబు. 140

వ॥ ఇవ్విధంబున శ్రీగోరంట వేంకటనరసింగరావు
బహద్దరాయణంగారు రాజ్యపాలనముఁ జేయుచుండువారలు!

సీ॥ సకలభూపాలకా ♦ స్థానహర్మ్యంబులు
వర్ణితంబేరాజు ♦ ప్రతిభ నెపుడు
గడుబీదలేరాజు ♦ కరుణకు పాత్రులై
సన్నుతింతురుహరి ♦ స్మరణగాఁగ
దిగ్దిశ లేరాజు ♦ దివ్యయశోలక్ష్మి
బ్రహ్మోత్సవంబుగఁ ♦ బరిణమించు
సుకవిగాయకశ్రేణి ♦ స్తోత్రపారంబుల
నలరునేరాజు గే ♦ హాంగణంబు

గీ॥ నతఁడు 'తడసిన' వంశాబ్ధి ♦ నలరినిండు
చంద్రుఁడుండన దొంతి సం ♦ స్థానమునను
భద్రయశమునుఁ బాలించుఁ ♦ బ్రభుఁడుచూడ
రమ్యగుణనిధి గోపాల ♦ రాయ నృపుఁడు. 141

సీ॥ అలకాధిపతికన్న ♦ నమృతాంశునను గేరి
కలిమిరూపునమించి ♦ నలరువాఁడు
జలజాప్తుఁడగురాము ♦ నలవాయుజునిమించి
కరుణవీర్యంబులఁ ♦ గ్రాలువాఁడు
సురరాజ్యముంమీరి ♦ వరవైభవంబులు
నిజరాజ్యమునగల్గి ♦ నెగడువాఁడు,
తనపురంబునఁగల ♦ జనుల బిడ్డలమాడ్కి
శుభదృష్టి నిరతంబుఁ ♦ జూచువాఁడు

గీ॥ శాంతితనుఁగూడ సత్యమ్ము ♦ సరసనుండ
దైవభక్తియు గురుసేవ ♦ దనరుచుండ
రమణవేంకటగోపాల ♦ రాడ్విభుండు
శాంతిసంస్థానమేలెడి ♦ దారయుతంగ. 142

గీ॥ చిత్తమలరఁగనిరాజు ♦ జ్యేష్ఠపుత్రి
భవ్యవేంకట నరసాంబ ♦ భాసురాంగి
నిచ్చి పెండ్లిఁజేసెను ♦ మెచ్చుగాను
రమ్యగుణధాముననరసింగ ♦ రావుకెలమి. 143

గీ॥ ఈమహీవరుభార్యయై ♦ యింతులందు
సాధ్వియైనట్టినర్సాంబ ♦ సద్గుణాబు
లరయనుతిజేయతరముకా ♦ దబ్జభవుని
నాల్గుమోముల, శేషుని ♦ నాలుకలకు. 144

సీ॥ శివునికర్ధాంగియై ♦ చెలువొందుగౌరికిఁ
సమతుల్యమీనాతి ♦ జాడ జూడ
హరికురోభూషణం ♦ బైన శ్రీలక్ష్మికి
సమతుల్యమీనాతి ♦ జాడఁజూడ
నలువవాక్స్థానంపు ♦ నలినాక్షివాణికిఁ
సమతుల్యమీనాతి ♦ జాడఁజూడ

సురరాజుభార్యయై ♦ శోభిల్లెడాశచీ
సమతుల్యమీరాతి ♦ జాడఁజూడ

గీ॥ మగనికనుకూలసతులు ♦ సిగలఁబూవు
గవుల పెన్నిధిబుధులకుఁ గల్పతరువు
పౌరజనముల ముంగొందు ♦ పసడిగాఁగ
నయతివర్తిల్లు వేంకట ♦ నర్సమాంబ. 145

గీ॥ సరసిజాక్షులనల్వుర ♦ శాంతనుతులఁ
గూతులఁగాంచిచక్కని ♦ కొమరనొకనిఁ
బడసివడసెను నోముల ♦ పంటగాఁగ
మన్మథాకారుగుణగణ్యు ♦ మహితశీలు. 146

గీ॥ కనులపండువగాఁగను ♦ కాంచి సుతుని
నామకరణంబుఁజేసిరి ♦ ప్రేమనలర
సచ్చిదానందరావన ♦ జగతిఁదనరఁ
దల్లిదండ్రులుభూరిమో ♦ దంబుఁగనుచు 147

క॥ ఆశిసున్న సేయుక్రీడలు
దశదిశలవెలుఁగఁగీర్తి ♦ దనరఁగఁబృథ్వీ
శశిధరుఁడో లేకహరియో
శిశువైజన్మించెననుచు ♦ శిష్టులుపొగడన్. 148

సీ॥ బీరంబునం జేరి ♦ పేర్మిఁబౌరులఁగొలువు
నుండుచందమునఁ గూ ♦ ర్చుండ నేర్చు
ధర్మంబునాల్గు పా ♦ దంబులనడపించు
ననురీతివత్స జో ♦ గాడనేర్చు
పల్కుఁబల్కునఁదేనె ♦ లొల్కఁగానొక్కొక్క
పలుకులుముద్దుగాఁ ♦ బలుక నేర్చు
వర్ణాశ్రమంబుల ♦ వరుసఁదప్పకయుండ,
నిలిపెదననుభంగి ♦ నిలువ నేర్చు

గీ॥ బాలుఁడీరీతిఁగ్రీడలఁ ♦ బ్రబలుచుండి
మోదమునఁగూర్చుముద్దుల ♦ మూటగాఁగ
దల్లిదండ్రులకనిశంబుఁ ♦ దనయుఁడైన
సచ్చిదానందయువరాజు ♦ శాస్విౌతుండు. 149

చ॥సుతుడునుకూతులుః వెలయ♦సూనృతచారణినర్నమాంబస
మ్మతినిజబంధువుల్ హితులు♦ శాస్త్రవిశారధులైనసత్కవి
తతియునుపండితావళిస ♦ దాతనుఁ జేరిభజించుచుండ శ్రీ
పతికృపనారసింగన్నృప ♦ భాస్కరుకీర్తి వెలింగనల్దిశల్ 150

సీ॥ తనవినిర్మలికీర్తి ♦ యనిశంబు భూపాల
నరులకుమిగుల సం ♦ బరముఁగూర్పఁ

దనని రంతరమవా ♦ దార్యంబుసకలార్థి
జనులకుఁగల్పభూ ♦ జంబుగాఁగ
దనభుజాటోపంబు ♦ దర్పితరిపుప్రాణ
చయముకుఁగాలపా ♦ శంబుగాఁగఁ
దన దయారస దృష్టి ♦ ధారుణీజనముల
పాలిటముంగొంగు ♦ పసడిగాఁగ

గీ॥ వలరిజిగమారురణవీరు ♦ ఘనవిదూరు
సరసగుణగణ్యునరసింగ ♦ క్ష్మాతలేంద్రుఁ
డాయురారోగ్యసిరులతో ♦ వలరివృద్ధిఁ
గీర్తిఁగాంచుతశ్రీహరి ♦ కృపను ధరను. 151

వ॥ అనియిట్లు తద్వంశావతరణంబ భివర్ణించియభ్యుదయ పరం పరాభివృద్ధియు నభీష్టఫలసిద్ధియుంగా నాశీర్వదించి నాయొన ర్పంబూనిన శ్రీరుక్మిణీ కళ్యాణ కథాక్రమంబెట్టిదనిన.

శ్రీ ర స్తు.

కథాప్రారంభము.

క॥ శ్రీమహి మోన్నత శుభకర
నామాశ్రిత పారిజాత! ♦ నారదవినుతా!
భీమాసురభూభృత్సు
త్రామా! సుగుణాభిరామ! ♦ రవికులసోమా! 1

గీ॥ సూతు బహుపురాణ కథాస ^ మేతు నిఖిల
భువనవిఖ్యాతుఁ బరిపూతు ♦ బుణ్యచరితుఁ
గాంచి మునిముఖ్యు లడిగిన ♦ కథల శుకుఁడు
పాండవాన్వయు తోనిట్లు ♦ బలుకఁ దొడఁగె. 2

ఉ॥ ధీరుఁగు రైవతుండుమును ♦ తేకువతోడ విరించియాజ్ఞచే
సారసగంధిని సుగుణ ♦ సాంద్ర విశారదమైన రేవతిన్
మీఱిన ప్రేమ బంధులను ♦ మేలుసుపర్వులు మెచ్చ, హెచ్చుఁగా
సిరికినిచ్చి పెండిలిని ♦ జేసె బుధుల్ నుతిసేయ భూవరా! 3

క॥ మును నీకు నీకథాకృతి
వినుపించితిఁగాదె భూప! ♦ విస్మయమలరన్
వినినాఁడ విప్రుడుమాధవు
ఘనమగు కళ్యాణగాథ ♦ కరము వచింతున్ 4

మ॥ గరుడుండాసురనాథుఁ గెల్చి సుధమున్ ♦ గైకొన్న మార్గంబు
ధరణీనాథులఁ జైద్యసాళ్వులభుజా ♦ దర్పంబు వోనాడి శ్రీ [నన్
కరచంద్రాననఁ బద్మ భీష్మకసుతన్ ♦ గంజాక్షినిన్ రుక్మిణిన్
వరగుండై హరి తెచ్చె, వేల్పులు సుమా ♦ వర్షంబు వర్షింపఁగన్. 5

క॥ అనవిని యర్జున పౌత్రుఁడు
మనమునఁ దళుకొత్త ముదము, ♦ మౌనీంద్రునితో
వినయంబుఁ గదుర నిట్లనుఁ
జనువును నొకకొంతగలిగి ♦ జ్ఞానవరుఁడవనిన్ 6

క॥ ఒక్కఁడె కృష్ణుం డెటువలె
జక్కడఁచెను బోరి మగధ ♦ చైద్యుల ననిలో
నక్కజముఁ దోఁచె నెమ్మది
నిక్కము వచియింపు మౌని ♦ నెమ్మి యనవుడున్ 7

క॥ సులభంబులు ముక్తికి. మద
కలభంబులు గాపాలోభ ♦ కంజములకు, దుః
ఖలయంబులు శమన మనో
చలనంబులు, కృష్ణనామ ♦ సంస్మరణంబుల్ 8

క॥ పరమేశు విమలచరితముఁ
బరమంబగు భక్తి వినిన ♦ భవహారముగునో
కరుణానిధి! బుధనుత ముని
వర! తెలుపుంగదయ్యా! విన ♦ వాంఛింతు మదిన్. 9

వ॥ అనవిని శుకమునీంద్రుఁ డిట్లనియె. 10

మ॥ సకలాధీశుఁ డనంతుఁ డవ్యయుఁ డుసా ♦ క్షాద్విష్ణుఁ డీధాత్రిలో
నకళంకంబుగఁ గృష్ణరూపమున మా ♦ యామానుషాకారియా
టకునౌ మూలములక్ష్మి భైష్మియయి బుట్టన్ హేతు వేదవ్యానో
సకలంబున్ వినిపింతునయ్య వినుమా! ♦ క్ష్మానాథ వంశోత్తమా!

చ॥ ఇలను విదర్భదేశమున ♦ కెంతయు పన్నెనఁ బెట్టి భవ్యమై
వెలయుచు రాణఁ జెంది నృప ♦ వీరునికిన్ నిలయంబుగాఁగ శో
భిలుచును గుండినంబనెడి ♦ పేరున వర్ధిలుచుండె నీధరా
లలనకు భూషణంబనుక ♦ ళన్ సిరులొప్పుచునుండు నప్పురిన్ 12

క॥ అతులప్రాభవసుశ్రీ
యుతమై నల్దిశలఁ గీర్తి ♦ యొప్పుచుఁ దేజో
వితత శతఘ్ని శతపరి
వృతమై యప్పురము వెల్గు ♦ విశ్రుత భంగిన్ 13

గీ॥ చారుతర శిల్ప నైపుణీ ♦ సర్వశస్త్ర
సంతతిసముదాయ రిపుభయ ♦ తంత్రసీమయు
హాటకాంచిత సౌధక ♦ వాటగోపు
రములతో నొప్పి వెల్గునా ♦ రాజధాని. 14

సీ॥ సూతమాగధ యోధులు ♦ సురుచిరముగ
నిండికొలువుండఁ గన్నుల ♦ పండువయ్యె

నార వనితల నృత్యోత్స ♦ వములతోడ
నలరుచుండును సురలోక ♦ మనఁగ భువిని. 15

క॥ కరి హరి రథ వైమానిక
పరివృతమై ఘనగభీర ♦ పరిఖావృతమై
పరులకు దుర్భేద్యంబై
కర మొప్పుచు నప్పురమ్ముఁ ♦ గ్రాలుచునుండెన్. 16

చ॥ అలరఁగ నప్పురోప వన ♦ మందున హంసలు రాజకీరముల్
సలలితశారికా విహంగ ♦ సంతతిఁ గూయఁగఁ గోకిలంబులున్
జెలఁగి నినాదముల్ వరలఁ ♦ జేయఁగ నావనలక్ష్మిసొంపు పెం
పలరఁగ నృత్యగాత్రముల ♦ నచ్చట నాడెడి రీతిఁ గొంచెడిన్.

వ॥ ఇట్లు భాసమాన తేజోవిరాజితంబగుకుండినసగరంబు నిఖిల సంపత్సముదాయసంచితంబైనయలకాపురంబు రీతి, పరబ్రహ్మవిచారణ తత్పరంబగుటచేత సత్యలోకంబుకైవడి, దివ్యమగు దేవభాషావైష్ణవాలంకార పరిశోభితంబగుకతంబునఁ బుండరీకాక్ష పాలితంబగు వైకుంఠంబులీల, దృఢతపో సంపన్నసిద్ధ ప్రకాశంబగుటవలన ప్రమథగణసేవిత రుద్ర పరిపాలితమగు కైలాసంబుపగిది, సకలజన మనోరథ సఫలీకృతంబగు కారణంబున భోగవతీ పురంబు రేవఁబవిత్రం బైకమనీయ కమల కల్హార రాజహంస బకజలాశాది విరా

జితంబులగు సరోవరంబులను, సరసజనక్రీడా యోగ్యంబు
లగు నుద్యానవనంబులును, గజరథాశ్వములు విచ్చలవిడిగా
నడయాడుటకు మేలగు రజితచూర్ణ మిశ్రితమయంబై ధవ
ళాకృతిని వెలింగెడి రాజమార్గంబులను, రాజమార్గంబుల
నుభయపార్శ్వంబుల రసాలసాలంబులును, సాలంబుల కడ్డం
బుగాఁ గట్టంబడిన విద్యుద్దీపికాతంతువులును, తంతుమ
ధ్యాంతర్గతంబునఁ బ్రజ్వలిల్లెడి దీపికాగోళంబులుం గలిగి
దేవేంద్రపురంబును ధిక్కరించెడిచందంబున మణిస్థగిత
కనకహర్మ్య సముదయప్రకాశంబునుం గల్గి సకలసౌభాగ్య
సాలంకృతంబై యొప్పెడి నప్పురంబున.

ఉ॥ అరయఁగ నప్పురద్విజులు ♦ నచ్యుత పాదారవింద సం
స్మరణముఁ జేసి వేదములు ♦ జక్కఁగ దాముపఠించి ధర్మమా
చరణముఁ జేసి పౌరులకుఁ ♦ శాస్త్రములన్నియు నేర్పి నిచ్చలుం
సురలనుమించె భూసురులు ♦ సూనృతవృత్తిని నెల్లవేళలన్

సీ॥ స్నాన సంధ్యలు ధ్యానమ్ము ♦ జపము తపము
విధిగ నిత్యాగ్ని హోత్రంబు ♦ విడువ రెపుడుఁ
దిరుగుచుందురె గాని జం ♦ దెములుఁ దీసి
వరికెలను బెట్టరప్పురి ♦ బాపలెపుడు. 20

చ॥ అమరఁగ దేవదానవుల ♦ నంచిత బాహుబలంబు గేరి, ధీ
[illegible] ♦ [illegible]

దమకముతోడఁ బోరఁగల♦ధైర్యముఁ గల్గియు నర్థిరక్షణా
సుమతులువీరవర్యులయి శోభనమూర్తులుక్షత్రియోత్తముల్

చ॥ ధనదుని నీసడించి విభు♦ ధావళినిన్ దగనాదరించి స
జ్జనసుతమైన ధర్మములఁ♦జక్కఁగ జేయుచు నెల్లప్రొద్దులం
బనివడి నీతిశాస్త్రముల♦పద్ధతిఁ గాంచియుఁ గూర్మిబీదలన్
గనికర మొప్పఁ బ్రోతురతి♦గౌరవనీయులు వైశ్యులప్పురిన్

గీ॥ అనఘ! నాల్గవ జాతివా♦ రతులమైన
ఘనపరాక్రమ మహావీర్య♦ మున వెలింగి
కృషియు గోరక్షణంబునఁ♦ గరలుచుండి
ప్రబలి వర్థిల్లుచుందు రా♦ పట్టణమున. 23

ఉ॥ జారులు లేరు పేర్కొనఁగఁ♦జారు లసద్గుణరూపులే యనా
చారులు లేరు, తత్త్వసువి♦చారులు, శూరులె ఘోరతస్కరా
కారుఁలు లేరు, నిచ్చలుప♦ కారులుగాని తలంప నప్పురీ
పౌరులలోన నెచ్చటను♦పాపులు కోపులు లేరుచూడఁగన్.

ఉ॥ ఆపురి నేలుధాత్రివరుఁ♦ డుంచిత భూరిభుజాబలంబు చేఁ
జాపముఁబూని వీరరిపు♦ శక్తులడంచుచుఁ గీర్తినల్దిశల్
వ్యాపితమొందఁగా సుజన♦వందితుఁడై యలరారుభీష్మరా
ట్భూపతి భీష్మకుండనెడి♦ భూపలలాముఁడు మేదినీవరా!

వ॥ ఆమనుజేశ్వరుండు కొంతకాలంబునకు నిజకాంతయందు.

సీ॥ రుక్మి రుక్మరథుండును ♦ రుక్మబాహు
రుక్మకేశియు మీఁదట ♦ రుక్మనేత్రుఁ
డనెడి నేవురుపుత్రుల ♦ నంతగొంత
కాలమేఁగఁగ నొకసుతఁ ♦ గాంచె నతఁడు. 27

ఆ॥ పాల కడలి వోలెఁ ♦ బార్థివు గేహంబు
దనరఁ దొడఁగె గూతు ♦ తనకుఁ గలుగ
సిరినిఁబోల్పఁదగిన ♦ చిహ్నంబులోఁబుట్టె
నంచుసంతసించె ♦ నధిపుఁడధిప! 28

చ॥ కరమపురూపమైచెలఁగు ♦ గౌరవమొప్పఁగ విప్రకోటికిన్
బరఁగనభీష్టమై వెలసి ♦ భాసిలు కాంచన రత్నహారముల్
పరమసుకీర్తితో నొసఁగి ♦ బంధుల మిత్రుల నెల్లవారి సం
భరితముదంబుఁగూర్చినిజ♦పంక్తినివారికివిందొనర్చుచున్.

ఉ॥ అత్తరి హేమరత్నమయ ♦ హర్మ్యతలంబున సంతసంబునన్
జిత్త వికాసమౌ మణివి ♦ శేష సమంచిత రమ్యడోలకన్
బుత్తడి బొమ్మనాగ నృప♦పుత్రిక నూపుచు జోలపాటలన్
మత్తమరాళగామినులు♦ మంజుగళంబుల బాడిరెంతయున్.

వ॥ అంత గొంతకాలంబున కాబాలిక కన్నప్రాశనంబుఁగావింప
మొసవక నాగడంబుసేయ దాసీజనంబులా శిశువునుఁ జాక

నిడుకొని సౌధాంతరంబున నిలువంబడి యాచిరుతనుబుజ్జ
గించు నుపాయంబుఁ గానక నాకసంబుతంక నిండుచందురుని
వ్రేలఁజూపుచు నిట్లనిరి. 31

ఉ॥ అల్లదె తారకాధిపతి ♦ యాకసమందున నిన్నుఁజూచి రం
జిల్లుచు దుగ్ధముల్ మధువుఁ ♦ జిందెడియాకదళీఫలంబులున్
గొల్లలుగాఁగఁదెచ్చెనిది కూరిమిఁ గైకొనుమమ్మయంచురం
జిల్లఁగఁ జేతురాసతులు ♦ చిన్నితనూజగు రాజపుత్రికిన్.

ఆ॥ రజత పాత్రమందు ♦ రాజిల్లు నన్నంబు
పసిడిపాత్రియందు ♦ పాలుఁ బోసి
చందమామఁజూపి ♦ సంతోషమునఁ బువ్వ
దినఁగఁ జేతురధిక! ♦ తెలివ లప్పుడు. 33

వ॥ ఇట్లు దినదిన ప్రవర్ధమాన యగుచు ద్వాదశ వర్షంబులు
నిండిన యాబాలికామణి. 34

ఉ॥ అచ్చపు వజ్రహారతతి ♦ నక్కునఁ దేజముసొంపునింపఁగా
నచ్చెలులందరిన్ గొకట ♦ నెయ్యముతో జతఁగూర్చియాడుచున్
ముచ్చటఁగూర్చుచుండె కడు ♦ ముద్దులమాటలఁ దల్లిదండ్రులన్
హెచ్చుగ నాటపాటలను ♦ నింపుగ రుక్మిణి శైశవంబునన్. 35

సీ॥ చిగురుటాకులఁ బోలు ♦ చిన్ని చేతుల తోడ
బొంగరంబులఁ ద్రిప్పి ♦ భంగియాడు

బాలికామణులతోఁ ♦ బఱువెత్తి యొకసారి
ప్రీతితో దాఁగురు ♦ మూఁతలాఁగు
కమలాక్షి యొకమారు ♦ కౌతూహలంబొప్పఁ
గ్రిమములతో నచ్చన ♦ గాయలాడు
సంతసం బిగురొత్తఁ ♦ జపలాక్షి యొకవేళ
బూలబంతుల నాడ ♦ బూనుచుండు

గీ॥ కూర్మిఁ జెలరేఁగి యోమన ♦ గుంటలాడు
పిల్లలం జీరి చిరుతన ♦ బిల్లలాడుఁ
ప్రీతి రెట్టింప బొమ్మల ♦ పెండ్లి సేయుఁ
గోరి సఖులను గుజ్జన ♦ గూళ్లు వెట్టు. 36

క॥ ఆలేతప్రాయమందున
బాలికలఁ గూడియాట ♦ పాటలఁ గదురన్
బాలామణి రుక్మిణిఁగని
చాలఁగ మది సంతసిలెను ♦ జననీ జనకుల్. 37

సీ॥ ఆపిన్నపాప దా ♦ నభివృద్ధిఁ బొందుచు
స్వేచ్ఛగాఁ దిరుఁగాడ ♦ సిగ్గుఁగనియె
మగవారి యెదుటను ♦ మగుడ నిల్వఁగ జంకె
తరుణుగాఁ జావ దయ్యెఁ ♦ దండ్రికడకు

వింతవింతలు ప్రేమేన ♦ వెలఁది కాంచఁదొడంగె
దొలఁగనీయదు సైపు ♦ నెలఁత యెపుడు
వాలుచూపులు వింత ♦ యొయ్యారములనేర్చి
పలుకులందునఁ దేనె ♦ లొలకఁజేసె

గీ॥ ప్రౌఢభామలు ఝషకేతు ♦ భావములను
కలుగుముచ్చట లాడెడి ♦ నెలవులందు
నుండగాఁబోదు సిగ్గున ♦ నుంకునొకట
శైశవముఁబోయి యౌవన ♦ సంభవమున 38

సీ॥ నిడుద పెన్నెరివేణి ♦ జడసోయగమునింప
నెమ్మోవంబునఁ దేట ♦ నిండుకొనియెఁ
గనుఁదోయి లోసిగ్గుఁ ♦ గానుపింపఁగసాగెఁ
జెక్కులందున మెఱుపు ♦ లెక్కువయ్యె
కలదొలే దనురీతిఁ ♦ గలమధ్యమముతోడ
నందమైవట్టి నూ ♦ గారుఁదోచె
నూత్నయౌవనలక్ష్మి ♦ నోమినఫలమునా
గురునితంబపరిభా ♦ పరులుఁదోచె

గీ॥ నడకలందున హంసల ♦ నుడుకుమాన్చి
బలుకులందునఁ జిలుకల ♦ కలుకఁజేసె

నవ్వులందున మల్లిక ♦ క్రొవ్వణంచె
రమణి రుక్మిణి యవ్వనా ♦ రంభమందు. 39

ఉ॥ అంతట రుక్మిణీమణికి ♦ నంచితమై చనుదోయయొప్పన
త్యంతము మానసాబ్జమున♦నంగజభావములంకురించెమో
మెంతయుఁ దేజరిల్లె, పిరు♦లీనుచు నానళినాక్షిచూడ్కులన్
గంతునిమేలు బాణముల♦కైవడి దోచెమనోహరంబుగన్.

మ॥ తలుకొత్తేమ్మల్మి పసండిబొమ్మకరణిన్ ♦ దట్టంపునెమ్మనిచా
యలునల్దిక్కులఁగ్రమ్మపర్వఁగవయ♦స్యాబృందముగూడితా
బలుసంతోషముతోడసుందరవనా♦వాసంబునన్ జూడఁగాఁ
గలకంఠీమణియేగెమానసమునం♦గౌతూహలంబొప్పఁగన్

వ॥ ఇట్లు సఖియలంగూడుకొని చతుర్వినోదంబునకై నిర్మించిన దర్శనవనంబునఁ బ్రవేశించియందుగల లోహపంజరాంతర్గతసింహశరభశార్దూల శశిశల్య భల్లభల్లూక సారంగసాలావృక వరాహ మహిష మహాలాంగ మర్కటనిఖిల మృగావలోకనంబుఁజేసి, హర్షించి, శారికాకీర మయూర హంస కారండవకుక్కుటజలకుక్కుట బకబలాకవిహంగ కలకలరవంబుల నాకర్ణించుచు, చిత్రవిచిత్రధర్మ వినిర్మిత సాలభంజకలంగాంచి సంతసించి, యావనమధ్యమంబున

మణివిభాసితంబైన కొండొకమందిరంబునం బ్రవేసించి నృప నృపకుమారుల చిత్రపటంబులం బరిశీలించి యువ్వా రలయన్వయ నామగోత్రంబులు నెచ్చెలినడుగ నాయిందు నిభాస్య క్రమంబునవిట్లు వక్కాణింపఁదొడంగె. **42**

చ॥ సరసిజనేత్రి! యీనృపుఁడు♦సంగరమందు విరోధివర్గముల్
ధరణిని మ్రగ్గఁజేసి నిజ♦ దర్పిత ఖడ్గప్రతాపకీలలో
నరిబలమంత దొట్రువడ ♦ నంచిత బాహుబలుండు సజ్జనా
భరణుఁడు ధర్మవర్తనుఁడు ♦ భద్రతమాళవ నేలుసీతఁడే!

ఉ॥ వీరుఁడితండు మేటిరణ ♦ విక్రమ తేజులఁబేరుఁగన్న గం
భీరుఁడు భాగ్యవంతులఁగు♦బేరుఁడుఁ బోరున మేటి విక్రమా
కారుఁడుమారు గేరువర కాంతులతో వెలుఁగొందుసుందరా
కారుఁడుదుర్జనప్రకర♦కాలుఁడుధీరుఁడు చైద్యుఁజూడుమా!

మ॥ అతివా! యీతఁడు ద్రావిడాధిపతిపో ♦ రండంగ లేకెందరో
క్షితిలోనల్ గడుభీతిఁబొఱ ధృతియ♦ క్షీణప్రతాపంబునన్
గుతుకంబొప్పఁగ మేదినీతలమునన్ ♦గోదండ ముంబూనిదు
ర్గతులన్ బట్టఁగఁ జేయువాడు నృపులన్ గంభీరయుద్ధంబునన్

శా॥ ఏణీలోచన! యీమహీధవుఁడు ధా♦త్రీ శాతకుండు వే
మానికానాకునుంబూనినంతట నెదిక్కాంబల్ భయంబొంది యీ

శ్లో॥ శింబాపియు(ఁ)బుల్లెత్తుదురు శ్రీశూలిందగంగొల్చిదా
ప్రాణంబుల్ గలబాణముల్ వడసెభూపాలాన్వయుల్ జూడవే!

వ॥ అంత వేరొక పార్శ్వంబునంగల పటంబుల నన్నియుం
జూపుచు. 47

సీ॥ సుదతి! చూచితె నృప ♦ సోముఁడీతఁడు పృథ్వి
పాలించు కొంకణ ♦ ప్రభువితండు
నతివ! కాంచుము వీని ♦ యందమ్ము చందమ్ము
నేపాళదేశపు ♦ నృప వరుండు
పడతి! విలోకించు ♦ భాసురంబుగ లాట
దేశంబునేలు మ ♦ హీశుఁడితఁడు
కుటిలకుంతల! చూడు ♦ కుంభినీందులలోన
నందమొప్పెడి పాండు ♦ నందనులను

గీ॥ అంబుజాతాక్షి! కాంచితే ♦ యమరవిభుని
సముఁడు దృతరాష్ట్ర నృపుపెద్ద ♦ కొమరుఁడితఁడు
నతఁడు కర్ణుండు వీరుఁడు ♦ నర్క తేజుఁ
డవనినాథులు వీరలు ♦ నరయుచెలియ! 48

వ॥ అనియిట్లు పటంబులన్నియుం జూపుచుఁ బిమ్మట దివ్య
మాలాలంకృతంబైన యొండొకపటంబు దెసకుంజనియిట్లభి
వర్ణింపఁదొడఁగె. 49

సీ॥ నీలరత్నచ్ఛాయ ♦ నెగడు కాయంబునఁ
గనకాంబరంబును ♦ గ్రాలుచుండ
బహువిశాలంబైన ♦ భాసిల్లువక్షంబు
శ్రీవత్స లాంఛన ♦ శ్రీలువెలుఁగ
మస్తకంబునదివ్య ♦ మణికిరీటముఁగర్ణ
కుండలంబులుకాంతి ♦ గండుమిగుల
జానులవంటుహ ♦ స్తముల శంఖముఁ జక్రి
మును ప్రకాశింపఁగ ♦ ముదముఁగోప

గీ॥ ఫాలతలమున తిరురేఖ ♦ పరిఢవిల్ల
హారవితతులు నారమునం ♦ దతిశయింప
భళిర! యీరాజ కందర్ప ♦ చెలిమినీకుఁ
గలుగవలదటె! తొలిపుణ్య ♦ ఫలము కలిమి. 50

వ॥ దేవి! యీరాకుమారుని చరిత్రంబించుక నెఱింగించెద వినుమని యిట్లుచెప్పందొడంగె. 51

చ॥ యదుకులవార్ధిచంద్రుఁడుద ♦ యాగుణసాంద్రుఁడమందసుం
స్పదుఁడమలప్రతాపుఁడువి ♦ శాలయశోనిభమూర్తి సంతత [దరా
త్రిదశగణార్చితుండు వసు ♦ దేవతనూజుఁడు గోపికామనో
పదములమానసాస్పదుఁడు ♦ చక్రిధరుండగు కృష్ణుఁడీతఁడే! 52

గీ॥ బాల్యమందున గోపికా ♦ వాటియందు
నాచరించిన లీలల ♦ నభినుతింతు
వినుము వినినంత నీకు నీ ♦ వేల్పుతేఁ
మీఁదచిత్తంబుఁ దగులకఁ ♦ బోదు తరుణి! 53

సీ॥ పాలుఁద్రాగెడి లేత ♦ ప్రాయంబు నందునే
బలితంపుపూతనఁ ♦ బొలియఁజేసె
మారుతాసురుఁ ద్రుంచె ♦ మద్దులఁ బెకలించి
బకనామ రాక్షసుఁ, ♦ బట్టిఁజంపె
శంఖచూడునిఁ గూల్చెఁ ♦ జక్కాడె వృషదైత్యుఁ
గేశిరాక్షసు వ్రేయు ♦ గీటణంచె
నఘరాక్షసునిఁ దేర్చె ♦ నతులకాళియునొంచె
దవశిఖమ్రింగి గో ♦ త్రముధరించె

గీ॥ బరగజాణూర కంస స ♦ ద్బలులఁ దునిమె
నలజరాసంధ మూర్ఖులా ♦ ఖలులఁ దఱిమె
నరయునిల్చెను, ద్వారకా ♦ పురిని జలధి,
మనుజమాత్రుండె రుక్మిణీ! ♦ మాధవుండు. 54

ఉ॥ చెప్పెడిదేమి కృష్ణు యదు♦శేఖరు చక్కదనంబుఁగన్నులం
దప్పకజూచిరేని యల ♦ దర్పక ఘోరశిలీ హతాత్ములై

యొప్పుల కుప్పలైన గరు ♦ డోరగ కిన్నెర నాగకన్నెలున్
ముప్పిరిఁగొన్న మోహమున ♦ ముద్దియ! బుద్ధిచలింపకుండు రే

శా॥ ఆపూత వ్రతయైన గోపవనితా ♦ యంకంబునందుండియా
గోపీమానస రాజహంసము దయా ♦ కూపారుఁడై బాలుఁడై
వాపీపర్వత భూనభోంతరములన్ ♦ వర్ధిల్లు రేపల్లియున్
జూపించెన్ దనమోమునందున మహా చోద్యంబుగాఁ దల్లికిన్

శా॥ ఆదివ్యాత్మకుఁడైనమాధవుఁడు సత్యంబెంతయున్ బృథ్విలో
మోదంబొప్పఁగ నిల్పి మర్జనబలం ♦ బుల్ భస్మమొందింపఁగా
వైదర్భీ! భవదీయ రూపవిభవై ♦ శ్వరంబె మూలంబుగాఁ
జేదీ మాగధ గర్వచిత్తులఁ గడున్ ♦ ఛేదించుఁ జక్రంబునన్.

వ॥ ఇట్లుమాయా మానుషక్రీడాలోలుండైన గోపాలమూర్తి
విచిత్ర చరిత్రంబు నెచ్చెలిచే నెఱింగి, రుక్మిణీమణి య
వ్వసుదేవనందను చిత్రపటంబునఁ గనుంగవనిల్పి యంజలి
బద్ధయై తత్పదారవింద ధ్యాన నిష్ఠాగరిష్ఠత్వంబున జలనం
బులేని ప్రత్తిడిబొమ్మవోలె నిలువంబడి యంతట మేల్కొని
చేఁదోడు వాదోడుగా యున్ననిజసఖింగని. 58

చ॥ సకలబుధార్చనీయుఁడగు ♦ శౌరిగుణంబులఁ నెల్లపొద్దుమ
న్నికటము జేరి చెప్పెదర ♦ నేకులు నేనట మోదమొందుచున్

ప్రకటితమొప్పవిందుసుర♦వంద్యునిదివ్యచరిత్రమెంతయున్
సకియరో! చక్రిరూపమును♦చక్కఁగఁజూచితి నీపటంబునన్

మ॥ అని తానెచ్చెలితోడఁజెప్పునపు♦డాయబ్జాస్యయున్ రుక్మిణీ
వనితారత్నముఁ గాంచితానని యె నో♦ వైదగ్ధి! నిక్కంబునీ
జనయిత్రీజనకుల్ యదూద్భవుని మె♦చ్చం జేసియవ్వారు నీ
కనుకూలంబగురీతిమాధవునిఁజయ్యన్ గూర్పయత్నించెదన్

వ॥ అనియిట్లా నెచ్చెలి మునిముసి నగువులతో ముచ్చటించిన
భీష్మకనృపాల పుత్రిసంతసించి నిజసఖులంగూడి వనంబు
వీడి నిజమందిరంబునకుం బోవుచు నిట్లనియె. 61

ఉ॥ ఓరమణీమణీ! తగని♦యూరటలేలకొ సేయనెంతు వా
వారిజనేత్రునిన్ సుగుణ♦వంద్యునిఁగృష్ణుని నందసూనునిన్
జేరఁగనిచ్చునా చెనటి ♦ చేతలుఁ జేసెడి రుక్మి, శ్రీహరిన్
గోరఁగనిచ్చునా తెలియఁ♦గోరెద జెప్పుమ! కార్యతంత్రమున్

గీ॥ అనెడి రుక్మిణిఁ జూచియో ♦ యంబుజాక్షి
చింత నొందెద వేల నీ ♦ వింతలోనఁ
బంతమలరఁగ యదువంశ ♦ పావనునకు
సతివియయ్యెదు వెఱవకు ♦ సారసాక్షి! 63

క॥ నవలా! నీచిత్తం బభి
నవ లావణ్యంబుఁ తెలుఁగు ♦ నలినాక్షునకుం

చెవిసోఁకఁ జేసియంతటఁ
దవిలివెస౯ బిలువసేతుఁ ♦ దాత్పర్యమున౯. 64

క॥ అనునెచ్చెలి మృదుసూక్తుల
వినితా హర్షంబునొంది ♦ వికసితముఖయై
తనరారు ప్రేమతోఁ గడు
వినయంబునఁ బల్కెనిటుల ♦ వేడ్కఁ దలిర్ప౯. 65

ఉ॥ సారసనేత్రి! నీదునెర ♦ జాణతనంబున మన్మనోరథం
బారయఁ దీరఁగా బరమ♦పావనమా హరిపాదయుగ్మము౯
గోరికలార నాకనుల ♦ కు౯ గనిపించినయంత, దివ్యమా
హారములిచ్చెదానవిను♦మంబుజనేత్రిముదంబుమీరఁగ౯.

వ॥ అనియిట్లా నిజసఖమనంబును సంతసింపఁజేసి. 67

సీ॥ జిలుగుపైఠాణికం ♦ చెల పిక్కటిల్లెడి
కులుకు జొబ్బిలు గబ్బి ♦ గుబ్బ లొప్ప
బిత్తరంపు బిసాళి ♦ బెళుకు వాల్చూపు
లొయ్యారమున మోహ ♦ వైఖరలర
నిడుద పెన్నెరివేణి ♦ జడను కీల్గంటలు
హారిమధ్య కటిపైని ♦ నాడుచుండ
గమలాక్షి మృదుపాద ♦ కంజయుగ్మంబునఁ
గనకంపు టందియల్ ♦ ఘల్లనంగ

సీ॥ నగుమొగంబున వెన్నెల ♦ నాట్యమాడ
రాజహంసంబు మాడ్కి-యా ♦ రాజవదన
చేరెనింటికి మాధవు ♦ జిత్రపటము
కండ్ల మోత్రలను గట్టిన ♦ కరణిఁ దోప. 68

వ॥ ఇట్లాయిందునిభాస్య నెచ్చెలులంగూడుకొని యంతిపురం
బునకుంజనియె, తదనంతరంబొక్క- దినంబున భీష్మకభూ
పాలుండుఁ గూతునకుం బెండ్లిసేయ నిచ్ఛగల్గి ధనగుణ
రూపయౌవనకులశీలంబు లొప్పెడివరుని విచారింపఁదలంచి
యాప్తవరులగు నిజపరివారముంగని యిట్లనియె. 69

చ॥ అరయసుశీల రుక్మిణి మ♦దాత్మజ కేనిటుఁ గూర్మిఁబెండిలిన్
గరమరుదారఁజేయఁగను కాంక్షమదింగలదయ్య!మీరుసం
భరితముదంబునన్ దెలియఁ♦బల్కు-ఁడువీరునిరూపసంపదా
కరుని లసద్గుణాకరుని ♦ గౌరవనీయుని బుద్ధిపెంపునన్. 70

వ॥ అంత నచ్చటంగల మంత్రిసామంత పురోహిత బాంధవ
శ్రేణి యేకగ్రీవంబుగా "నీకూతునకు లోకనాయకుండైన
శ్రీకృష్ణుండే తగువరుండని" నుడువఁదలంచి యువరా
జును కౄరచిత్తుండునగు రుక్మివాసుదేవుని యందుఁగిన్క-
వహించి సహోదరినిఁ జేదిదేశాధీశుండగు శిశుపాలుని
కియ్యందలంచిన వాఁడని యెఱింగిన వారగుటచేతఁ దమ

తమమనోభిప్రాయంబులఁ దెలియంజేయ భీతిల్లి యుండు
టంబట్టి, లోకరక్షకుండును సర్వభూతాంతర్యామియునగు
శ్రీకృష్ణపరమాత్మ నిజవిభూతియగు విష్ణుమాయనుంబ
నుప, నయ్యాదిసభ్యులందరికి నన్నివిధంబులఁ జిరపరిచిత
రాజకుమారుఁడునాఁ గనంబడి సభాముఖంబున నిలువం
బడి నృపుండువిన, సభ్యులందరు నివ్వెరవడ, రుక్మిదార్జన్య
మున కేమాత్రముంజంకక నిట్లనియె. 71

చ॥ ఘనుఁడు కలండుద్వారకన ♦ ఖండపరాక్రమశౌర్యమూర్తి, స
న్మునిహృదయాబ్జములన్ సతత ♦ మున్ నెలకొన్నపరాత్పరుండు స
జ్జనసుతుఁడైన కృష్ణునికి ♦ సారసగంధిని రుక్మిణీమణిన్
మనుజవరేణ్యా! యిచ్చియశ ♦ మానసుకీర్తినిఁబొందు మెంతయున్

మ॥ భవదీయోజ్వల గర్భరత్నమగు న ♦ ప్పంకేరుహాస్యార్థమై
ధవునింగూర్చి యదేల చింతిలెదవో ♦ ధాత్రీశ! లేరెవ్వరీ
భువనాధీశులలోనఁ జూడఁగను స ♦ ద్బుద్ధిన్ విచారింపమా
ధవుఁడాదేవకిపుత్రుఁడే, వరుఁడుత థ్యంబెంతయున్ జూడఁగన్

మ॥ అలగోవర్ధన పర్వతంబుఁ దృటిలో ♦ నందంబుగా వ్రేలునన్
నిలిపెన్ గానలయాలగోపవరులన్ ♦ నెమ్మిన్ దగన్ బ్రోచివే
కలుషాకారుల దుష్టనర్తనులఁ జ ♦ క్కంబోరిలోఁదున్మి తా
విలసత్ప్రాజ్యత నిల్పెధర్మచయమున్ ♦ విశ్వంభరాధీశుఁడై.

వ॥ అనవిని యిది యో! సమయంబని. 75

ఉ॥ అంతబుధుల్ సుమంత్రులునస ♦ భ్యాంతరమందు నిల్చి భూవరా
చింతిలనేల నీతఁడు వ ♦ చించిన మార్గము లెస్సబుద్ధి, ధీ
మంతుఁడు కృష్ణుఁడిమ్మహిని ♦ మానిని రుక్మిణినిచ్చి వేర య
భ్యంతరముల్ దలంపక వి ♦ వాహముఁ జేయుము కీర్తిఁ జేకురున్

క॥ అని పలుకు సభ్యులందరఁ
గని వారల సరకుఁ గొనక ♦ గర్వోన్నతుఁడై
కనలుచు రుక్మియుఁ బౌరుష
మునఁ బ్రిబలుచుఁ బల్కెనిటుల ♦ మూర్ఖుండగుచున్. 77

ఉ॥ గొల్లలయిండ్లఁ బాల్పెఱుగుఁ గొల్లలుగాఁ గడుపారఁ ద్రావిమ
త్తిల్లియరణ్యమందెపుడుఁ ద్రిమ్మరుచుండెడి గొల్లబోయినిన్
బల్లిదుఁడంచు వీరలిటుఁ ♦ బల్కఁగఁ గర్ణరసాయనంబుగా
నుల్లమునందుఁ గోరివిను ♦ టొప్పనె! త్వాదృశులైనవారికిన్.

చ॥ సరసత బుద్ధిహీనులగు ♦ సభ్యులమాటల విశ్వసించుచున్
వరసుకుమారియున్ సుగుణ వైభవలక్ష్మియు మత్సహోదరిన్
బరమనికృష్టుఁడౌ హరికి ♦ భార్యగ నిచ్చుటఁ జూడఁ బృధ్వీలో
గురుతర వజ్రహారమొక ♦ కోతికి నిచ్చుటఁ గాదె! భూవరా!

సీ॥ అనుచు యౌవన బలమున ♦ వాడు రుక్మి
మాటఁ గాదన కపుడు భీ ♦ ష్మక నరేంద్రుఁ

దూరకుండుటఁ బొడఁగాంచి ♦ యుగ్రుఁ డగుచుఁ
గుపిత మతియైన యా రాజ ♦ కొమరుఁ జూచి. 80

ఉ॥ ఓనృపసూన! శాంతమున ♦ నొప్పిదమౌసుజనాళి వాక్యముల్
పూనివినంగ లేవ! మద ♦ పూరితవాక్కులఁ గ్రుళ్ళఁబోకు. తే
జోనయశాలివైనమధు సూదనుఁగృష్ణుమహత్వమించుకం
గానఁగ లేక మిట్టిపడి ♦ కానిదురూక్తుల నాడుటొప్పునే! 81

వ॥ వైకుంఠనాథుండైన నారాయణుండు భూభారనివారణా
ర్థమై దేవకీగర్భంబున నవతరించి, పాపప్రవర్తనులైన
తృణావర్త శంఖచూడ బకవృషభాసురుల బింకంబణంచి
సాధు సజ్జనజనంబుల కాహ్లాదంబొనరించినట్టి భగవంతుం
డగు వాసుదేవుని కపకారంబు నీబోటి యశఃకాములు
దలంచుట యుచితంబుగాదు. మనోవాక్కాయ కర్మంబు
లాపరమేశ్వరుని యందుంబొందుఁబరచి నెయ్యంబుగ నమ్మ
హాత్మునితో వియ్యంబంది, సద్గుణగరిష్ఠయగు భవత్స
హోదరినొసంగి భాగవత జనోపాసకుండవై, పుణ్యజన
సేవా సమాలబ్ధ యశోవిగత కల్మషుండవై, ధన్యుండవగు
మనిన, రుక్మి యామాటల కియ్యకొనక యిట్లనియె 82

సీ॥ గొల్ల పిల్లలఁ గూడి ♦ గోవులఁ గాచిన
వాఁడ' నాసోదరీ ♦ వరుఁడు' చూడ

పాలీయ వచ్చిన ♦ పడతి పాత్రముఁదీయు
వాఁడ! నాసోదరీ ♦ 'వరుఁడు' చూడ
గొల్లకొంపల వెన్నఁ ♦ గొల్లఁ గొట్టిన ముచ్చు
వాఁడ! నాసోదరీ ♦ వరుఁడు! చూడ
మర్యాద లేకయే ♦ మ్మామఁబట్టుకఁ జంపు
వాఁడ! నాసోదరీ ♦ వరుఁడు! చూడ

గీ॥ చాలుఁ జాఋను మాటలు ♦ సాలునింక
గొల్లకులజుని దొంగను ♦ గుణము లేని
తుచ్ఛు, వ్యభిచారి, నీచుని ♦ తులువ నిచట
బల్లిదుండంచు సభలోనఁ ♦ బలుకఁదగునె!! 83

ఉ॥ మారహతిన్ వ్రజాంగనలమానములన్ హరియించినందుచే
జారుఁడనంగఁ బేర్వడిసి♦చౌర్యప్రవృత్తిని గొల్లలిండ్లలో
దూరుచువెన్నదొంగిలెడు♦దుష్టచరిత్రుని మూర్ఖగొల్లనిన్
శూరునిగాఁగ బల్కుటది♦చోద్యము! లోకులువిన్ననవ్వ రే!

వ॥ అనిన విష్ణు మాయా విలాసుండగు రాజకుమారుఁడు యువరాజగు రుక్మిణోనిట్లనియె. 85

చ॥ పలుమరుఁ దెల్ప నేటికి నృ♦పాలతనూభవ! మాధవుండు దాఁ
జెలులనుఁగూడెనంచుఁ జెడు జింతలతోనిరసింపఁబూనుటల్

కలుషముఁగాని వేరొకటి ◆ కాదని నీమదినమ్ము! కృష్ణుఁడా
నెలఁతలకిచ్చె సాధువులు ◆ నెమ్మదిఁగానని నిత్యసంపదల్.

క॥ పంకరుహాసన వాసవ
శంకరులుం బొందనట్టి ◆ సత్ఫల మిచ్చెన్
బంకజ నేత్రుఁ, డెంతయుఁ
బంకజనాభుండు వారి ◆ భక్తికిఁ బ్రీతిన్ 87

చ॥ హరిమదినెంచె నేనియసు ◆ మంతయుఁ గష్టములేక రుక్మిణిన్
గరమనురాగ మొంద నృప ◆ కాననముల్ నిజచక్రదీప్తి ని
ర్భరముగ మట్టఁజేసి నప ◆ పాలతనూభవ! నీసహోదరిన్
ధరణిసుకీర్తిఁ జేకొనుము ◆ తథ్యము నియ్యది యెన్నిభంగులన్

ఉ॥ పన్నగవైరి వాహనుఁడు ◆ పద్మదళాక్షుఁడు చక్రహస్తుఁ డ
త్యున్నత శక్తిమంతుఁడు ర ◆ ణోద్ధతిమిమ్మిఁకవచ్చి దాకినన్
జెన్నుదొరంగి నీవునిటు ◆ చేదివిభుండును బాఱుచుండఁగాఁ
గన్నులఁగాంచగాఁ గలవు ◆ కావరమేటికియిమ్మురుక్మిణిన్.

చ॥ నరసురయక్ష కింపురుష ◆ నాగనభశ్చర సిద్ధసాధ్య కి
న్నర గరుడాదులందరు ర ◆ ణంబున మీకుసహాయులైననా
గురుతర బాహువిక్రమ న ◆ కుంఠిత తేజుని వాసుదేవునిన్
బరగజయింపలేరువర ◆ పాలతనూభవ! నమ్ముమెంతయున్.

చ॥ గురుతరశౌర్యుఁడయ్యురణకోవిదుఁడయ్యుసమర్థుఁడయ్యుని
ర్జరులకజేయుఁడయ్యు బుధ ◆ సంఘమునన్ దగఁ బ్రోచిసద్గుణా

కరుఁడనుగీర్తిఁగొన్నహరిఁ♦గంసవిరోధినిఁ గూర్చివైరముల్
నరవరపుత్ర! పూనుటది ♦ నాశమునొందుటగాకయన్యమే.

వ॥ అనవిని రుక్మియిట్లనియె. 92

చ॥ క్రచ్చరమాధవుండునిటఁగయ్యముఁజేయఁగఁబూనివచ్చినన్
హెచ్చగునాదువిక్రమము♦నేర్పడఁజూడకఁబోదుయుద్ధతిన్
బ్రచ్చెద ఖడ్గధార మధు ♦ వైరిని వైరముతోడ నాజిలో,
నిచ్చెదగాక రుక్మిణిని♦ నింపుఁదలిర్పఁగ చైద్యుకెంతయున్.

వ॥ అనిన విష్ణుమాయా విలాసుండైన రాజకుమారుండు కడుం
గడు కోపోద్దీపిత మానసుండై యిట్లనియె. 94

క॥ తగునిది తగదని మొదలో
నొగిఁజింతన సేయకిట్లు♦ నొప్పని నుడులన్
బగఁగల్గి పలుకనేలను
నిగమార్చితు తోడఁ బోరి ♦నిలువం గలవే! 95

వ॥ అని యిట్లాతఁడు పెద్దయుంబ్రొద్దు దుష్టుండగు రుక్మితో
వితర్కించికనలిరూక్షవీక్షణంబున వానింభస్మమ్ముఁజేయం
దలంచి శ్రీకృష్ణాజ్ఞలేని కారణంబున శాంతుండై విష్ణు
మాయా విలాసుండగు రాజకుమారుండా సభనువీడి
జనియె. 96

గీ॥ అనుచు సూతుఁడు శౌనికా ♦ ద్యఖిలమునులు
సంతసింపఁగఁజెప్పిన ♦ సరణిశుకుఁడు
వరపరీక్షితు కారీతి ♦ వరుసఁజెప్ప
వినియు నవ్వల కథఁజెప్పు ♦మనుచునడుగ. 97

క॥ తరుణార్క వంశవర్ధన!
ధరణీసుత హృదయలోల! ♦ దానవహరణా!
సురవంద్య! మేఘసన్నిభ
వర దేహా! విమలచరిత ♦ వారిజనాభా! 98

మాలినీవృత్తము.
సరసిజనిభనేత్రా! ♦ చారుసీతాకళత్రా!
నిరుపమగుణశీలా! ♦ నిర్మలానందరూపా!
తరణికులవతంసా! ♦ దర్శితానందభూపా!
పరమసుజనపాలా! ♦ పాహిమాంరామచంద్రా! 99

ఇది శ్రీహనుమద్దేవ దయారస లసత్కటాక్ష
కవితాదురీణ పాతము గోపనార్య పుత్ర
ఆంజనేయకవి కృత శ్రీ రుక్మిణీ
కళ్యాణమను కావ్యమునఁ
ప్రథమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ రుక్మిణీ కళ్యాణము

ద్వితీయాశ్వాసము.

జానకీ మనోహర
భూజనసురవంద్యవిమల ♦ పూతచరిత్రా!
రాజాధి రాజనందిత!
రాజీవ దళాక్ష రామ! ♦ రామ నరేంద్రా! 1

వ॥ శౌనకాదిమహా మునులకు సూతుండెఱింగించినట్లు వ్యాససుతుండగు శుకుండా పాండవాన్వయునితో నిట్లుచెప్పం దొడఁగెఁ. 2

క॥ నరవర! విను భీష్మక భూ
వరుఁడెంతయు రుక్మిమాట ♦ వలదన లేకన్
ధర చైద్య నృపుని కింతటఁ
బరిణయ శుభలేఖ నిపుడుఁ ♦ బంపెను ప్రీతిన్. 3

ఉ॥ రమ్మని నాద్రి కుండినపు♦రమ్మునకుం జని వాప్తబాంధుజా
లమ్ములఁ గూడికొని సభ♦లమ్మగఁ బ్రీతిఁ గొసంగువాఁడ భా
గ్యమ్ముగ పుత్రికా సరస♦ జాక్షిని సన్ను రుక్మిణీమణిన్
సమ్మతి నీవు గైకొనుము♦సంతసిలంగనుఁ జేయు భూవరా! 4

వ॥ అంతట నంతఃపురంబున రాజపుత్త్రి తన్నుం గూర్చి జనకుండు
వివాహప్రసంగంబుఁ జేయుటయు, సహోదరుని మూర్ఖపు
బట్టును వీడంజేయఁజాలక రాజు సమ్మతించుటయు, శిశు
పాలునిఁ బిలువనంపుటయు మొదలుగాఁగల విషయంబుల
నెఱింగి చింతాక్రాంత మానసురాలై తనలోఁ దానిట్లు
వితర్కింపఁదొడంగె. 5

చ॥ సరసగుణాబ్ధిచంద్రుఁడగు ♦ చక్రిపదాంబుజ చింతనంబు సు
స్థిరముగ మానసాబ్జమునఁ ♦ జేరియు నుండఁగ వీడనొప్పునే
పరమముదంబునన్ గనక ♦ పద్మములన్ భుజియింపనెంచు నా
సరసులయందు హంసములు ♦ క్షారజలంబుల నిచ్చఁ గోరునే!

చ॥ వనజదళాక్షు దివ్యపద ♦ పంకజయుగ్మము భక్తితోడ నేఁ
గనులనుజూచు పుణ్యమగు ♦ కాలమదెన్నఁడు వచ్చునో! హరిం
గని మధురోక్తులన్ హృదయ ♦ కాంక్ష నుదీరెడి భంగి నెమ్మదిన్
దనరుచు సంతసంపఁ గల ♦ దాననో! నా విధి యెట్టులున్నదో!

సీ॥ తగ శిరంబున శౌరి ♦ తలఁబ్రాలు వోయఁగ
బుష్పరాశిని శంభుఁ ♦ బూజ సేతు
శ్రీవాసుదేవుఁడు ♦ చెట్టఁ బట్టినఁ బ్రీతి
ఫణిహారు నిరతంబుఁ ♦ బ్రణుతిఁ జేతుఁ

జక్రి నాతోఁ గూడి ♦ జలకంబు లాడంగ
శివదేవు కమ్మతాళి ♦ పేకమిత్తుఁ
బురుషోత్తముఁడు నాదు ♦ పొత్తునఁ గుడువంగ
నంగజారికి ధూప ♦ మమర నిడుదుఁ

గీ॥ గృష్ణుఁ డేతెంచి చైద్యుని ♦ కీలడంచి
వైరి మూకలఁ దునుమాడి ♦ పోరఁ గెలచి
కరుణఁ జూచుచుఁ జేఁబట్టి ♦ గారవింపఁ
బరమ భక్తిని పార్వతీ ♦ పతినిఁ గొల్తు. 8

క॥ అని యిత్తెఱఁగున హరిపైఁ
దనచిత్తము నిల్పి విమల ♦ తాపసి నోలెన్
మనమునఁ జింతిలు చుండఁగఁ
గని నెచ్చెలి యిటులఁ బల్కెఁ ♦ గాంతా మణితో. 9

గీ॥ విప్రవర్యుని శాస్త్రార్థ ♦ వేద విదుని
హితగుణాకరు మీపురో ♦ హితుని సుతునిఁ
బంపఁ గదవమ్మ ద్వారకా ♦ పట్టణంబుఁ
జేరి దోడ్కొని వచ్చుఁదా ♦ శ్రీనివాసు. 10

వ॥ అనియిట్లుఁ జెప్పిధరామరునిఁ దోడ్కొనివచ్చి నిల్పిన
రుక్మిణీమణి యావిప్రకులావతంసుని సముచితసత్కారం

బులఁ బూజించి పీఠంబొసఁగి ముకుళిత కరకమలాంజలియై
యిట్లనియె 11

చ॥ ధరణిసురేశ పావన సు ♦ ధానిధి! నన్ గృప నాదరించి యి
త్తఱినుపకార మొండొకటి ♦ దథ్యముగా నొనఁగూర్ప నెంచిదు
ర్భరమగు నామనోవ్యసన ♦ నష్టికడుంగడు నార్పనీకృపా
కరమగు వృష్టినిం గురిపి ♦ కావఁగదే! బుధలోకవందితా!

గీ॥ అచును రుక్మిణి మరియు ని ♦ ట్లనుచుఁ బలికె
వరధరామర! చక్రికిఁ ♦ వైరియగుచుఁ
బాపమతి రుక్మి నను శిశు ♦ పాల నృపుని
కొసఁగ నెంచెను తండ్రియుఁ ♦ నొప్పుకొనెను. 13

ఉ॥ ఓవసుధాసుధాశనక ♦ లోద్భవ! చిత్తమునందు నెప్పుడున్
బావనమైన కృష్ణపద ♦ పంకజయుగ్మపు సేవఁగోరుచున్
గేవలభక్తి భీష్మసుత ♦ కోరుచునున్న దటంచు నీవు నా
దేవకులావతంసు వసు ♦ దేవ కుమారుని తోడఁజెప్పుమా?

వ॥ అనురా కన్నియం గాంచి విప్రుండిట్లనియె. 15

ఉ॥ ఇందిరవీవు చూడఁదర ♦ లేక్షణ శ్రీహరి ధాత్రిలోన గో
విందుఁడనంగఁ బుట్టి యసు ♦ రీయుల సంతస మొందఁజేసె నా
నందము తోడఁ జక్రహతి ♦ నాక విరోధులఁ గూల్చి నీకు నా
సుందరమూర్తి నీసొబగు ♦ జూపెద నెమ్మది నుర్వి లోక ము-

వ॥ అదియునుంగాక. 17

ఉ॥ నీవు చరాచరంబులకు ♦ నేతవు, సత్వ తమః ప్రధాన్నివై
పావనివై వెలుంగుదువు♦పంచమయాత్మకమైనతత్త్వముల్
నీవలనైన మువ్వురును ♦ నిన్నె నుతింతురు లోకపావనీ!
దేవి! శుభప్రదాయభవ♦దీయముగాదె సమస్తలోకముల్.

వ॥ అనియిట్లు విజ్ఞానమయంబగు మృదుమధుర వచనంబుల
స్తోత్రంబుసేయు నయ్యగ్రకులోద్భవుని భావనా నైపుణ్య
తకు నెంతయు హృదయంబున మెచ్చుచు నిట్లనియె. 19

చ॥ అతఁడుపరాక్రమాఢ్యుఁడుమ♦హాగుణశీలుఁడుధర్మవత్సలుం
డతిహితకారికృష్ణుఁడుద♦యాళుఁడుఁ గావున నీవుఁజెప్పఁగాఁ
జతురత నా తెఱంగు విని ♦ చైద్యునిఁబట్టి నిశాతమార్గణ
ప్రతతులనొంచిసోదరు దు♦రర్థ్యముఁ బాపకమిన్నకుండునే!

చ॥ అనవిని విప్రుఁడిట్లనియె ♦ నంబుజలోచన! నీదుకష్టమా
యనకునుఁ జెప్పియంతటను♦పాయమునేర్చినగంగిశ్రీహరిన్
వనజదళాయతాక్షునిటఁ ♦బంపియు నిర్వరియింపఁ జేయకే
వెనకకు బోతిసేని విను ♦ విప్రపథంబునుఁదప్పదెంతయున్,

గీ॥ చింతసేయకు సిదగు ♦ చిత్తమందు
బద్మనాభుండు నిటవచ్చి ♦ పద్మగంధి!

నిన్ను వరియించుఁ దప్పను ♦ నిక్కువంబు
పఱుఁగుఱిడఁ జేయు శిశుపాల ♦ పాపమతుల. 22

వ॥ అంతసంతసించి రుక్మిణీమణి. 23

శా॥ అన్నా! కృష్ణుని భక్తవత్సలుని సు♦వ్యక్తప్రతాపాత్మునిన్
నన్నుంబ్రోవఁగ వేగరమ్మనుముఖ ♦ న్నత్వంబు చేఁగ్రాఁగి నే
విన్నన్ జెందినదెల్లియుందెలిపి య ♦ వ్వీరున్ హరిన్ మాధవున్
గ్రన్నన్ వచ్చియు నన్నుఁ జేకొనఁగ విప్రా! తెల్పుమా యెంతయున్

ఉ॥ ఎప్పుడువచ్చుగోపవిభుఁ♦డెప్పుడు దుర్మదుఁ జైద్యువంచి న
న్నెప్పుడుకోర్కెదీరఁబురి♦కెప్పుడుదోడ్కొనివేడ్కఁబోవు, న
న్నెప్పుడుగారవించుఁదుదియెప్పుడుమద్వ్యసనాంబురాశికిన్
జెప్పఁగదయ్య విప్రకుల♦శేఖర! యుల్లము తల్లడిల్లెడిన్. 25

సీ॥ శ్రీకృష్ణ ముఖపద్మ ♦ సీమ జూడఁగలేని
నయనోత్పలంబులే ♦ నయముఁ గాంచు
యదువంశ రుచిర క ♦ రాలంబనము లేక
హస్తాంబు జాతమే ♦ హాయిఁ గనును
మధుసూదనుని ప్రేమ ♦ మధుర వాహిని లేక
గాఢతాపాగ్ని యే ♦ కరణినడఁగు
కాళింగమథన సం ♦ గతి లేక నాకును
సౌఖ్యాబ్ధి నిండేలు ♦ సరణియెట్లు

గీ॥ భూసురోత్తమ! నీవేగి ♦ పురుష సింహు
భువనమోహను సురవంద్యుఁ ♦ బూతచరితు
నాత్మఁ దోపఁగ నేఁబడు ♦ నట్టిగతులు
విన్నవింపుము బుద్ధి సం ♦ పన్న! నీవు. 26

ఉ॥ మారుని గేరుచారు సుకు♦మారునిఁ గృష్ణుని వాసుదేవునిన్
గూరిమి మీఱఁదెచ్చి మదిఁగుందెడినన్ బ్రతికింపుమయ్య! యీ
ఘోరమనోభవవ్యథల ♦ కున్ నిలయంబగు దుఃఖరాశియన్
నీరధి దాటఁ దెప్పగదె! ♦ నెమ్మిభవత్కరుణాను కూలముల్

వ॥ అదియునుంగాక. 28

చ॥ ధరణిసురేంద్ర! నామనవిఁ ♦ దప్పక శ్రీహరితోడనీవు నీ
తెఱఁగున "వాసుదేవ! భవ♦దీయపదాంబుజసేవయందును
స్థిరతర చిత్తయై కరముఁ ♦ జింతిలుచుండెడిదాసురాలిఁజె
చ్చెరఁగరుణించిబ్రోవయదు శేఖర! రమ్మని" చెప్పుసత్వరన్

వ॥ అనియిట్లు చింతా సాగరనిమగ్నయైన భీష్మక రాజపుత్రిం
గాంచి విప్రుండిట్లనియె. 30

శా॥ తల్లీ! యేలవిచారమొందెదవు నీ♦తత్త్వంబుఁ దథ్యంబుగా
పుల్లాంభోరుహపత్రనేత్రునకు సం♦పూర్ణంబుగాఁజెప్పియు

ద్వల్లీలా చతురత్వ వాగ్విభవ సం ♦ ధాయుండనై భక్తిమై
యుల్లాసంబునఁదోడి తెచ్చెదనుకృ♦ష్ణుఁ బ్రీతి రెట్టింపఁగన్

ఉ॥ ఒచ్చెముఁ గల్గి గోపవిభుఁ♦డొందుఁదలంచినవాఁడుగాఁడు నీ
విచ్చట నిట్టులుంట నతఁ♦డెన్నఁడుఁగాని యెఱుంగఁడమ్మ! నే
నచ్చటకేగి నీదు విధ ♦ మంతయుఁ జెప్పిన తత్క్షణంబె, తా
వచ్చు ననేకవీర పరి ♦ వారముతో ఘనసైన్య యుక్తుఁడై.

క॥ వచ్చి విరోధులఁ బోరిఁగొని
చెచ్చెర నిజకీర్తి నిలుపఁ ♦ జేయుచు ననిలోఁ
గ్రచ్చర శిశుపాలాదుల
వ్రచ్చియు విజయంబుఁ గొనును ♦ వారిజనేత్రీ! 33

క॥ నినుఁగొని పోవఁగ కృష్ణుఁడు
జనుదెంచినఁ జూచి సుర ని ♦ శాచరులైనన్
మనసిజ రిపుఁడేనియు ధృతి
ననిఁజొచ్చిన నిలువఁగలఁడె' ♦ హరి ధీరతనున్. 34

ఉ॥ మానిని! యేలజింతిలెదు ♦ మాధవుతో నటసీమతంబు నే
జానుగఁజెప్పి గోపసుతు ♦ సత్వరమొప్పఁగ రేపటింతలో
భూనుత విక్రమం బలరఁ♦బొంధుగఁ దెచ్చెద నిన్వరింపనం
చానలినాక్షి కిందెలిపి ♦ యానతిఁ గైకొని యేగెనంతటన్.

గీ॥ పంపెనేగాని భూసురుఁ ♦ బడతి యెదను
దిగులునుంగల్గి మోమున ♦ దీనతయును
గనుల నశ్రులుఁ గాల్వలై ♦ కారుచుండఁ
జెలులఁ జీరియు నీరీతిఁ జెప్పఁ దొడఁగె. 36

సీ॥ చెలులార! బ్రాహ్మణ ♦ శ్రేష్ఠుండు ద్వారకా
పురికి నేగతినిఁ దా ♦ నరుఁగఁ గలఁడు
అరగి పో యన్యులుఁ ♦ జొరరాని శుద్ధాంత
మందిరంబునకు నే ♦ మాడ్కిఁ బోవుఁ
బోవఁగాఁ గలఁడేని ♦ బురుషోత్తమునితోడ
నాయుదంతము నెట్లు ♦ నచ్చఁజెప్పు
జెప్పిఁబో కృష్ణుండు ♦ చిత్తమందున జాలిఁ
గొనినన్ను భార్యఁగాఁ ♦ గోరుటగు నె!

గీ॥ కోరె నేనియు నీపురిఁ ♦ జేరు టెట్లు
చేరి దుష్టులఁ దురుమాడి ♦ మీరి నన్ను
దీసుకొని బోవు రావంత ♦ గాసివడక!
కర్మమెరీతి నున్నదో, ♦ కాను తెలియ. 37

చ। అని వెతంచి యుక్మసుత ♦ నాతను సన్నిధి క్రంపనెంచుకో!
మనకటఁబోవ నేల'గణ ♦ మూర్ఖముఁ ద్రొక్కఁగఁగాదటంచుఁదా

మనమునఁ జింతఁ జేసి హరి ♦ మానునొ! రానుతలంపుఁ జేయఁడో
వనజభవుండు నెన్నొసట ♦ వ్రాసిన కర్మమ దెట్లు లున్నదో!

మ॥ హరి యేరాక యుపేక్షఁ జేయు నెడ గర్వాంధుండు చైద్యుండు వే
ధరణీనాథుల తోడఁ గూడి మిగులన్ ♦ దర్పంబుఁ జూపెట్టి న
న్వరియింపన్ సమకట్టు, సోదరుఁడు న ♦ వ్వానిం గడున్ మెచ్చి స
త్వరమా చైద్యునికిచ్చి నన్ను నికవై ♦ వాహంబుఁ గావింపఁడే!

గీ॥ ఎన్నఁడో హరి వచ్చి నా ♦ యెదను గల్గు
కోర్కెలిగురెత్తఁ జేసి యా ♦ కుమతి రుక్మి
గర్వభంగంబుఁ గావించి ♦ కదనమందుఁ
జైద్యుఁ బాఱంగఁ దరుమును ♦ సకియఁ జూడ! 40

వ॥ మఱియుఁ దనలో నిట్లు వితర్కింపఁ దొడంగె. 41

ఉ॥ మక్కువతోడ మాధవుఁడు ♦ మాన్యతనన్ దరిఁ జేర్చి కౌఁగిటన్
జిక్కఁగఁ జేసి ముద్దులిడి ♦ చెచ్చెర నాకళ లంటఁ బొంగి నేఁ
జొక్కి సుధారసంబుఁ బ్రతి ♦ చుంబనలన్ జవిసూపి నెమ్మదిన్
దక్కఁగఁ జేసుకోఁగలనొ! ♦ తామరసాక్షుని చిత్త మెంతయున్

గీ॥ అనుచు మదినెంచి మోహంబు ♦ నతిశయిల్ల
మానినీమణి సోదరు ♦ మాశ్రమునకుఁ

గొంత జింతించి హృదయంబు ♦ గొందలమునఁ
బొర్లి పొర్లాడ నిలుకడఁ ♦ బొందలేక. 43

గీ॥ కురులు దిద్దదు కొప్పున ♦ విరుల నిడదు
సిరులు చిక్కులు పడుఁగుచ ♦ గిరులమీఁద
పీడదీయఁగ నెంచదా ♦ విద్రుమోష్ఠి
ముద్దు మోమునుఁ జూడదు ♦ ముకురమందు. 44

గీ॥ అందమైనట్టి పళ్లెర ♦ మందు రుచిర
భోజనంబునుఁ దెచ్చినఁ ♦ బొలఁతి మసలి
మెసవ నెంచదు విసగుచు ♦ నుస్సురంచుఁ
గసరి కసరియు నొకగొంత ♦ మెసఁగి లేచు. 45

ఉ॥ ఆకుమడుంగులిచ్చు నెడ♦నాయమ యెల్లొపకాకునుండి యా
యాకులనుల్మి వేయు మరి ♦ యట్టులె పచ్చనిపూలనీయఁ జీ
కాకున పీడెమంచది వి ♦ కారతఁ దావిడియంబుసేయు ద
ర్వీకర వేణి కృష్ణపద ♦ వీక్షణ దీక్షనహించి యుండుటన్.

ఉ॥ మానిని కృష్ణునిందలఁచి♦మాన్యతనాతనివంకఁజూడ్కులన్
బూనియె నుండుఁగాని నిజ ♦ బుద్ధి బయల్పడఁ జెప్ప దేరికిన్
జానుగఁ దల్లిదండ్రులను ♦ చంద్రనిభానన జూడఁబోదు దా
మేన ధరింప బుద్ధిడ ద♦మేయ విభూషణ తార హారముల్.

సీ॥ ఇత్తెఱంగున నాయింతి ♦ చిత్తవృత్తి
మాధవా యత్తమయ్యును ♦ మగువ కంత
భక్తి పెంపొంద నొరుల సం ♦ భాషణములు
వినకఁ జూడక యుండఁగా ♦ విసిగి చెలులు. 48

చ॥ పడతిరొ! యేలకోయిటుల ♦ భావమునన్ వ్యధఁజెంది ఖిన్నవై
తడఁబడియుండుటల్ తగదు తామరసాక్షుఁడునిన్నుఁగూర్చి తా
వడినిట వచ్చుఁగధ్యమిది ♦ పౌరులు సంతసమొంద, దుష్టులౌ
పుడమిపతుల్ పరాభవముఁ ♦ బొందుచునిండ్లనుదూరిదాగఁగన్

క॥ ఆహారముడిగి నీవిటు
నాహా! యిటులుండఁ దగునె ♦ యంబుజ నేత్రీ!
సాహసుఁడు చక్రి నిను సం
దేహము లేకుండఁ గొనును ♦ దీనత విడుమా! 50

చ॥ చలమిది యేలనో తెలియఁ ♦ జాలముమున్నిల రాజపుత్రులన్
వలచిన వారులేరె! నిను ♦ వంటి నృపాలకపుత్రి నెచ్చటన్
వెలయఁగ చూడలేదు మది ♦ వీడని మోహవికార చేష్టలన్
గులుకుమిటారి లక్షణముఁ ♦ గోమలి! లోకులు విన్ననవ్వరే!

క॥ చీటికి మాటికి మమ్ములఁ
బాటింపక తూలనాడి ♦ పరికించెన వో

బోటిరో! జననీ జనకుల
మాటేనియుఁ దలఁపవైతి ♦ మర్యాదె చెలీ! 52

సీ॥ చలువ పన్నీటిలో ♦ స్నానంబుఁ జేయవు
గంధంబుఁ బూయవు ♦ గడుసు దనమొ!
భూషణంబుల మేన ♦ భూషింప నొల్లవు
తిలకంబు దిద్దని ♦ యలుక తగునె
ముద్దుమోమునుఁ జూడ ♦ ముకురంబుఁ గనఁబోవు
పుష్పహారము లేల ♦ ముట్టవమ్మ!
పాటించి పెన్నెరుల్ ♦ పడతి! దువ్వఁగ బోవు
భోజనం బొల్లని ♦ యోజ తగునె!

గీ॥ రమణ రుక్మిణి భయమేల ♦ రాగలండు
నందసూనుండు, మరి రేపె ♦ నమ్ము మమ్మ!
సంశయమువీడి నీపాణి ♦ సములమైన
మమ్ము నిటఁజూచి భాషించు ♦ మంజువాణి! 53

చ॥ పలుకులు వేయి నేల మరి ♦ పంబునఁ జంద్రశిలాంతికంబునన్
గులుకుచు రత్నతల్పమున ♦ గోపవిభుండును నీవుఁ గూడి పూ
విలుతుని క్రీడలందగిలి ♦ వింతగుచూపులఁ జొక్కు వేళలన్
దలఁపున కెక్కువారము సె! ♦ తామరసానన! నీకు నయ్యెడన్.

తే॥ అనుగు చెలులంద ఱీరీతి ♦ ననుచునుంట
రమణి రుక్మిణి లజ్జాభ ♦ రంబు తోడ
వినయ వినమిత ముఖియయ్యు ♦ మనమునందు
నూఱటం జెందె నొకకొంత ♦ నువిద యప్పుడు. 55

వ॥ అంత రుక్మిణీమణి నెచ్చెలులం గూడుకొని సరస సంభాషణంబుల గొంతప్రొద్దుఁ బుచ్చుతరి లోకలోచనుండా రాజకన్యావలోకనంబునఁ బడుతరి. 56

గీ॥ భైష్మి కుచసీమ రత్నాల ♦ ఫలకముర్వి
రక్తిమాకార మొందిన ♦ రహిని తపను
దీప్తి దిశలెల్లఁ బాండుర ♦ దీక్ష వీడి
అరుణముం జెందెఁ బద్మాప్తుఁ ♦ డపర దిశను 57

చ॥ కనులకుఁ బండువై వెలుఁగు ♦ కల్వలతేనికి లోకపాలనా
ఘనతవహింపఁజేయఁగను కౌతుకమొందుచువార్ధితోయమున్
పనివడి తెచ్చునాయపర ♦ భామిని చేఁగల హేమపాత్రనా
దినమణిదోఁచి యస్తగిరి ♦ దిగ్వసరాశి మునింగె నంతటన్. 58

ఉ॥ జారులుచోరులెంతయును ♦ సంతసమొందఁగ జక్రవాకముల్
జారులుఁ దీసిపాఱి గుహ ♦ పట్టుల వీడి దివాంధమూక సం

చారముఁజేయ నల్లనగు ♦ సందుక నింపిన కాటుకోయనన్
ధారుణినిండె నంతటను ♦ దట్టపుఁజీకటి బెట్టిదంబుగన్ 59

ఉ॥ నాలుగుదిక్కులన్ దమి ఘ♦నంబుగనిండుచుఁబర్వ యాజగ
ద్గోళము నంతయున్ వెసన♦గోచరమై గనుపించుచుండఁగాఁ
నీలపటంబుపై నెగడి ♦ నెమ్మివిరాజిలు ముత్తియంబులన్
జోలివెలింగె తారలున♦భోవలయంబునఁదళ్కుఁదళ్కునన్.

సీ॥ బ్రాహ్మి సంతసమొంది ♦ పద్మాక్షునిఁగూర్చి
పంపిన రత్నాల ♦ ఫలకమనఁగ
నందునిసతి మహా ♦ నందంబుతోఁ గృష్ణ
మూర్తికై యిడురత్న ♦ ముకుట మనఁగఁ
పౌలోమి రుక్మిణీ ♦ భామలలామకుఁ
బంపిన చెంగల్వ ♦ బంతియనఁగ
మారుండు రుక్మిణీ ♦ మాధవు పై వేయఁ
బూనిన కెందమ్మి ♦ పూవనఁగఁ

గీ॥ గాలరూపుండు ప్రాక్సతీ ♦ కాంతకొరకుఁ
బంపినటువంటి పగడాల ♦ భరణి యనఁగ
జేఁబు మీఱిన యోంగిద్రి ♦ చిత్రమట్ల
చంద్రబింబంబుఁ బొడసూపె ♦ చల్లగాను 61

గీ॥ అంతఁ గమలారి తనరక్త ♦ కాంతి విడిచి
సరవి కొలనున హంసంబు ♦ కరణి దివిని
యల్ల నల్లన మెల్లఁగ ♦ తెల్లనయ్యె
ధరణి జనముల కామోద ♦ కరముగాఁగ. 62

వ॥ అంత శ్రీకృష్ణవిరహవేదనాతప్త మానసయై కడుంగడు గృశించిన రుక్మిణీమణికా శీతలచంద్రకిరణంబులత్యంతంబు దాపంబు రెట్టింప భరింపజాలక యుండుటఁగని పెట్టి నెచ్చెలులా రాజపుత్రికనుఁ దోడ్కొనిపోయి చిగురుటాకుల తల్పంబునఁజేర్చి శిశిరకృత్యంబులు సేయందత్సమయంబున.

సీ॥ కుచయుగంబులఁగల ♦ కుట్మలహారముల్
పొడి పొడియై భూమిఁ ♦ బడఁగఁజొచ్చె
కర్ణమూలంబుల ♦ గలువలుఁ గన్నీటి
కాల్వలచే వాడు ♦ గతినిఁ బట్టె
నురమున గంధంబు ♦ నుడుకుఁ బట్టియుఁబొంగి
నటులఁ దోచెను మంట ♦ లగుచు జెలికి
కచభరంబునఁ జుట్ట ♦ గాబడ్డ విరులును
గంధహీనములయి ♦ కాంతిఁ దప్పె
గీ॥ జిగిని దనరారు క్రొమ్మావి ♦ చిగురుఁ బఱుపు
పెట్టి నట్టుల వేడిమి ♦ నట్టకట్టె

నగ్ని కార్యంబు నిడుకేతి ♦ నబల కపుడు
చెలుగు విరహాగ్ని కై సేయు ♦ శీతకృతులు. 64

గీ॥ తరుణి విరహాగ్నిచేఁబడు ♦ తాపమునకుఁ
బదతలంబున బూసిన ♦ ప్రసవ రజము
తప్తమై రాలి వేడిమిఁ ♦ దగులు కతన
పొక్కులెక్కెను చేతులఁ ♦ బొలతులకును. 65

క॥ ఎంతెంత శిశిరకృతులకు
నంతంతయు వేదనాగ్ని ♦ నధికము గాఁగన్
గాంతామణి రుక్మిణి నిజ
కాంతావళిఁ జూచిమిగుల గన్నీరొలుకన్. 66

వ॥ దుఃఖించుచు మిన్నులఁబొడమిన చంద్రునితీక్షణంబున
వీక్షించుచు. 67

సీ॥ పాలసంద్రపు ముద్దు ♦ పట్టి వగుటయె కాక
సిరితోడఁ బుట్టువై ♦ చెలఁగు వాఁడ
మురదాన వారికి ♦ ముద్దుమరందివై
శివుజటాటవి వెల్గు ♦ శీత కిరణ
కువలయప్రియుఁడవై ♦ కోరి లోకాళికి
సంతసంబునుఁ గూర్చు ♦ చలువ ఱేడ

కుసుమశరాఖ్యునకును ♦ గొమరారు మామవైమె
జతిగలోకాప్తుని ♦ సఖుఁడవయ్యు

గీ॥ నిట్టి కఠినంబుఁ బూని బల్ ♦ రట్టుఁజేసి
తేపతేపకు నల్లుని ♦ ప్రాపుఁ జేరి
యబలలగు మమ్ము వ్యథఁ గూర్ప ♦ నగునె నీకు
శీతలాకార రోహిణీ ♦ చిత్తచోర! 68

చ॥ గురువరుభార్యనుంగవిసి♦కూడినద్రోహివటంచెఱింగియున్
ధరణిని లింగధారివగు ♦ తత్త్వమునుం దలపోసికాదె శ్రీ
హరుఁడును నెత్తిఁబెట్టుకొనె♦హానిగలంపక చంద్ర! యెట్టిదు
శ్చరితులనైనఁ బ్రేమఁగదశంకరుఁడున్ దనుఁగొల్చువారలన్

గీ॥ శ్రీకిఁ దోఁబుట్టువీవని ♦ చెలఁగి జనులు
నిన్నుశ్లాఘింతు రేకాని ♦ నీదు నైచ్య
మరయఁగాలేరు విషమున ♦ నట్టెపుట్టి
సుషమ నొందెదవంచని ♦ చంద్రి నిన్ను. 70

క॥ హరునకుఁ దలమట్టైయు శ్రీ
గురుతరుణిం బట్టితీవు ♦ కూళతనమ్మున్
ధరఁగల తమ్ములు వగవఁగఁ
జరియించెడి దుండగీడ! ♦ చలువల ఱేఁడా! 71

గీ॥ సతులనేచకు నీసొంపు ♦ సన్నగిల్ల
వగపుఁగూర్చకు నినుఁబెద్ద ♦ పాము మ్రింగ
మానవతులను దుఃఖింప ♦ మానవటర!
శీతలాకార! శివ జటా ♦ శ్రితకుటీర! 72

ఉ॥ అల్లుఁడు మామయున్ గలసి♦యల్లరిసేయుట పాడిగాదు నీ
కిల్లును వాకిలిన్ సతియు ♦ నిమ్మహిలేవొకో! వైరివయ్యునీ
యల్లరిసేయఁగా దగద ♦ టంచని నీకును బుద్ధిఁజెప్పఁగా
నొల్లరు పెద్దలేనియును ♦ నొప్పనివాఁడవుగాదె చంద్రమా!

వ॥ అని యిట్లొకన్నియ వెన్నెల రాచవేలుపుం భూషించి
దూషించి నృశంసుండగు ప్రసవబాణు నుపలక్షించి. 74

సీ॥ వనజసంభవు నంత ♦ వానినే పడఁద్రోచి
కూతుఁగూర్చిన మహా ♦ పాతకుండ!
గురుభార్యతోఁగూడు ♦ కొనఁజేసి చంద్రుని
కీర్తి దగ్ధముఁజేసి ♦ కేరువాఁడ!
యలపరాశరు నేటి ♦ యందు నీచపుతన్వి
సంధింపఁ జేసిన ♦ చవటివాఁడ!
బలకోడిగాఁ జేసి ♦ పాకశాసనునంత
వాని నహల్యకై ♦ వాసిఁజెరపి

గీ॥ తౌర నీడుండగఁబంత ♦ నడుగుఁ బట్ట
యభవుపై తేగి పొందితి ♦ వతను వింక
మూలఁబడియుండ కీరితి ♦ మోహ జలధి
ముంప శరముల సంధింపఁ ♦ బూంచినావ! 75

వ॥ అని నెచ్చెలులంగాంచి. 76

గీ॥ సరసమతులార! మునపటి ♦ మరుఁడు కాడు
యింత నొప్పించు వాఁడని ♦ యెన్నఁడెఱుఁగ
నిందువెన్నెల నేయిచే ♦ మండఁ జేసి
చంపుచున్నాఁడు చంద్రుండు ♦ జలువ చంపు. 77

సీ॥ అహికన్నియలుబ్రీణి ♦ నారగించుయువీడ
బవనుని ఱెక్కలు ♦ భగ్నపడవె!
చెలఁగి మామిడిపండ్లఁ ♦ గలజీడి చేఁజిల్క
గమి నాలుకలు పొక్కి ♦ కమలి పోవె!
మదనముల్ వాసన ♦ కొదమ తుమ్మెదలకుఁ
దగిలి ప్రాణమువీడి ♦ తన్నుకొనవె!
చిగురుటాకులమేసి ♦ చెలఁగు కోకిలలకు
వడికిరాతుఁడు జాలిఁ ♦ బట్టుకొనఁడె

గీ॥ చెఱుకువుంబట్టి చీమలు ♦ ఛిద్రవఱుప
బువ్వుఁదేరును నాయూర్పుఁ ♦ బోనడంగ

మదనుగర్వంబు నంతట ♦ మాయమయ్యె
విన్ననం జెంది యరుఁగఁడే ♦ విడిది కపుఁడు   78

వ॥ ఇట్లు బహుప్రకారంబుల సుమబాణవికారంబులకుఁ గలాపంబులుగాఁ బ్రలాపంబుల నెఱపుచు నర్మగర్భంబుగా సఖీజనంబులాడిన సల్లాపంబులఁ దలంచుచు నాభీష్మకరాజపుత్రి గాంధర్వంబున శ్రీకృష్ణుండు దనుగ్రహణంబొనర్పఁ గలండనిమనంబుననాసించుచుఁ జీమచిటుక్కుమన్న వాసుదేవునిరాకగాఁ జింతించి దిగ్గునలేచి నలువంకలంబరికించి కానకఁగళవళించుచుఁ జింతాపరిక్లాంతయై గనుంగవమూసియు మూయమి శ్రీహరినింగలయంగాంచి బయలుగౌగలించుచుఁ బలవరించుచుఁ గుందుచుంబొరలుచుఁ దెరలుచుఁ గసరుచు వేసరచు, నుస్సురనుచు, నస్సురనుచు నుల్లంబున దెల్లంబోయి మూర్ఛిల్లెడినయ్యబ్జాతలోచనంగాంచి సఖీజనంబులింకయు శీతలోపచారంబులుం జేయఁదొడంగి వీవనలవిసరుచుండఁ గొంతవరకావిదుభ్రమోష్ఠి కనుంగవఁదెఱచి బహిఃప్రాణులగు నైచ్చెలులంగాంచి   79

చ॥ విసరకుఁడమ్మ! వీవెనల ♦ వీచినఁ దత్పవనంబు తాకుచే
ననువులువాయునమ్మ! మదనాంకురమింకయు హెచ్చునమ్మ! పూ

రసములతోడఁ బయ్యరుఁడు ◆ రాణఁ జెలంగియుఁ దేంట్లఁ దెచ్చినా
దెసనిడగాఁగలందు సుద ◆ తీమణులార! వివేకహీనతః, 80

గీ॥ తెల్లవారిన వెనుక మ ◆ దీయహృదయ
వల్లభుండైన కృష్ణుండు ◆ వచ్చుఁగాన
భావజునిచేతఁ జిక్కనేఁ ◆ జావకుండ
నంతదనుకను నరయుఁడో ◆ యమ్మలార! 81

సీ॥ అంత నెచ్చెలులంత ◆ నానందమున లేచి
విమలమృణాల హా ◆ రములవైచి
పన్నీరు నొకకొన్ని ◆ పద్మమ్ములం జేర్చి
తోటంబుగాఁ జను ◆ దోయిఁగట్టి
పద్మమ్ములందున ◆ భాసిల్లు బిళ్లలఁ
బొందుగాఁ దలక్రింద ◆ నందఁ జేసి
పూదేనియలతోడ పుష్పాడి మర్దించి పద్మముగా జేసె నునఁ, బట్టఁజేసి
గీ॥ చలువచిగురులఁ బాద తతి ◆ కలనుఁ జేసి
కటిభరంబున విరులు గా ◆ గర ఘటించి
పొన్నపొగడల నలుదిశల్ ◆ పొందుఁ బఱచి
చెలులు జేసిరి యొకకొంత ◆ శీతకృతులు 82

గీ॥ కాని నయమించుకేనియుఁ ◆ గానఁబడదు,
అంతకంతకు సంతాప ◆ మగ్గలించె

నినుఁడు దాఁగిన జలమయ్యె ♦ నింతి మేను!
కానఁగా రాదు శైత్యోప ♦ కారమెటులొ! 83

క॥ చదువుల వినలేదెటు లీ
మదవతి విరహాగ్ని నణఁచు ♦ మార్గము, మరియే
సుదతియు నిటుపరితాపముఁ
గదియంగా జూడలేదు ♦ క్ష్మాతలిలోనన్. 84

వ॥ అనియిట్లు తమదేవికింగల విరహతాపోపశాంతినింగూర్పఁ
చెలికత్తియలు నానావిధముల విచారించుసమయంబున.

ఉ॥ తోయజబాంధవుండలరి ♦ తూరుపుకొండకు రాఁదలంచె భూ
నాయకపుత్రి కామశిఖ ♦ నంబగు సూనశరాగ్ని వేదనం
గాయముఁదల్లడిల్లెనుపి ♦ కంబులు! కూయకుడంచుఁగొక్కు కో
కోయని బిట్టుమ్రోసెదొలి ♦ కోడిగృహంబులసారెసారెకున్

వ॥ తదనంతరంబు. 87

సీ॥ అసమాన గరిమచే ♦ పసఁగల్గు మల్లికా
కుసుమగుచ్ఛములపైఁ ♦ గొర్కెనలరి
విమలంబులై వెల్గు ♦ కమలాతటింజేరి
పద్మగంధంబుల ♦ వడసిప్రీతిఁ
గమనీయ శీతలా ♦ కరమైన కదళికా
వనములఁ దిరుగాడు ♦ వన్నెఁగాంచి

మాలతీమందార ♦ మంజీరములదూరి
సౌజన్యలీలలు ♦ జరిపి జరిపి

గీ॥ యతుల గతులగు రతులతో ♦ నలసినట్టి
సతుల పతులకుఁగల ఘర్మ ♦ జలముఁ బాపి
ముదముఁ గూర్చుచుసంతోష ♦ మునఁజెలంగి
చల్లఁగా వీచె గాలి యా ♦ సమయమందు, 88

క॥ తూరుపు తెలతెలవారఁగ
దారల గృహదీప తతులు ♦ తమలోఁదామే
సారవిహీనంబగుచును
తోరమ్మగు కళలఁబాసి ♦ తొలఁగ దొడంగెన్. 89

మ॥ బిసినీకాంత మనోవ్యథన్ గలిగి త ♦ ద్భీతాహతిన్ చింతనా
గ్రసితైయుంట నెఱింగివైద్యుఁడను న ♦ క్షాలహ్వయుండంత నే
ర్పెసగన్ దద్రుజఁబాపభద్రమతుఁడై యింపొందఁగా దెచ్చుబల్
రససింధూరపు టుండగాదనరు మా ♦ ర్తాండుండు పూర్వాద్రిపై.

గీ॥ అబ్జములఁ జేరి భ్రమరము ♦ లలరి మధుర
గానములఁజేసి "మాప్రాణ ♦ కాంతుఁడైన
యర్కుఁడే తెంచె లెమ్మను" ♦ నటుల బిట్టు
మ్రోయ దొడఁగెను కుముదముల్ ♦ మొగము ముడువ.

గీ॥ కష్టతరముగ రేయెల్లఁ ♦ గడపి భైష్మి
దత్తరిల్లుచు వేకువ ♦ తరిని లేచి
కృష్ణవీక్షణదీక్షనుఁ ♦ గీలుఁదప్పి
పడినబొమ్మనఁ జెంగల్వ ♦ పాన్పుఁబడియె. 92

వ॥ నాటిదినంబున భీష్మకభూపాలుండు బంధుమిత్రపరివార ముంగూడి యనుంగు గూతురగు రుక్మిణీదేవి వివాహ మహోత్సవకాలంబు సమీపించుటం జేసి నిఖిలధరామం డలాధిపతుల నాహ్వానంబు సేయుందగు రాజబంధువ్రుల నియోగించి. 93

సీ॥ ప్రతివీథిలోన రం ♦ భాస్తంభముల నిల్పి
పచ్చతోరణములఁ ♦ బర్వఁజేసి
ప్రతిగృహాంగణమందుఁ ♦ బరిమళ సంయుక్త
మగుపుష్ప హారము ♦ లమరఁగట్టి
ప్రతివేది మౌక్తిక ♦ ప్రతతిచే బహుచిత్ర
రంగవల్లులుఁ దీర్చి ♦ రమణమీఱ
ప్రతిరాజమార్గ స ♦ త్ప్రాకారముల దీప
కాంతులఁ జిత్రమై ♦ ఖరులఁగూర్చి

గీ॥ పురమునంతయు వైకుంఠ ♦ పురముగాఁగ
వనములన్నియు నందన ♦ వనములనఁగ

సురపురంబున మించిన ♦ సిరులతోడ
నలరఁజేపిం కుండిన ♦ మనెడిపురము. 94

మ॥ భూమీశుండువసించు మేడయునుసౌం♦పుల్ మీర నెంతేసిసు
త్రామాగారమువోలె దివ్యగతులన్ ♦ శోభిల్లఁగాఁజేసి రా
భూమిన్ రుక్మిణిపెండ్లిఁజూడఁగమహా ♦ పూజ్యంబుగాభూతల
స్వాముల్ బంధులఁగూడివచ్చిరెలమిన్ ♦సంతోషహృద్యాస్యులై

వ॥ ఇవ్విధంబున జతురంగబలసమేతులై బంధుమిత్రపరివారం
బులఁ గూడుకొని బఱతెంచినరాజేంద్రుల నారాజచంద్రుం
డన్నివిధముల సత్కరించి రుచిరభోజనాంబర దివ్యభూష
ణంబులొసంగి విడిదలకై నియమించిన మేలుభవనంబుల
నుండంజేయ నంతనచ్చట చేదిదేశాధీశుండైన శిశుపాలుం
డు వివాహశుభ లేఖనుఁ బరిగ్రహించి సంతసించి యాలేఖా
వహునికి వలయుధనంబులొసంగి. 96

ఉ॥ అంతటవానివీడ్కొలిపి♦యాప్తులుబంధులుమంత్రులున్ మహీ
కాంతులుసంతసింప శుభ ♦ కార్యము వారికెఱుంగఁజేసి వీ
డంతయలంకరించి పుర ♦ మంతయుఁ బౌరులుసంతసింపఁ జే
మంతులగుచ్ఛితోరణపు♦మాలలఁగట్టెపురంబునంతయున్

వ॥ అంత శిశుపాలుండు మహోల్లాసంబున బంధుమిత్రే

పరివారచతురంగబలసమేతుండై విదర్భదేశమునకుం జోవ సమకట్టుతరి. 98

సీ॥ సరిగమ పదనిస ♦ స్వర సంజ్ఞలనుఁబర్వ
పాణిసీమను వీణ ♦ ప్రిబలుచుండ
భాగీరథీ పయః ♦ పరిపూర్ణ మగుహేమ
కలశంబుఁ జేతిలోఁ ♦ గా)లుచుండ
సమరనృత్యంబున ♦ సందడిఁగొనఁగేశ
బంధంబుశిరమునఁ ♦ బర్వుచుండఁ
బ్రిణవమంతా)క్షర ♦ పరనీయ స్ఫటికాక్ష
వలయంబు గంఠమం ♦ దంరుచుండ

గీ॥ ధరణి కరుదెంచి శిశుపాల ♦ ధరణినాథ
పాలితంబగు చేది నా ♦ బరఁగుపురికి
సత్వరముఁజేరి నృపుడుండు ♦ సౌధమునకు
నరిగె నారద మౌనీంద్రుఁ ♦ డమిత పీ)తి. 99

క॥ ఎదురేగి వానిఁదోడ్కొని
ముదమొప్పఁగ హేమపీఠ ♦ మున నిల్పుచుఁ దాఁ
గుదురుగఁ బూజించియు. వే
ద్మృదుసూక్తుల నిట్టులనియె ♦ మించినభక్తిన్. 100

వ॥ అట్లు పూజించి జ్ఞానదమగు భగవద్గుణానుభవంబుపదే
శించి నన్నుం ధన్యుం జేయుమనిన. 101

చ॥ అనఘుఁడుమానిచంద్రుఁడతి♦హర్షముతోనటజైద్యుఁజూచి
జనవరనీవుమున్నుహరిసన్నిధినిఀహరిలోకమందునఀ (రో
దనరెడిదివ్యమూర్తివయి తత్త్వరహస్యములన్నియుఀసదా
మనమునఁగాంతువిప్పుడొకమానవమాత్రుఁడవైతిభూవరా

గీ॥ అడుగ నెంచితి, శ్రీహరి ♦ నాత్మఁ దలఁచి
చెప్పువాఁడను వినుమయ్య! ♦ చేదిభూప!
మనుజ జన్మంబునెత్తిన ♦ మానవులకు
వలయుజ్ఞానంబు జన్మ సా ♦ ఫల్యమునకు. 103

వ॥ ఎట్లంటేని 104

సీ॥ ఫలసంగ రహితమౌ ♦ పరమ విజ్ఞానంబు
నియమింపు నీమది ♦ నిష్ఠతోడ
ఫలమబ్బినప్పుడు ♦ ఫలమబ్బనప్పుడు
సమబుద్ధిచేఁ గర్మ ♦ సరణిఁజేయు
మనఘ! యోగంబెట్టి ♦ దనియుంటి వేనియు
కర్మమ్ము సేయంగఁ ♦ గలుగు ఫలము
సిద్ధిబొందియు మరి ♦ సిద్ధిబొందనివేళ
సమచిత్తమే యోగ ♦ సమ్మతమ్ము

గీ॥ ఈఫలంబెల్ల దేవుని ♦ కేర్పరించి
బుద్ధియోగంబుతోఁ జేయఁ ♦ బూనుకర్మ
మధిక మందున సత్యంబు ♦ నరయఁ గాంచి
కనుము శిశుపాల! పరమ సు ♦ జ్ఞానమతిని. 105

చ॥ అనఘ! మహానుభావులు ని ♦ జాత్మల కర్మజమౌఫలంబు లం
దనుమతిమాని భేదముల ♦ నందక సంతతమోక్షతుల్యమై
దనరెడి నవ్యయంబుననుఁ ♦ దార్కొనఁ బూనుదురట్లుగాన నీ
వనిశము కర్మమూల ఫల ♦ మాశయొనర్పక నుండుభూవరా!

శా॥ సందేహింపక నాదుబుద్ధివిని యీ ♦ సత్సాంఖ్య కర్మంబులా
నందస్ఫూర్తిని యాచరించి మదిలో ♦ సంగాంశువర్జించి యిం
పొందంగాఁదగయోగివై మెలఁగుమ ♦ యోగంబుచే జ్ఞానముం
జెందంగాఁగలవయ్య! చైద్యనృప! నీ ♦ చిత్తస్థితిం జూడుమా!

ఉ॥ దేవునిఁజూడలేక నిజ ♦ దేహసుఖంబులు మానినంతనే
బోవఁగ నేరదాస, విను ♦ బుద్ధిఁ బవిత్రితఁ జేసి సాధువై
దేవునిఁగూర్చి కర్మమును ♦ ధీరత నర్పణజేయ వాంఛలుం
బోవునుఁగాని వేరువిధిఁ ♦ బోవఁగ నేరవు చైద్య భూవరా.

సీ॥ ధీరోక్తిఁ దనకుఁ దా ♦ దెలివిలోఁ గానకఁ
దనబుద్ధి విషయముల్ ♦ తగిలెనేని

యా కోర్కెతోసంగ ♦ మతనికి భాసిల్లు
సంగముచేఁ గోర్కె ♦ సంభవించుఁ
గోరికవల్లను ♦ క్రోధంబుఁ జేకూరు
క్రోధంబుచేఁ జాల ♦ కుటిలమైన
యజ్ఞానమంతట ♦ నావరించియునుండు
నజ్ఞానబలమున ♦ నాత్మలోనఁ
గీ॥ దొల్లిదొరకొన్న సుజ్ఞాన ♦ మెల్ల మఱచు
నందువల్లను సద్బుద్ధి ♦ యణఁగిపోవు
బుద్ధి యడఁగినఁ బెనుదుఃఖ ♦ ములనుఁగల్గి
యార్తి సంసారజలధిని ♦ నతఁడు కూలు. 109

చ॥ అటువలెనాచరింపక మ♦హామహిమన్ హరినాశ్రయించి నీ
చటులభవాబ్ధిపోతమగు♦సన్నిహితంబగు నింద్రియంబులన్
బటుతరమైన కోరికల ♦ పట్టునఁ జిక్కక సర్వకాలమున్
నటమటలేకమానసము నందుహరిన్ భజియింపుమెప్పుడున్

ఆ॥ మనసు వశ్యమగుట ♦ మరి ప్రకృతింగల
దుఃఖపుంజమెల్లఁ ♦ దొలఁగి పోవు
శ్రీయుతంబుగవాఁడు ♦ శేముషి నెప్పుడు
పరమునాశ్రయించు ♦ భవ్యమతిని 111

చ॥ అకటశరీరధారులకు ♦ నాత్మప్రకాశముగాదు, యామినిన్
సకలమెఱుంగలేక గడు ♦ శంకలఁ జీకటిఁ దోచుపోలికన్
బ్రకటితమొప్పనాత్మఁగను బ్రాజ్ఞునికాత్మప్రకాశమా, దివిన్
వికలమొకింతలేకఁ దగ ♦ విశ్వముఁ గానఁగ వచ్చుపోలికన్.

క॥ భువి సంసార సుఖంబులఁ
జవిఁగొని వర్తించుజనుల ♦ జాగ్రితలెల్లన్
రవిలేని దివము తెరఁగున
నవివారల కెటులఁదోచు ♦ నయ్య! నరేంద్రా!   118

వ॥ కావున నీవు రజస్తమో గుణంబులవిడనాడి సాత్వికంబున
జగదంతర్యామియైన శ్రీమన్నారాయణ పాదారవిందభజ
నానందంబున నిరతిశయానంద రూపుండవై బ్రహ్మానం
దంబునుంబొందుమని చెప్పి యానం రేంద్రునింగాంచి; నృ
పాలా! నీవుతొల్లి వైకుంఠంబున సర్వమంగళాకరమైన
తద్ద్వారంబున వెలెంగెడి ద్వారపాలకుఁడగుజయుండవు,
బ్రహ్మమానసపుత్రుల నవమానించుటచేత నమ్మహాత్ము
లశాపంబున నిరుజన్మంబుల నిశాచర వంశంబునంబుట్టి
హరిచేమడసితివి. ఇదియేకడసారిజన్మంబు. ఈజన్మంబున
భగవంతుండగు వాసుదేవునిచేఁ బరాజితుండవై కర్మభూ
యిష్ఠంబగు నీశరీరంబు విడనాడి మహాయోగీంద్రులకైనను

నందరానియుపవర్గంబు నధిష్ఠింపఁగలవనిన నారాజన్యుఁడు
ముకుళిత కర కమలాంజలుఁడై. 114

చ॥ ఎఱుఁగుదువాసుదేవుఁడుర ♦ మేశుఁడుచక్రధరుండునాట, నే
నెఱుఁగుదు రుక్మిణీమణి మ ♦ హేశునిపుత్త్రిక లక్ష్మిగాఁగ, నే
నెఱుఁగుదు నాకు నాయదుకు ♦ లేశ్వరుఁజేతి వధ క్రమంబు. ని
ల్చిలెఁగియుభైష్మిఁబెండ్లిఁగొనఁ నేఁగెదఁగృష్ణుఁడుగిన్నవొందఁగఁ

వ॥ అని నిజమనోగతంబైన రహస్యంబు లన్నియు నమ్మునీంద్రు
నికి విన్నవించి రుక్మిణీ కరగ్రహణాభిమతుండై చెలంగెడి
తెఱంగున లోకంబునకెఱుంగం జేయుసమకట్టి, భేరీమృదంగ
కాహళధ్వనులుఁ బోరుకొల్ప వందిమాగధులు కైవారంబు
సేయ చతురంగబలసమేతుండై కుండిన నగరంబునకుం
జనియెనని. 116

సీ॥ ఎఱుఁగజేసెను సూతమౌ ♦ నీంద్రుఁడలరి
శౌనకాదుల కారీతి ♦ జ్ఞానవరేణ్యుఁ
డైన భరతకులాధీశు ♦ కటుల శుకుఁడుఁ
దెలుప నవ్వలికథరాజు ♦ తెలుపఁగోరె. 117

చ॥ హారనుతదివ్యలీల విత ♦ తాంబుజమిత్రకులీన! ధీర! నుం
ధర ధరహాస! మేరుగిరి ♦ ధైర్య! విశారద! దేవదేవ! భూ

తరుణిసుతాసమేత! పర ♦ తత్త్వవిచారణ! మానిసన్నుతా
భరణ! వినీలగాత్ర! సుర♦వందిత! రాఘవ! రామభూవరా!

మాలినీవృత్తము

పరమకరుణశీలా ♦ భక్తసందోహపాలా!
సురమునిపరిపాలా ♦ సూరిసంస్తుత్యలోలా!
తరణికులవిశాలా ♦ ధారుణీజాతలోలా?
భరితగుణసముద్రా ♦ పాహిమాం రామచంద్రా! 119

ఇది శ్రీహనుమద్దేవ దయారస లసత్కటాక్ష
కవితాధురీణ పంతము గోపనార్య పుత్ర
ఆంజనేయకవి కృత శ్రీ రుక్మిణీ
కళ్యాణమను కావ్యంబునఁ
ద్వితీయాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

———

శ్రీరామచన్ద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ రుక్మిణీ కల్యాణము

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీ సీతామహిళాహృది
కాసారవిహారహంస ♦ కౌస్తుభభరణా!
వాసవ శివ సురహిత
దాసార్చిత పారిజాత ♦ దశరథరామా! 1

వ॥ అట్లు సూతుండు శౌనకాది మహామునులకుఁ జెప్పినట్లు శుకుండు పాండవాన్వయ కులాభరణుండగు పరీక్షిన్నరేంద్రునితోఁ జెప్పెడి కథావిధానం బెట్టులన. 2

చ॥ పలుతెరఁగుల్ ప్రయాసబడి ♦ భైష్మినియూశిశుపాల భూపుకే కలఁతయులేకఁ గూర్పఁదగు ♦ కాంక్షమదిన్ గలవారలయ్యుని స్తులచతురంగసైన్యమునుఁదోడ్కొనిపౌండ్రకదంతవక్త్రులున్ జలమునసాళ్వుఁడున్ జరని ♦ శాచరపుత్రుఁడు వచ్చిరెంతయున్.

వ॥ శిశుపాలుఁడు చతురంగబలసమేతుఁడై కుండిన నగరంబు నకుఁజనుదెంచిన వార్త నెఱింగి రుక్మిణీమణి తనమనంబున నిట్లు వితర్కింపఁదొడంగె. 4

ఉ॥ అక్కటసోదరుండిటుల ♦ నాఱడిఁబెట్టఁదొడంగెఁదండ్రియున్ మక్కువఁజూపి యాకుటిల ♦ మార్గమునే ననుఁజైద్యుచేతికిం

దక్కఁగఁజేయ నెంచెడును, దైవముఁగూడ నువారితోడనై
చిక్కువడంగఁజేయు విధి చేత లెఱుంగ తరంబె యేరికిన్.

వ॥ అనియిట్లు పరిపరి విధంబుల డోలాయమాన మానసయై ముఖంబున విన్నదనంబుఁదోప మందగమనంబున నాసుందరాంగి యొంటరిగా నిజాంతికంబునుండాసి కేళీవనంబునుం జేరి. 6

గీ॥ కూరిమినివీడి తుమ్మెద కొదమ కదుపు
రాయిడిని వీడి రేకులు రాలినట్టి
ప్రసవదళములు వఱువని పఱుపుగాఁగ
వెలఁది రుక్మిణి యచ్చోట విశ్రమించి. 7

ఉ॥ అక్కమలాక్షి యప్డు దను జారిపదంబులు చిత్తమందునన్
దక్కఁగఁజేసి నిశ్చలపు తత్త్వనిరూఢినిఁ జొక్కియుండఁగా
నక్కజమయ్యె దేవతల కందఁగరాని మహావిభూతిచేఁ
జొక్కెడి రుక్మిణీసుదతి చూడ్కులచంచలమై వెలుంగఁగన్

మ॥ లలితాంభోరుహనేత్రు గోపరమణీ లావణ్యపాత్రున్ సము
జ్జ్వలమై వెల్గెడి నీలగాత్రుఁ గబరాం చత్పింఛలీలు న్నిని
శ్చల వేదాంతరహస్యతత్త్వనిలయున్ జర్చించిపూజించిహృ
న్నిలయంబందున నిల్పగాఁదొడఁగె నా నీరేజపత్రేక్షణన్

వ॥ అనంతరమా రాచకన్నియ శ్రీకృష్ణస్తోత్రంబుఁ జేయు తెఱంగెట్టిదన. 10

శా॥ బృందారణ్య తరుప్రదేశముల గో♦విందుండు సానందుఁడై యందంబొప్పఁగ గోపికామణుల కా♦హ్లాదంబుసంధించి యా నందబ్రహ్మము నందఁజేసి మురళీ♦నాదాను కూలంబునన్ విందుల్ గూర్చినమాధవాంఘ్రియుగముల్ ♦వీక్షింపఁగానేర్తునే॥

మ॥ భగవంతున్ వసుదేవసూనునిహరిన్ ♦బద్ధాత్ములోకేశ్వరున్ సుగుణభ్రాజితుభక్తరక్షకుఁబరం♦జ్యోతిన్ బ్రభున్ మాధవున్ జగదానంద పదార్థమూల నిలయున్ ♦ సద్భక్తిమైమ్రొక్కి నే ఖగరాడ్వాహుని నిత్యమంగళునుతుల్ ♦ గావింతు శశ్వద్గతిన్.

శా॥భూనాథుండునురుక్మిచెద్యుఁబిలువంబోనంపెనవ్వాఁడునున్ సేనల్ దోడ్కొనివచ్చెఁ గుండిలికి, నా♦చిత్తంబునున్ భీతిచే నానావస్థలఁబొందుచున్నయది, యు♦న్నాథుండుకృష్ణుండుసై న్యానీకంబులఁ గూడి వచ్చెనఁగదా ♦ నాకోర్కె లీడేరెడిన్ రగడ॥

దేవకినందన- దేవాశ్రితపద । పావననుతగుణ - భక్తజనావన* నిరుపమకరుణా-న్వితగుణభూషణ । ధరచక్రాంకిత - దానవ మర్దన*గోవిందాచ్యుత - గోపరిపాలన । భావాతీతశు-భకరవర్తన*నారదసనకస-నందనవందిత । సారససంభవ - సన్నుత

చరితా*నిగమము లెన్నఁడు - నినుఁగనఁజాలవు । పగతులునిను
గన-భస్మమయ్యెదరు*కలుషరహితనీ । ఘనమహిమంబును ।
తెలియఁగఁజాలరు । దేవతాళిమది*నద్భుతంబునీ । యఖిలజగం
బులు।నుద్భవవృద్ధిల । యోపాయంబులు*నరయఁగనీచే । నగు
నిశ్చయముగ । చిరకాలమును । స్థిరుఁడవుజూడఁగ*నంతటికినినీ
వంతర్యామివి । శాంతిరూపుఁడవు । శాస్త్రనుతుండవు*నీ వేయ
నిగద । నినుఁబూజింతురు । దేవదేవ! మది । దేవతలెప్పుడుఁ*
బ్రాణులకెల్లను । ప్రాణసముండవు । రాణఁజెందిసుర ।' రాజు
రాజువట*అజరుద్రాదుల । కన్ని వేళలను।భజనీయంబగు । పర
మమూర్తివట*సత్యసంధుఁడవు । సర్వోత్తముఁడవు । నిత్యుఁడ
వజుఁడవు । నిరుపద్రవుఁడవు* వేదమయుండవు । విశ్వాతీతుఁడ।
వాదియునంత్యము । లమరఁగగానని*యక్షరరూపుఁడ।వభవని
రంజన । పక్షీంద్రధ్వజ । భవభయభంజన * మాధవకృష్ణా ।
మధుసూదనహరి । సాధుజనార్చిత । సన్నుతిఁ జేతును*కన్నతం
డ్రియును । ఖలుఁడుసోదరుఁడు । పన్నగనముశిశు । పాలమూ
ర్ఖునికి*నీయఁదలంచిరి । నీతిఁదప్పిననుఁ । గాయజరూపా । కాల
హరణముఁ*జేయ నెంచకుము । శ్రీహరిమ్రొక్కెదఁ । బ్రాయని
ప్రేమను । బాలించుమునను*సన్నుతిఁజేసెదఁ । జయ్యానరావే।
ఖిన్నురాలహరి! కేశవ! దయతో*మన్నించుమునను । మరిమరి

వేడెద । కన్నులుగానని । గర్వోన్మత్తుల*ననిఁదునుమాడియు ।
హరి! ననుఁజేకొన । మనమునఁజింతులు । మంజులభాషా!*
త్రాహిత్రాహియని । తల్లడిల్లినిను । పాహిపాహియని । ప్రణు
తిఁజేసెదను * దిక్కు లేమినీ । దిక్కనజేరితి । మ్రొక్కెదనీపద ।
ములకును దేవా! * పక్షివాహనా । పరమదయాళూ । రక్షరక్ష
జగ । ద్రక్షక వేడెద*వలసితినీసే । వలనుజేయఁగను । తెలియ
లేవయిా । దీనురాలి మొర*హరిసర్వోత్తము ।డంచునిన్నుమది
పరిపరివిధముల । ప్రార్థనఁజేసెద. 14

చ॥ నిరతము తావకీయ పద ♦ నీరజయుగ్మవు సేవనంబు సు
స్థిరతర నామకీర్తనము ♦ జేసెడి భక్తులకిందిరియంబులీ
శ్వర! భవదర్పితంబులయి♦సాత్త్విక నిశ్చల మోక్షమార్గమం
దురువడిఁజేరికృష్ణ!మహి♦మోన్నతిఁజెందునుగాదె మేదినిన్

వ॥ అని యనేకప్రకారంబుల వాసుదేవస్తవంబునుంజేయుచు
నారాచమిస్న యోగనిద్రిందగిలిన మహాయోగినివోలెఁ
గనుంగవమూయుసమయంబున. 16

సీ॥ విరులపానువుఁజేరి ♦ హరినిజింతుఁచుండ
వరదుఁడై కృష్ణుండు ♦ వచ్చినట్లు
వచ్చిన నాథుని ♦ వదన పద్మముఁజూచి
ప్రాణేశు పదములఁ ♦ బడిన యట్లు

పదములు కెఱఁగిన ♦ పడతి మెల్లన నెత్తి
గుచ్చి కౌఁగిటఁ జేర్చు ♦ కొన్నయట్లు
గ్రుచ్చి కౌఁగిటఁ జేర్చి ♦ కోరి రుక్మిణి మోము
ముద్దాడి చికురముల్ ♦ దిద్దినట్లు

గీ॥ దిద్దినాథుండు గడు ప్రేమఁ ♦ దిగిచి తేరఁ
దన్నుఁ జేర్చుక పురికేగు ♦ చున్నయట్లు
నిదురయందున రుక్మిణీ ♦ నీరజాక్షి
మేలుకలఁ గాంచి యంతట ♦ మేలుకొనియె. 17

క॥ ఇది శుభమగు కల యని వడి
మదిలోఁ దలపోయుఁ బ్రియుఁడు ♦ మాధవుఁడకటా
యదియేల రాఁడొకో యను
సదములుఁడో విప్రవరుని ♦ జాడఁ దలంచున్ 18

చ॥ అతిమురిత క్రియాభిరతుఁ ♦ డైన మదీయ సహోదరుండు న
న్నతి చెడి చేదిపాలునకు ♦ మానినిగా నొనఁగూర్ప నెంచి యా
క్షితిపతిఁ బిల్వనంపె నిఁకఁ ♦ జేయువిధంబది యెట్టులౌనొ మ
ద్గతిపతియైన కృష్ణపద ♦ కంజయుగంబునుఁ జూడనబ్బునో!

ఉ॥ ఎన్నఁడు చూడఁ గాంతు దరలేక్షణు మాధవు ముద్దుమోము, న
న్నెన్నఁడు పెండ్లియాడు, మన ♦ మింపుఁదలిర్పఁగ సంతసిల్లి నా

వెన్నుని మస్తకంబున న ♦ మీనములో తెలిముత్తియంపుఁ బ్రా
వెన్నుఁడునింతుభక్తి హృద♦యేశ్వర!యంచని ముచ్చటింతువో!

వ॥ అనియనేక పరికారంబులఁ దలంచుచు నమ్మించుఁబోడి యించుకఁదలవంచి తలవనితలంపుగా శ్రీకృష్ణసందర్శనాతురత మనంబున నగ్గలంబుఁజేయ. 21

సీ॥ నిట్టూర్పు లెంతయో ♦ నిబిడమై జనియింప
హామాధవా! కృష్ణ! ♦ యంచుఁబొరలు
మోహాగ్నిచేఁ గ్రాగి ♦ ముదిత వెక్కిలినొచ్చి
హాపద్మదళనేత్ర! ♦ యంచుఁబొక్కు
దనువల్లి కెంతయుఁ ♦ దాప మగ్గలమైన
వడవడఁ గృశియించి ♦ వనటఁ గుందు
ఘర్మాంబువులతోడఁ ♦ గాయంబు నిండిన
నళినాక్షుపైఁ గీర్తి ♦ నములఁబాడు

గీ॥ హరినిఁ బతిఁజేయఁ బార్వతి ♦ నాత్మనెంచు
బద్మనాభుండు తనపాలి ♦ భాగ్యమనుచు
సంతసించును నంతలోఁ ♦ జైద్య నృపుఁడు
దలఁపునిల్చిన భీతిచేఁ ♦ దత్తరిల్లు. 22

సీ॥ భృంగంబు లన్నియు ♦ సింగమ్ములై దోచె
గాలిబాలకు నుగ్ర ♦ కీలయయ్యెఁ

బికములన్నియుఁ గూడి ♦ మొకముత్తై కనుపించెఁ
జూతపల్లవములు ♦ భీతిఁ గొలిపెఁ
బన్నీరు గాల్వలు ♦ మున్నీరు గాఁదోఁచెఁ
గలువలు చెలియకుఁ ♦ జిలువలయ్యె
శారికంబుల పిండు ♦ మారిగాఁ గనుపించెఁ
దామర తూఁడులు ♦ ద్రాచులయ్యె

సీ॥ నేమి సెప్పఁగవచ్చు రా ♦ కేందు ముఖికిఁ
బ్రీతినొసఁగూర్చు నవియన్ని ♦ భీతిఁగదుపఁ
దాళఁగాలేక హృదయంబుఁ ♦ దల్లడిల్లె
భాసురాంగికి శ్రీకృష్ణు ♦ ప్రణయమందు. 23

వ॥ అంతనంతఃపురంబున రాకన్నియ లేనికారణంబున నెచ్చెలులు తత్తరపడి.

ఉ॥ బాలికయింటలేదు మరు ♦ బాణపుఁ దాకునకోర్వలేక యా
జ్వాలల మేనుఁగంది వన ♦ వాటికి నేగెనో యెందుబోయెనో
వైళము జూడనేగెదము ♦ వావిరి వచ్చెద రమ్మయంచు న
బ్బాలిక నెచ్చెలుల్ చనిరి ♦ వారిజనేత్రి విహారసీమకున్.

వ॥ అట్లుజని వనంబున రుక్మిణీమణి నన్వేషింపదొడంగి. 26

సీ॥ ఈ త్రోవనే యేగె ♦ నిందీవరేక్షణ
చరణాంచలంబుల ♦ జాడఁ గనుఁడి

లేమావి ఛాయల ♦ లేమ విశ్రమమొంది
లేఁజిగుళ్లు మెసఁ జిక్కు ♦ లీలఁ దోఁచె
రాజిల్లు జాబిల్లి ♦ రాతిన్నెపైఁ గొమ్మ
కూరుచుండఁగఁ దోఁచెఁ ♦ గోరికలర
నీమహీజముచెంత ♦ నించుక తడఫ్రఁదా
సేదదేరఁగఁదోఁచెఁ ♦ జెలియ!కనుమ

గీ॥ ఈనిగారపు సూనము ♦ లింతిచేత
పద్మదళనేత్రి! కర్పింపఁ ♦ బడిన యటుల
గానఁగావచ్చె నొకక్రమోలఁ ♦ గాంచనములు
పొగడ మల్లెలు విరజాజి ♦ ప్రోగు వడుట. 27

సీ॥ అక్కజంబుగ పాన్పు ♦ నెక్కనేరని బాల
యీకప్పురపుఁదిప్ప ♦ లెటుల నెక్కె
విరిదీగె సోకిన ♦ వెరపు నొందెడి కన్య
మీరి యీ పొదరిండ్ల ♦ దూరె నెటుల
వీణవాయింపంగ ♦ వినలేని సుకుమారి
శుక పిక రవములే ♦ చొప్పవినెనొ
వింజామరమువీవ ♦ విసుగునొందెడిలేమ
యేరీతి నుడిగాడ్పు ♦ కెదురనిలచె

సీ॥ పిల్ల లాటలఁ ద్రవ్విన ♦ పిల్లకాల్వ
దాట వెరగొందు చుండెడి ♦ తలిరుబోణి
మేటిగొజ్జంగి పూనీటి ♦ యేటికాల్వ
దాటనోపెను చిత్రంబు ♦ బోటులార! 28

వ॥ ఇట్లు వెదకుచు రుక్మిణీదేవినిడాయంజన నత్తలోదరి. 29

గీ॥ హరహరీయంచు గృష్ణుని ♦ నాత్మఁ దలఁచు
భ్రమరములు జేయుధ్వనులకు ♦ భయము నొందు
చిలుక పలుకల కోకయింత ♦ యులికి పడును
మదనవేదన కతమున ♦ మగువ యప్పుడు 30

వ॥ అంతసచ్చెలులు వైదర్భినింగాంచి. 31

ఉ॥ కొమ్మరో! మోహముందగిలి♦గుందుచునిల్లెడఁబాసియిమ్మె
మమ్మలఁజేసి యొంటరిగ♦మానినివచ్చుటపాడిగాదు నె [యిక
త్తమ్ముల గేరు నీమృదుప ♦ దంబులుఁ గుందెఁగదమ్మ! దిట్టవా
దమ్మ! తలంపరాని పను ♦ లక్కట చేయఁగవచ్చునే చెలీ! 32

ఉ॥ చెంతకుఁజేరి యూడిగపు♦చేడెలు రుక్మిణిఁగాంచి ప్రేమతో
నెంతయుమక్కువన్ బెనచి♦యిద్దమయూరమరాళశారికా
సంతతిఁగాంచి భీతిలుచు ♦ సారెకు వాటినదప్పె దేల [శ్రీ
కాంతునిమోహముఁదగిలి♦కామిని! నిర్దయఁజూపనొప్పునే!

చ॥ మదనసమానమూర్తి యగుమాధవుపాదసరోజయుగ్మముఁ

మదిఁదలపోసి యిట్లుపలు ♦ మారు స్మరించి కృశింపనేల స
మ్ముదమునసీమనోహరుఁడు పూజ్యుఁడు తప్పకవచ్చునింతలో
మదకలహంసయాన! వినుమా యనుమానమదేలరుక్మిణీ!

చ॥ చెదిరినముంగురుల్ మిగుల ♦ జెమ్మటచేతనునిండు జెక్కులుం
వదలినవేణిబంధమును ♦ వాసినొరంగెడి మేనుదీవయుం
బదములదొట్రువాటుఁగల ♦ భామినిరుక్మిణిఁగాంచి నెచ్చెలుల్
పదిలమునొందఁ జేసిమృదు ♦ వాక్యలధైర్యముఁగొల్పిరెంతయుం

సీ॥ విరహవేదన పీడిన ♦ వేణిఁజుట్టి
చికురముల్ దిద్ది హారముల్ ♦ చిక్కువిప్పి
కామబాణాగ్నిఁగుందిన ♦ మోముఁదుడిచి
తిలకముంబెట్టిరాసతీ ♦ తిలకమునకు 36

ఉ॥ అంతట రుక్మిణీమణిని ♦ నంతిపురంబునఁజేర్చి మోహమా
క్రాంతముగాగ చిత్తమునఁ ♦ గ్రాగెడియా సరసీరుహాక్షినిం
మంతనమందుఁజేరి, చెలి! ♦ మానుమసంశయమచ్యుతుండు న
త్యంతముదంబునం బురము ♦ నందునబౌరులుజూడవచ్చెడిం

వ॥ ఇట్లుభీష్మకరాజపుత్రికి మృదూక్తుల శ్రీకృష్ణాగమన ధై
ర్యంబునిచ్చుచు వాసుదేవుండెప్పుడువచ్చునోయని తదేక
దీక్షగానంతిపురాంగనలుండిరచ్చట రుక్మిణీదేవివలన నను
పంబడిన భూసురోత్తముం డతిత్వరితంబుగాఁజని. 38

మ॥ చనివిప్రోత్తముఁడంతఁగొంతవఱకుఁ సాంద్రద్రుమాకీర్ణకా
ననముల్ కొన్నిటిఁదాటి గోపవనితా ♦నందంబుదనర్ వెల్గు హ
ర్మ్యనికాయంబులఁగల్గు ద్వారవతినిర్ ♦రంజిల్లుచుంజొచ్చి శ్రీ
వనజాక్షుండు వసించునంతిపుర స ♦ ద్వారంబునుం జేరియుఁ.

వ॥ తన రాకరాజభటులచే నెఱిఁగింప. 40

చ॥ వినిముదమొందికృష్ణుఁడరవిందభవాన్వయుఁడోడిచెండటం
చని తగువారలంబనుప ♦ జయ్యన వారలమేయ భక్తితోఁ
జని హరియాజ్ఞ విప్రునకు♦ సౌమ్యతఁజెల్పుచు మ్రొక్కిప్రేమ న
వ్వనజదళాయ నేత్రు సుర ♦ వంద్యుని నద్దకు దెచ్చిరంతయుఁ.

వ॥ ఇట్లువచ్చిన విప్రోత్తముని కెదురుగాశ్రీహరిచని తోడ్కొని
వచ్చి పరిరంభణ మాచరించి దైవభక్తి స్ఫురణంబున
నమ్మహాత్ముని కుచితాసనంబొసంగి పూజించి, మహాత్మా!
భవదీయదర్శనంబున ధన్యుండనైతినని నగ్నిద్యోతనుండు
శ్రీకృష్ణపరమాత్మునికిఁ బ్రతివందన మాచరించి యిట్లనియె

సీ॥ స్వస్త్యస్తునీకు నో ♦ జలధిపన్నగతల్ప!
శ్రీరస్తు! యదువంశ ♦ శ్రీవిలాస!
దీర్ఘాయురస్తు! పృ ♦ థ్వీశ సన్నుతకళా!
కల్యాణమస్తునీ ♦ కమలవిశాల!

ఐశ్వర్యమస్తు! దైత్యారి! ♦ మాధవ! హరీ!
విశ్వసన్నుతిరస్తు ♦ వేదవినుత!
సౌభాగ్యమస్తు! స ♦ జ్జన పాలనాధ్యక్ష!
భూరిసుకీర్త్యస్తు ♦ పుణ్య చరిత!

గీ॥ నిగమ లోకవిహార వి ♦ నీలగాత్ర!
లలిత శ్రీవత్స లక్షణ ♦ లక్షితాంగ!
హారవనమాలభాసిత ♦ చారువక్ష!
అవ్యయానంద! పరమేశ! ♦ యాదిపురుష! 43

సీ॥ వందనంబొనరింతు ♦ వంశగానవిలోల
యంజలి యొనరింతు ♦ నాదిమూర్తి
జోహారు గావింతు ♦ సుత్రామ వందిత!
దండంబు లిడుదు నే ♦ దైత్యహరణ!
ప్రణుతి జేసెదనీకు ♦ ఫాలాక్ష నుతలీల
కైమోడ్పు విరచింతు ♦ కంస దమన!
సాష్టాంగము ఘటింతు ♦ సర్వాఘ సంహార
సన్నుతి సేసెద ♦ సారసాక్ష!

గీ॥ దాస్యమొనరింతునీకునో ♦ దానవారి
శరణుజొచ్చెద లోకైక ♦ శరణనీకు

ధన్యునైతిని భవదీయ ♦ దర్శనమున
నిగమసంచార శ్రీకృష్ణ ♦ నీరజాక్ష! 44

చ॥ సరస మునీంద్రవంద్య! బుధ ♦ సంఘ సుసేవిత లీల, దేవకీ
తరుణితపఃఫలంబ! నిజ ♦ దాసమనోహర! గోపకామినీ
వరద! యశోదబాల! సుర ♦ వందితపుణ్యసుశీల! సుప్రభా
కర! కరుణాలవాల! హరి ♦ కంసవిదారణ! లోకపాలనా!

దండకము.

శ్రీమన్మహాదేవ దేవోత్తమా సార్వభౌమా! రమా
మానినీ మానసాంభోజసారంగ! రంగద్దళత్పద్మనేత్రా! మహా
మాయ! లీలావతారా! యుమానాథవంద్యా! లసద్దివ్యరూ
పా! జగద్వ్యాపకా! భక్తబృందావనాకంది! గంభీర! ధీరా!
దయారూప! గోవింద నారాయణా! సర్వకల్పాంత కాలంబునం
దీవు సద్యోగ నిద్రావశత్వంబుచేఁగొంత కాలంబుఁబోనిచ్చి
యాపైనినీచిత్తమందీవు నీలోకనిర్మాణముం జేయ సంకల్ప
ముఁ బూన నీనాభిమధ్యంబునందొక్క బంగారుపద్మంబు నుత్ప
న్నమయ్యెఁ గదా, దానిలో శారదాజానియుంబుట్టియాపద్మనా
ళంబునుంజొచ్చి యందుఁ విలోకించి నీలీలఁదా గానఁగా లేక
యాపద్మముంజేరి దీనాత్ముఁడై నీదుపాదారవిందంబు లందం
బుగాచిత్తమందుఁ దగఁ నిల్పి వేయేండ్లుధ్యానింప నీవుఁ బ్రి

సన్నుండవై సృష్టినిర్మాణముం జేయు శక్తిన్ బ్రసాదించియా బ్రహ్మరూపంబునన్ లోకసృష్టిన్ బ్రకాశింపఁగాఁ జేయఁగానంత విష్ణ్వాఖ్యచేఁ బాలనాధిక్యతం గాంచి యీశానురూపంబునన్ సృష్టినిన్ బాపితీరీతి నీలీల లెంతేనిగూఢంబుగానుండ నేకాకివై నామ రూపంబులున్ లేక లోకాళి నీకుక్షిలోఁ జేర్చి సానంద బ్రహ్మంబవై రూపనామంబులుం గల్గి రూపించు నిన్ గానఁగా లేకఁ జిత్తంబునన్ నెందరెన్నే నిమార్గాలనూహించినన్ గోయ కుంభాంతరాళంబు నందొక్క సూర్యుండు పెక్కండుగాఁ దోచుభంగిన్ దలంపంగ బంగారమున్ బెక్కు రూపంబులన్ సొమ్ములై దోచు చందంబునన్ నీవు నానాప్రకారంబులన్ దోచి నన్ గాని నేఁ డుల్ తుదిన్ సింధువున్ జేరురీతిన్ రమానాథ నీకున్న దేభేద మజ్ఞాను లూహింపఁ గా లేక నానావిధుల్ సేతు రో దేవ నీదివ్య లీలావతారంబు లీభూమిపై నెత్తి ధర్మాత్ములన్ బ్రోచి దుష్టస్వభావాత్ములన్ ద్రుంపవే! కృష్ణ! గోవింద! నీ దివ్య శ్రీపాదపద్మంబులం గంటి నాజన్మసాఫల్యముం జెందె నీలీల లా దేవదేవుల్ స్మరింపంగ లేరన్న, నే నెంతవాఁడన్ నరుండన్ జడుండన్ కృతార్థుండనైతిన్ నినున్ జూడఁగంటిన్ ననున్ లెస్స రక్షింపుమో దేవదేవా! హరీ! వాసుదేవా! నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః.

క॥ అంచితముగ హరినిట్లు ను
తించుచుఁ గొనియాడు విప్ర ♦ తిలకుఁగని విశే
షించియు ముదమున హరితా
నెంచుచు నీవిధిని నడుగ ♦ నెంచెను భూపా! 47

చ॥ వననిధిదాటఁగల్గి సుర ♦ వర్యులకున్ జొరరాని దీవికిన్
మనుజకులావతంస! బుధ♦మాన్యుఁడ! యెట్టులవచ్చితయ్య! యే
జనవరుపట్టణంబునను ♦ సాధులుమీరలునుందురయ్య! యా
మనుజవరేణ్యుఁడెంతయును ♦ మాన్యుఁడుఁబూజ్యుఁడు మాకుఁ
[జూడఁగన్.

గీ॥ అనిన విప్రేంద్రు కేల్మోడ్చి ♦ యనియె నిటుల
బరమపావనచరిత గో♦పాలకృష్ణ!
వినుము నాయున్కి భీష్మక ♦ జనవరేణ్య
పాలితంబైన కుండిన ♦ పట్టణంబు. 49

క॥ ఆనరనాధునిపుత్రిక
గానఁగ భవదీయసేవఁ ♦ గాంక్షించిమదిన్
దీనావన! శుభవార్తను
మానుగఁబంపించె వినుము ♦ మాధవ! ప్రీతిన్. 50

క॥ నీకంటె నొండెఱుంగదు
నీకంటెం బరులఁజూడ ♦ నేరదుకనులన్

నీకళ్యాణ చరితమనయము
లోకస్తుత! చదువు లోల ♦ లోచనభక్తిన్. 51

వ॥ పురుషోత్తమ! రుక్మిణీమణి భవత్పాదారవిందములకు వంద
నములాచరించి నాచేఁబుత్తెంచిన ప్రార్థనంబెద్దియన. 52

క॥ హరికీజన్మంబున నే
కోరగామిని యాదునేని ♦ కుంభినిలోనన్
మరుజన్మమెత్తి శ్రీహరి
వరియించెదఁగాని పరుల ♦ వరియించెదనే! 53

గీ॥ అంతిపురమున నేనుండ ♦ నచటిబంధు
వర్గముంజంపి తెచ్చుట ♦ పాడిగాద
టంచుఁ బల్కిన మరి యుపా ♦ యంబుఁగలదు
విన్నవించెద వినుము సం ♦ పన్నమతిని. 54

గీ॥ పరిణయమునకు ముందు సత్ ♦ భవునిరాణి
యాలయమ్మునకు మావార ♦ లధిప! పూజ
సేయఁబంతురు నీవునా ♦ చెలువ మెఱిఁగి
వేగఁ గొనిపొమ్ము నీవెను ♦ వెంట కృష్ణ! 55

వ॥ అదియుచుండగాక, 56

సీ॥ విమల మానస సరో ♦ విహారణంబులఁగోరు
మదహంస చేరునే ♦ మడుగులకును!
ఘనమేఘముల నీరుఁ ♦ గాంక్షించు చాతకం
బరుగునే తూరవమా ♦ వారిఁ గోరిల!
నరవింద మకరంద ♦ మాసించు రోలంబ
మిక్షురసంబుపై ♦ నిచ్చఁగోనునే!
మాకందఫలముల ♦ మాధుర్యముంజొక్కు
రాచిల్క పెనువేప ♦ రసముఁగోనునె!

గీ॥ పద్మదళనేత్ర! భవదీయ ♦ పాద పద్మ
చింతనమునందుఁ జొక్కెడి ♦ చిత్తమన్యుఁ
జేరనెంచునె నిత్య సు ♦ స్థిరతనొంది
భక్తమందార! గోవింద! ♦ పరమపురుష! 57

వ॥ అనియిట్లు రుక్మిణీదేవి ప్రార్థనంబెఱింగించి. 58

క॥ ఆసతికి నీవె నీకిల
నాసతియే తగును చూడ ♦ నంబుజనాభా!
వాసిగ మీఁగలకును శుభ
వాసరమునఁ బెండ్లియాను ♦ వాసవవినుతా! 59

మ॥ హరిణంబాకమలాక్షి నేత్రముల సా♦మ్యంబందఁగా లేక పు
ష్కరమై వెల్లువనప్రదేశముల ని♦చ్చారీతిగాఁ జొచ్చియున్
దిరుగం జాలక యాసుధాకరునిబొం♦దెన్ గాని లేకున్న నా
హరిణం బెక్కడ చంద్రుఁ డెక్కడ తదీయాంకుండు వాఁ డెట్లగున్

క॥ ఆకలికి మధురవాక్కుల
కాం! కలియఁగ లేక చిలుక ♦ గమి గర్వంబున్
జీకాకయి ఫలములఁదిని
వ్యాకులతన్ సంచరించె ♦ వనముల నెప్పుడున్. 61

ఉ॥ సారసవైరి యీయబల♦చారుముఖద్యుతిఁ బోలు తేజమున్
గోరితపంబొనర్చ శివుఁ ♦ గోరి శిరంబున నెక్కఁగాని, కా
మారియు నట్టిసత్కళను ♦ దంచితరీతి నొసంగకుంట, నీ
తీరుకళంకుఁడై నిశలఁ ♦ దెంపరియై తిరుఁగాడఁ జొచ్చెడిన్.

క॥ కుందములందములగు నే!
బృందారకలోల! భ్రమర ♦ బృందము ఘనమే!
యిందీవరలోచన పలు
చందమునకు మరియు కురుల ♦ చందంబునకున్. 63

ఉ॥ కమ్మనిదావియుంగలిగి ♦ కాంత తనుద్యుతినొంద జాత రూ
పమ్మనిశమ్ము తప్తమయి ♦ పంచనమై వెలఁజక్కి దానిసా

మ్యమ్మనకందరకున్ మణిస♦హాయముఁగోరి యనేకరీతులన్
సొమ్ములుగాఁదదంగమునుజొచ్చెనుగాఁగులఁగాకమాధవా

సీ॥ భువినుండఁగాసిగ్గుఁ ♦ బొందఁగావలెనంచు
జదలఁబ్రాకెఁ దొడంగె ♦ జంద్రుఁ డకట
పట్టణంబులనున్న ♦ పరువు దక్కదటంచు
సింగముల్ గుహలలోఁ ♦ జేరుకొనియెఁ
దడవున్న నను ఱిత్తే ♦ తగవుఁ దించెదరంచు
నురుమేఘముల మాటు ♦ కరిగె మెరుపు
చనుచున్న మనకు వం ♦ చనమంచు నెంచి రా
యంచలు నీట నీ ♦ దాడఁదొడఁగె

గీ॥ ననగఁ గనుపెట్టె ముఖకాంతి ♦ యబ్జనేత్రి
మధ్యమంబును తనులతా ♦ మహిత దివ్య
కళల నానాతి గమన సం♦ గతులు జూడ
సమము లేవెవ్వి పృథ్విలోఁ ♦ జర్చసేయ. 65

క॥ అనవిని హరిముదమున
వినయంబున విప్రుతోడ ♦ వివరించె నిటుల్
అనఘా! వినుమా భీష్మక
జననాయకుఁ బుటికినచ్చి ♦ సతిఁజేకొనెదన్. 66

ఉ॥ మానినిమీఁద నాతలఁపు మగ్నము నొందుటచేత నెమ్మదిం
బూనను సౌఖ్యచింతనము భోగములెవ్వియుఁగోరనొల్లనే
భూనుతమైన భోజసుత భూసుర! నేనిటఁదెచ్చి రుక్మినిం
మానవనాథులై వెలయు మాగధ చైద్యులఁ గూల్తునెంత

వ॥ అనియిట్లుజెప్పి వాసుదేవభూసురవరులిరువురు [యుం.

సీ॥ గరుడకేతన రథమునఁ గట్టఁజేసి
సైన్య సుగ్రీవ మేఘపు ష్పక వలాహ
కంబులను నశ్వములను వి ఖ్యాతివెలుఁగు
నరథమందున నెక్కిరి హరియు ద్విజుఁడు. 69

చ॥ అరదపు రథ్యముల్ మణిగ ణాంచిత భూషణ భాసితంబులై
వరలెడి వాసుదేవుని వి వాహమహోత్సవ దర్శనార్థమై
నరిఁగెడిరీతిఁ దారకుని హస్తపు సంజ్ఞలెఱింగి తీవ్రతం
బఱుఁగిడి జేరెకుండినపుఁ బౌరులుసంతసమొందఁజూడఁగన్.

వ॥ ఇట్లు శ్రీకృష్ణుండేకాకియై విరోధులగు సాళ్వజరాసంధ పౌండ్రక శిశుపాలురఁగూడియున్న ప్రదేశంబునకుంబోయె నని తెలిసిబలరాముండు చతురంగబల సమేతుండై కుండిన నగరంబునకువచ్చి వాసుదేవునింగలిసెనని, 71

క॥ ఘనుఁడగు సూతుఁడు మునులకు
వినిపించినగతిని శుకుఁడు వివరించి పరీక్షి

జ్జనపతికిఁదెల్పి భూపతి
విని యవ్వాలకథను భక్తి ♦ వినగోరుటయుర్. 72

క॥ ఇనవంశజలధి హిమకర
ఘనవారధిసేతురచన ♦ కల్మషహరణా!
మునిలోకవినుత రాఘవ!
జనకాత్మజ హృదయలోల! ♦ జానకిరామా! 73

మాలిని
శరనిధి గభీరా♦శత్రు వన్యాగ్నిరూపా!
గిరివర సమధైర్యా♦ కేవలానందభూపా!
ఖరదనుజ విరామా ♦కామితార్థప్రదీపా!
సురుచిరమృదుభాషా♦క్షోణిజాచిత్తవాసా! 74

ఇది శ్రీహనుమద్దేవ దయారస లసత్కటాక్ష
కవితాధురీణ పంతము గోపనార్య పుత్ర
ఆంజనేయకవి కృత శ్రీ రుక్మిణీ
కళ్యాణమను కావ్యంబునఁ
తృతీయాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీరామచన్ద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ రుక్మిణీ కల్యాణము

చతుర్థాశ్వాసము.

మద్రాజకులాంబుధి
సోమా! రఘురామచంద్ర ♦ సూరివరేణ్యా!
భీమాసుర భంజన రఘు
రామా! భూజాతహృదయ ♦ రాఘవ రామా!

వ॥ అట్లుసూతుండు శౌనకాదిమునీంద్రులకు జెప్పెడి తెరం
గున వ్యాసపుత్రుండర్జును పౌత్రునకిట్లనియె రుక్మిణీమణి
హరిభూసురులజాడందెలియక నిజమనంబున నిట్లువితర్కిం
పందొడంగె. 2

సీ॥ లగ్నమాసన్నమయ్యెను ♦ రాడు హరియు
బ్రాహ్మణుండును ద్వారకా ♦ పట్టణంబుఁ
జేరెనో లేదో! కృష్ణుండు ♦ చిత్తమందు
వినియుఁ దప్పగదలఁచెనో ♦ విధియెఱుంగ. 3

సీ॥ ఇటులఁజింతించుచుండెడి ♦ యింతికడకు
ధరణిసురవర్యుఁడరుదెంచి ♦ సురుచిరాంగిఁ

గాంచి సంతోషహృదయ సం ♦ కలితుఁడగుచుఁ
బలికె నిట్లని రుక్మిణీ ♦ భామఁ జూచి 4

మ॥ సనకాదుల్ కనలేని మాధవు హరిన్ ♦ జక్రిన్ ఘనున్ దుర్లభున్
వనితా! తెచ్చితి మెచ్చెనాతఁడు నినున్ ♦ వారిన్ జరాచైద్యులన్
ఘనుఁడై యుద్ధతిఁ బోరి రాక్షస లస ♦ త్కల్యాణయుక్తి న్నినున్
వనజాక్షుండు వరించి చేకొను శుభ ♦ వ్యంబయ్యె నీజన్మముల్ 5

గీ॥ పూస గ్రుచ్చిన క్రైవడి ♦ పొంతి నీదు
చరితమంతయుఁ జెప్పితిఁ ♦ జక్రధరుఁడు
తరుణి! నినుఁబోలి నీపైనిఁ ♦ దగిలియున్న
చిత్తముంగల్గి యున్నాఁడు ♦ చెలువ వినుము! 6

సీ॥ ఇంద్రనీలపుకాంతు ♦ లెనయు దేహంబునఁ
బీతాంబరద్యుతి ♦ పిక్కటిల్ల
మేఘంబుతోనుండు ♦ మెఱుపుఁ దీగెనుఁబోలి
వక్షస్స్థలిని కౌస్తు ♦ భము వెల్గుంగఁ
గమలాప్తకోటి సం ♦ కాశమై జెలఁగుచు
ఘనకిరీటపుకాంతి ♦ గ్రిందు కొనఁగ
నఖిల లోకంబుల ♦ కానంద మొనఁగూర్చు
కరుణాకటాక్షంబుఁ ♦ గ్రాలుచుండ

గీ॥ చారు కేయూర మణిమయ ♦ సారహీర
హారకుండల కాంతుల ♦ నతిశయింప
బర్హి బర్హావతంసుఁడై ♦ పరిబలు కృష్ణు
నరిది పొగడంగ నెవ్వారి ♦ కైనఁదరుణి! 7

మ॥ జగతిన్ జైద్యనృపాలపౌండ్రకజరాసంధాదిమందాత్ములన్
జగతీమండగుకృష్ణభూవిభుఁడనిన్ ♦ జక్కాడినిన్ గొంచుఁబో
వఁగనేయన్నయ దండ్రియున్ వగచుచున్ వైవర్ణ్యముంబొందిమా
ర్గోమ్నగముల్ పెట్టరె' ధీరతన్ విడువరే! ♦ మోదంబునుందప్పకే

వ॥ అనవిని రుక్మిణీమణి ౯

ఉ॥ తల్లియుఁదండ్రియున్గురువు ♦ దైవముభ్రాత్రయుజుట్టమీవెనా
కెల్లవిధంబులన్ ద్విజకు ♦ లేశ్వర! యీవిపదబ్ధిఁదాటి నీ
వల్లనుఁగాదె నేమగుడఁ ♦ బ్రాణములందగనిల్పుకొంటినా
వల్లభుఁజూడఁగంటి నిక ♦ భవ్యతనీబుణమెట్లు దీర్చెదన్ 10

మ॥ సరసీజోద్భవంశ'నీమహిమనున్ ♦ సంస్తుత్యముంజేయనె
వ్వారిసాధ్యంబగు మహాత్మ'గోపవిభునిన్ ♦ వర్షిష్ణునిన్ మాధవున్
బరమాత్మున్ జనితోడితెచ్చితివి మ ♦ త్ప్రాణంబుఁగాపాడి నన్
గరమొప్పన్ బ్రతికించునీకిదె నమ ♦ స్కారంబుఁగావించెదన్.

వ॥ అని యిట్లావిప్రసత్కృంధుజేసినమహోపకారంబునకురుక్మిణీ
దేవి మనస్ఫూర్తిఁగా పునఃపునర్వందనంబు లాచరించి

వలయుపసదనంబులొసంగి పంపుసమయంబున బలరామ
కృష్ణు లగుదెంచిరనువార్తవిని భీష్మకుం డెదురేగి పూజించి
తోడ్కొని వచ్చుతరిగోవింద సందర్శన కుతూహలంబునఁ
బౌరసుందరులు గృహకృత్యంబుల వర్జించి మహాభక్తిని
వస్త్రాభరణమాల్యాను లేపనంబు లమ్మహాత్మునికి నర్పింపఁ
గైకొనివచ్చి మంగళహారతులు నివాళులిచ్చుచు నిట్లుము
చ్చటించిరి. 12

సీ॥ పసిబాలుఁడై యుండి ♦ బండిరాకాసుని
నీడ్చితన్నిన నాతఁ ♦ డితఁడు కాఁడె!
కాళీయు ఫణిఁ గాలఁ ♦ గజ్జలందెలు మ్రోయ
నృత్యమాడిన యాతఁ ♦ డితఁడు కాఁడె!
వ్రేతలఁ జిత్తముల్ ♦ ప్రీతితో హరియించి
నేనుగానను నాతఁ ♦ డితఁడు కాఁడె!
గో గోప కులఁబ్రోవ ♦ గోవర్ధనము వ్రేల
నెత్తిన మహనీయుఁ ♦ డితఁడు, కాఁడె!
గీ॥ బ్రహ్మవిద్యకు నితఁడు పో ♦ పట్టుఁ గొమ్మ
నిఖిల పురుషార్థ హేతువై ♦ నెగడు నితని
మగనిఁ గాఁగోరు రుక్మిణీ ♦ సుగుణ నోము
ఫలము వర్ణింపఁ దరమా నె ♦ బ్రహ్మకైన. 13

వ॥ అని తదీయ రూపరేఖా విలాస విభ్రమంబులఁ బ్రసంగించుచుఁ బురంధ్రీమణులు సంతసింపుచుండెడి సమయంబున భీష్మకుండు నిజాంతికంబునుం జేరి రుక్మిణీమణి నలంకృతిఁ జేయ నంతఃపురవాసుల కాజ్ఞ నొసంగనవ్వారలు. 14

చ॥ సరసిజనేత్రలంత మది ♦ సంతసమొందుచు రత్నకంకణా
భరణ, వినీలగాత్రినవ ♦ పద్మదళాక్షిని రుక్మిణీమణిన్
సురుచిర పీఠమందుఁ గడు ♦ సొంపుఁదలిర్పఁగ నుండఁజేసిరా
దరమునమంగళాకర మ్మ ♦ దంగ నినాదములుప్పతిల్లగన్

మ॥ లలనారత్నములంత మోదమలరన్ ♦ లావణ్యతన్ బాడఁగా
దొలుకారొమ్మెలు పసిండిపళ్లెరమునన్ ♦ దోరంపు రాగిన్నెలోఁ
జెలఁగన్ సంపగినూనెదెచ్చి యొకరా ♦ జీవాక్షియా లేమకున్
దలయంటెన్ గరకంకణంబులఝణ ♦ త్కారంబులింపారఁగన్

మ॥ అలివేణుల్ దగరుక్మిణీమణికి నె ♦ య్యంబార పీఠంబుపై
నలుగుంబెట్టియుమేలుగందముల యా ♦ నారీశిరోరత్నమున్
జలకంబార్చిరి హేమపాత్రమున భా ♦ స్వత్పుణ్యతీర్థంబులన్
విలసన్మూర్తులు భూసురోత్తము లటన్ వేద ♦ స్మృతుల్
(సేయఁగన్. 17

సీ॥ మణిమయంబులునగు ♦ మంజీరములు పాద
కంజాతములఁ గూర్చి ♦ గరిత యొర్తు

హరిమధ్య మధ్యమ ♦ మందురత్నపు మేఖ
లమును బంధనఁ జేసె ♦ లలనయొార్తు
గంరస్థలిని మౌక్తి ♦ కముల హారంబులఁ
బరిధ విల్లఁగ నేసె ♦ భామ యొార్తు
గరములందున రత్న ♦ కంకణంబులఁ గూర్చె
భాసురంబుగ మృదు ♦ పాణి యొార్తు

గీ॥ కర్ణయుగమున వజ్రంపు ♦ కమ్మలలర
నాసికంబున ముత్యంబు ♦ భాసిలంగ
విరి సరంబులఁ బెన్నెఱి ♦ వేణిఁ జుట్టి
కాంత యొార్తురాసుత కలం ♦ కారమేర్చె. 18

వ॥ ఇట్లన్నివిధంబుల రుక్మిణీమణి నలంకరించి పెండ్లికుమార్తె నుం జేసి భీష్మకునికిం దెలుప నారాజేంద్రుఁడు భవానీపూజం జేయఁ గూతునుంబంప నారాకన్నియ బంధుజనయుతంబుగా దేవీమందిరంబునకుంజని శర్వాణినింబూజించి ప్రణమిల్లి. 19

ఉ॥ పార్వతి! లోకమాత! నవ ♦ పద్మదళాయతనేత్ర! గౌరి! శ్రీ
సర్వజగన్నియామకవి ♦ శారద! శాశ్వత! సర్వలోకముల్
పర్వఁగఁ జేయునేత! శివ ♦ భార్గవి! మేటిపురాణి! దుర్గ! శ్రీ
పర్వతరాజపుత్రి! మృదు ♦ భాషిణి! కాళిక! భద్ర! శాంభవీ!

శా॥ అంబా! మాయిల వేల్పువీవనచు నే♦యమ్యంబార నీపాదయు
గ్మంబుః గొల్చెడిదీనురాల, విలస ♦ త్కారుణ్యముంజూపి స
న్మంబాలించియదూద్భవుః బతిగసంతోషంబుసంగూర్చుమా
ర్గంబున్నీవ తలంపఁగా వలయునో ♦ గౌరీ! దయాంభోనిధీ! 21

వ॥ అనియిట్లు దేవీస్తోత్రంబునుం జేసి యారాచకన్నియ దుర్గా
మందిరంబువీడి వచ్చుసమయంబున. 22

క॥ హరిఁబూడఁ ద్వరిత మెండెడి
తరుణి పయిః సేసలిడిరి ♦ తరుణేందుముఖుల్
పరమంబగు రూపంబునఁ
దరుణీమణి వెలుఁగఁ దొడఁగె ♦ ధాత్రివరేణ్యా! 23

క॥ రాజీవాక్షినిఁ జూచిరి
రాజిలి చైద్యాది నృపులు ♦ రమణీయముగః
రాజీవాక్షి కనుంగొనె
రాజులఁ గడకంటిచూడ్కి ♦ రాజవరేణ్యా! 24

వ॥ అంత నొకదెస. 25

చ॥ కనియెను రుక్మిణీసుదతి ♦ కాంచనచేలుని నీలదేహునిః
ఘనుని యదూద్వహుని ♦ గంజదళాక్షుని మందహాస ముం
దనిపెడి మౌళిపింఛుని సు♦ధామధురోక్తునికృష్ణుమాధవుః
మనములరార భక్తజన ♦ మానసవాసుని నందసూనునిః

వ॥ అంతనిఖిలలోకనాయకుండగు గోవిందుండరణ్యంబున జంతు హృదయాందోళనంబొనర్చు సింహంబు పగిదియచ్చటం గల నృపమండలంబాతయు నివ్వెరంబడుచుండ రుక్మిణీ మణినిం జేరంజని. 27

చ॥ హరి రభసంబునుంగలిగి ♦ యంబుజనేత్రనుగ్రుచ్చియెత్తి తా నరదమునందుం జేర్చె నృపు ♦ లందరు నివ్వెరవోయి చూడ స చ్చరితుండు రాముండగ్రజుని జ♦ సైన్యముతో నటవచ్చితోడ్కరెక్ హరితన పాంచజన్యమును ♦ నద్భుత మొప్పంగనూదె భూవరా!

వ॥ అనియిట్లు. 29

గీ॥ సంతసంబున సూతుండు ♦ సకలమునుల కెఱుంగం జేసినరీతి నా ♦ క్షితివరునకుం దెలియం బరచెను శుకుండును ♦ దెలిసి నృపుండు నవల కథంగోరె వినంగ తా ♦ నమితభక్తి 30

క॥ వాసవవందితపద, ప ద్మాసన వినుతచరిత! ♦ యఖిలేశ యశో వాస! పరాత్పర రఘువర దాసావనపారిజాత! ♦ దశరథరామా! 31

మాలిని.

నయసుగుణ విభూషా ♦ నాకలోకేశపోషా!
నియతిసుకృతకృత్యా ♦ నిర్వికారా! బుధేశా!
జయజయనుతరూపా ♦ జానకీచిత్తచోరా!
భయజనధృతిరక్షా! ♦ పాహిమాంరామచంద్రా! 32

ఇది శ్రీహనుమద్దేవ దయారస లసత్కటాక్ష
కవితాధురీణ పంతము గోపనార్య పుత్ర
ఆంజనేయకవి కృత శ్రీ రుక్మిణీ
కల్యాణమను కావ్యంబునఁ
చతుర్థాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీరామచన్ద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ రుక్మిణీ కల్యాణము

పంచమాశ్వాసము.

జానకీశ పురహర ·
పూజిత సద్గుణవిశాల ♦ పురుషోత్తమ! భూ
రాజాధిరాజ రఘుపతి
రాజాన్వయ పారిజాత ♦ రామనరేంద్రా. 1

వ॥ అట్లు సూతుండు నైమిశారణ్యమున శౌనకాది మునీంద్రులకు జెప్పెడిగతి శుకమునీంద్రుండు పార్థపౌత్రునితో నిట్లనియె. 2

చ॥ అనవుడు పౌండ్రకాదులును ♦ రారిజయంబునకోర్వలేకఁ జే
ధనువులఁబూనిఘోటకర ♦ థంబులుమత్తకరీంద్రయుక్తులౌ
జనపతులెందరోతమకు ♦ సాయమొనర్పగఁబోరఁజొచ్చి రా
వనజదళాయతాక్షు బల ♦ భద్రులు సాత్యకితోడ నుద్ధతిన్.

క॥ అని సైన్యంబులుఁ గ్రమ్మగ
గనుఁగొని నేత్రముల నగ్ని ♦ కణములు రాలన్
ఘనమద గజముల మీఁదకుఁ
జను సింగములనఁగ బలుఁడుఁ ♦ జక్రియుఁ దాకెన్. 4

వ॥ ఇవ్విధంబున శ్రీకృష్ణుండు శిశుపాలుని, హలాయుధుండు జరాసంధుని, సాత్యకి పౌండ్రక దంతవక్త్రసాల్వాదులం దాకి ప్రళయకాలానల విజృంభమాణ పరాక్రమాభీల తేజులై పవనజవంబుఁగల రథరథ్యంబుల నుగ్గునూచం జేయుచు మహారుద్రుల చందంబున నెదరించి మత్తకుంజరంబుల గండస్థలంబులరక్తంబుఁ జొనుపుచు గజారోహకుల విదళించుచుఁ బరిఘాయుధంబులు భస్మంబుసేయుచుఁ గుఠారంబుల ఖండించుచుఁ దోమరంబులఁ దూలించుచుఁ బ్రాసంబులఁ బట్టుచు మహారభసంబున దేవాసుర సంగ్రామసన్నాహంబుమాడ్కిఁ దోఁచుచున్న సమయంబున వివిధ భేరీరవంబులుఁ జెలంగఁ దెగినమస్తకంబులును విరిగిన యూరుదేశంబులును బగిలన పాలంబులును విచ్ఛిన్నంబులైన నాసికంబులును విసంధులైన శరీరంబులును నలిగిన జానుదేశంబులును వ్రస్సిన యురంబులును విరథులైన రథికులునుఁ బాఱెడి రక్తప్రవాహంబునఁ దెగిపడి బొబ్బలిడు మస్తకంబులును సాంద్రంబుగా మహార్ణవం బేకార్ణవంబుగా వర్షించుగతి శరంబులఁ గురియుచు మహాభయంకర సంకుల సమరంబున. 5

చ॥ తనువులుఁదూలనేయుచునుదద్దయుసైన్యమువీఁది కేఁగుచున్
గనులను విస్ఫులింగములు ♦ గ్రక్కఁ నరాలఁగ నట్టహాసముల్
బెనుగొన బాణముల్ వడిగ ♦ వేయుచు సాత్యకి కోపదీప్తుఁడై
యనినటఁబౌండ్రకున్ గదసియద్భుతమొప్పఁగణంబుఁ జేయఁగన్

చ॥ తగు కవచంబుఁ జించి యర♦దంబునుగూలఁగ నేసియుద్ధతిన్
ఖగపతి సర్పమున్ గదిసి♦ గర్వముఁ బాపియుఁ జంపురీతినిన్
దెగివడు నట్టులానృపతి♦ దేహముఛిద్రములొందఁ జేయఁగా
దిగులునఁబోరుటల్విడిచి తేకువఁదప్పియువాఁడుఁ బాఱఁగన్

చ॥ మఱియుజరాసుతుండుజనమాన్యుఁడునౌబలభద్రుతోడసం
గరమ్మునుఁజేయఁగావిపుల♦ కార్ముకమున్ ధరియించిబాణముల్
వరలఁగఁజేయ, రాముఁడును♦ వాని విదల్చి హలంబుఁబూని త
చ్ఛిరమునవేయసొమ్మసిలి ♦ చెచ్చెరఁబఱ్వెడెఁ బాఱెనాభీతిచేన్.

వ॥ అంతకృష్ణుండు శిశుపాలుదెస రథంబుఁబోవనిచ్చి. 9

చ॥ నిలునిలు చైద్య! నీబిగువు ♦ నీవును నీదగుసైన్యమెంత! నే
గెలుతునుమూఁడులోకముల,♦క్రిందికిఁద్రొక్కెదభూతలంబునున్
జలనిధి నింకఁజేసెదను, ♦ సత్వరమా కనకాద్రి వ్రేలుపై
నిలుపుదు, నన్నుగెల్వఁగను ♦ నిర్జరులోసగలేరు దుర్మతీ!!

వ॥ అనినవిని. 11

చ॥ పకపక నవ్వి చేదిపతి ♦ శాఙ్గమగంబున నోయదూద్వహ!
సుకరము గాదు నీకు, ఁణ ♦ శూరుఁడ ఖడ్గశరాసనాది సా
ధక నిపుణుండనైన నను ♦ దార్కొన లేరిల నెవ్వరేని యుర్
వికలము నొందుటల్విడిచి ♦ వేతలఁ జేరుము పొమ్ము గోపకా!

క॥ అనియిటుల తూలనాడుచు
సునిశిత మార్గణము లేయు ♦ శూరుని గని యా
మనుజాధిపుతో హరి యి
ట్లనియెన్ జిరునగువు మోము ♦ నందలరారన్. 13

మ॥ వినరా చైద్యనరేంద్ర! నేనిటనిదే ♦ విల్లందియున్నాఁడ నీ
ఘనసామర్థ్యముఁ జూపరాయని నినున్ ♦ ఖండించి భూతాళికిన్
మనమింపొందఁగ విందుఁగూర్చెద నుసీ మాత్సర్యమున్ సాగునా?
మనఁగా లేవికఁ గాలమున్ సమసె ర♦మ్మా'చావఁగా నెంచిన్.

వ॥ అనియిట్లు. 15

మ॥ తనవుల్నెత్తురుఁగారఁగా నిరువురు ♦ ద్యద్దీప్త బాణంబులన్
బెనఁగన్ వేయుచు దీయుచున్ జెలఁగుచున్ ♦ భేదించి కోదండముల్
ధ్వనిమార్చిన్ గలుగంగఁ జేసి శరముల్ ♦ సంధించి పోరాడఁగన్
జననాథోత్తమ! రామ రావణ మహా♦సంగ్రామమస్పై దోఁచెడిన్

చ॥ బలముల నెన్నుచున్ నిశిత ♦ బాణము లేయుచు దృష్టిఁ జక్కఁగా
నిలుపుచు నిల్వునిల్వుమని ♦ నిర్భరవృత్తిని సింహగర్జనల్

జలుపుచుఁజక్రిచైద్యుఁడు•సంగరరంగమునందు రుద్రులై
నిలుచుచుఁబోరఁగాఁదొడఁగె•నిర్జర లోకము తల్లడిల్లఁగన్.

క॥ ఇరువురు సమబలవిక్రమ
వరులై పోరాడి విశిఖ • వర్షముఁ గురియన్
జరిపిరి, వారల నేర్పున
కరుదొందుచుఁ జూడఁదొడఁగె • నమరులు మింటన్. 18

క॥ విలసిల్లు వైష్ణవాస్త్రము
బలభద్రుని సోదరుండుఁ • బౌరుషమతుఁడై
దలపడి యేయఁగ జైద్యుఁడు
బలముడిగియుఁ జాపఁదొడఁగెఁ • బార్థివముఖ్యా! 19

వ॥ ఇట్లు శ్రీకృష్ణపరమాత్మునిచే విడువంబడిన వైష్ణవాస్త్రం
బున వెడలిన మహాగ్నిజ్వాలలకు నిలువంజాలక రణస్థలిని
విడిచి నిఖిలభూపతులు చేదిపతిసహితంబుగా హతశేష
మగు తమ తమసైన్యంబులఁగొఁడ్కొని నిజ నివాసంబుల
కుంజనిరి. పిమ్మట రుక్మి ప్రచండుఁడై వాసుదేవుని రథంబున
కెదురుగాఁ దనరథంబునుం బోవనిచ్చి. 20

చ॥ కలవర మొందు సైన్యముల గన్గొని ధైర్యము గొల్పియంతటన్
నిలునిలుమాధవా! యిదుగో • నేఁజను దెంచితిరమ్ము మద్భుజా

బలమది యెట్టిదో తెలియ ♦ వచ్చును దుర్బలకోటిమీఁద నీ
చలమునుఁజూప నెంచితి ౘ! ♦ సాగునె! రుక్మినెదిర్చి పోరఁగన్

ఉ॥ ఆకులు కాయలన్ దినుచు♦నద్రులయందు చరించుగొల్లవై
భీకరమూర్తివోలె నిట♦భీష్మకు రాజ్యముఁజొచ్చి రుక్మిణిన్
దేకువఁదప్పి తీసుకొని ♦ తెంపరివై యెటుబోవ నెంచెదో
పోకిరి! రుక్మిణిన్ విడిచి♦పొమ్ము మదస్త్రముచేతఁజావకన్.

క॥ చతురంగ బలముతోడను
జతురతవచ్చితిని రణము ♦ సల్పఁగ నీతో
మతి బాలుఁడనుచు నన్నవ
మతిఁ జేయకఁబోరరమ్ము ♦ మాధవ! కినుకన్. 23

ఉ॥ గొల్లలయింటఁ బుట్టితివి ♦ కూళతనంబున సిగ్గుమాలి మా
పల్లవపాణి రుక్మిణిని ♦ పౌరుషహీనుఁడవై హరించుటల్
చెల్లునె! నీకు నీకుటిల ♦ చేష్టలమాన్పద! యుద్ధమందు నిం
ద్రెల్లఁగసేయువాఁడ నని ♦ తీవ్రశరంబుల నేయనెంచినన్

గీ॥ అంత మాధవుఁడా రుక్మి ♦ నట్టెఁ జూచి
బాలుఁడవు నీవు నాతోడ ♦ బవరమాని
నిలువఁగాలేవు నీవేల ♦ నిర్జరాది
మేటిబలులైనఁ బోరాడి ♦ మించఁ గలరె! 25

వ॥ అదియునుంగాక నీతోడిసహచరులగు సాల్వ జరాసంధ పౌండ్రిక శిశుపాల నృపులును, తత్సైన్యంబులును మచ్ఛరాహతి కోర్వఁజాలక విముక్తకేశులగుచు బరాజితులైరి. ఇదియెఱింగి సమరంబునకు రాదగునె! సంగ్రామంబున కర్హుండవుగావు కావున నీయందు నాకువైరంబులేదు. సమరక్రియ లెఱుంగని కట్టుండవు. సుఖంబుగఁ దలిదండ్రుల దండనుండుపొమ్ము శీఘ్రంబన. 26

క॥ అనిపలికిన హరిపలుకులు
మనమునఁ జర్చింపకమిత ♦ మదమత్సరుఁడై
కనలుచు హరిదెస రథమును
జనఁజేసియు నిటులఁబలికె ♦ జన్మానాథవరా! 27

క॥ హరి నీవు నీదుమాయనుఁ
బరికింపఁగ నాదుమ్రోల ♦ బరపకు వినుమా!
దురమందు నీదుబలములఁ
బఱుఁగెత్తఁగఁ జేయువాఁడ ♦ బంకజనాభా! 28

వ॥ అని కోదండపాణుండై ఘనాఘన గర్జితంబులట్ల జ్యాఘోషంబులొనర్చుచు రుక్మి క్రోధారుణ వీక్షణుండగుచు శరపరంపరల రోదసీకుహరమండలంబున వెల్లింగప్పిన వాసుదేవుండవియన్నియు నివారించి రుక్మి బాణంబున నారా

కుమారుని శరాసనంబుఖండించిన నంతవాఁడా భగ్నంబగు చాపంబువిడిచి వేరొంటుధనువుంగొని నిశితంపుటంపగముల నిగుడించిన. 29

సీ॥ వానినెల్లను ఖండించి ♦ వాసుదేవుఁ
డతని రథము రథ్యాంబుల ♦ నంతమొందు
మార్గణంబులనేసిన ♦ మండివాఁడు
వేరురథమునుఁ గైకొని ♦ పోరుచుండ 30

క॥ హరినాగాస్త్రము గేలం
బరగఁగొని వైవనదియు ♦ భాస్కరులీలన్
ధర విమతునుఁ గ్రుక్కుచునని
కరచరణములొడసిగట్టె ♦ గదలక రుక్మిన్ 31

వ॥ ఇట్లు సర్వశత్రుబంధనంబగు పన్నగాస్త్రముచేతఁ గట్టువడి రుక్మినిశ్చేష్టుఁడై యుండ, శ్రీహరి రుక్మిణీప్రార్థనంబంగీకరించి వానింజంపక గడ్డంబును మీసంబును దలయునుం గొఱిగి విరూపుంజేసి యిక నీపురితోవంబట్టి పొమ్మనిన, బలభద్రుండు జాలింగొని త్వరితంబుగ నారుక్మిరథంబునం జేరి యువ్వానిని బంధవిముక్తుంజేసి విడిచివుచ్చి శ్రీహరి నింగని యిట్లనియె. 32

క॥ చుట్టంబుల దలమూఁతుల
కట్టా గోఁలుగఁగఁ దగునె ♦ కమలాక్షా! ధర్మ
బట్టియు జంపుటకన్ననుఁ
జెట్టగదా వానినటులఁ ♦ జేయుట కృష్ణా! 33

క॥ పగ చెలిమియు నీకిలలోఁ
నగధర! సమమయ్యునిటుల ♦ న్యాయము నీకుఁ
దగురీతి రుక్మిననుపక
వగపొందఁగ జేయదగునె ♦ వారిజనాభా! 34

వ॥ అనియిట్లు బలభద్రుండు శ్రీకృష్ణునితర్జించుచు రుక్మిణీ దేవినింగాంచి, తల్లీ! భవత్సహోదరు భంగంబునుం గూర్చి వగచెదవేల; సమస్త ప్రాణులకు సుఖదుఃఖంబు లవశ్యభోక్తవ్యంబులు నీయగ్రజుఁడు పరమకల్యాణ గుణా భరణుండగు గోవిందునిచేత విగత కల్మషుండయ్యెనని దుఃఖోప శమనంబుఁ జేసి పిమ్మట. 35

చ॥ అనుజులు బంధువుల్సచివు♦లాప్తులుమిత్రులు సంతసింప మే
దిని నవపుష్ప వర్షములు ♦ దేవతలుం గురియింప దుందుభి
స్వనముచెలంగ భూసురులు♦స్వస్తివచః పఠనంబు సేయఁగా
దనుజహరుండు శ్రీహరి ము♦దంబునఁ జేరెను ద్వారకాపురిన్.

వ॥ ఇట్లుచనుదెంచి తలిదండ్రులకును నిఖిలబంధు గురుపురో
హిత పండితప్రవరులకు వందనంబులనాచరించి యొకశుభ
ముహూర్తమునందు. 37

సీ॥ భూసురాశీర్వాద ♦ ములు జేయుచుండంగ
వందిమాగధులు కై ♦ వారమొసఁగ
గర్గాది మునులెల్ల ♦ గౌతుకంబునఁ జూడ
సామంత రాజులు ♦ సన్నుతింప
బంగాళ నేపాళ ♦ పాంచాళ నృపవర్యు
లాంధ్ర దేశాధీశు ♦ లభినుతింపఁ
బుణ్యాంగనామణు ♦ లొప్పసగ నారతులీయ
బంధువర్గంబెల్ల ♦ బలసికొలువ

గీ॥ కనకనిర్మితరత్న వి ♦ రాజమాన్య
మహిమఁ జెన్నొందు కళ్యాణ ♦ మంటపమునఁ
జేరి కృష్ణుండు భూసుర ♦ చిత్తమరసి
ప్రీతిఁ గూర్చుండె లగ్నంపు ♦ పీఠమందు. 38

సీ॥ భవురాణి సారస ♦ భవురాణియుంగూడి
మంగళహారతుల్ ♦ మరినొసంగ
శివుఁడుదెచ్చియునిచ్చె ♦ శివ శివాంకితమైన
రుద్రాక్షమాల ని ♦ రూఢిమెరయ

నజుఁడొసంగెను భక్తి ♦ నమర పూజితమైన
మణికంకణంబులు ♦ మాధవునకు
వరుణుండు నొసఁగెను ♦ సురలకలభ్యమౌ
రత్నహారము రమా ♦ రమణునకును
గీ॥ సురలు నరులును నొకరీతి ♦ హరికిఁ గాన్క-
లర్పణముఁజేసి రావేళ ♦ నద్భుతముగ
వెలఁగి కృష్ణుండు నయ్యెవి ♦ స్వీకరించి
సంతసిల్లుచునుండె నా ♦ సమయమందు. 89

ఉ॥ అంతట రుక్మిణీమణిని ♦ నంచితపుష్ప సుగంధ దివ్యని
తాంత విభూష ణావళుల ♦ వేడుక మీర నలంకరించి యా
త్యంతముదంబునుంగొలువు ♦ నట్టిమృదంగపుకాహళధ్వనుల్
కాంతలువెంటరాఁగఁగుతు♦కంబునఁదోడ్కొనివచ్చిరంతయున్

సీ॥ నీలవర్ణంబున ♦ నిగుడు పెన్నరవేణి
కాంత నన్నడుమునఁ ♦ గ్రాలుచుండఁ
గర్ణయుగ్మంబునఁ ♦ గాంతిలు వజ్రాల
తళుకు కమ్మల దీప్తి ♦ దనరుచుండ
గబ్బి గుబ్బలఁగుల్కు ♦ రంగుల రవికపై
రత్నాలహారముల్ ♦ రాణఁజెంద

చిలుకల్ గూర్చినకొల్లయందమలరన్ • కెంపొందుమంచంబుపైఁ
జెలువొప్పారెడి పాన్పునన్ హరివసించెన్ • ప్రేమ రెట్టింపఁగన్

గీ॥ అంత రుక్మిణిఁ దోడ్కొని • యనుగు చెలులు
భాసురంబుగ కేళికా • భవనమునకుఁ
జేరి రంతట హరికిని • జిత్తమందు
విముఖ విముఖంబు యుగమున్నై • నెగడుచుండ. 51

వ॥ అంత నచ్చెలులు రుక్మిణీదేవినిం గాంచి 52

క॥ ఎలనాగ! నీవు కోరిన
చెలువుఁడు నీకబ్బెనింకఁ • జిత్తమునన్ జె
గ్గిలియుండకు మదనకళా
కలితంబగు లక్షణములఁ • గలయుము కృష్ణున్ 53

సీ॥ శ్రీహరి కేల్వట్టి • సెజ్జకు దిగిచిన
బెనగాడఁగారాదు • బిసరుహాక్షి!
కపురంపు వీడెముల్ • కలికి! కాంతుఁడొసంగ
మొగము ద్రిప్పఁగారాదు • మోహనాంగి!
కస్తూరి గంధముల్ • గాంత! నీచనుదోయి
నలఁద నెంచిన కృష్ణుఁ • దలఁగకమ్మ!
ప్రియుఁడు నీ నెరిగొప్పు • ప్రేమవిరుల్ నింపఁ
గెరలఁగాఁ దప్పది • కీరవాణి!

గీ॥ మనసుఁ గని పెట్టి మగనితో ♦ మరలు కొనఁగ
వలయుఁగావున విసికింప ♦ వలదుసుమ్మ!
పతియె దైవంబు సతులకుఁ ♦ బద్మనేత్రి!
తెలుపఁ గలవన్ని నీతోడఁ ♦ దెలిపినాము. 54

ఉ॥ అంటిమిగాని మాధవుని♦యందలి నీయనురాగ మంతయుం
గంటిమికాదె మున్ను! బుధ ♦ గణ్యుని నీవటఁబిల్వనంపు బ
ల్దంటవుగావె! సూనశర ♦ ధాటికిఁ జిక్కఁగనీకఁ గృష్ణుఁ; వా
ల్గంటిరో! నేలుమాయిపుడు♦ కాముకు కేళినిఁదేల్చి కామినీ.

ఉ॥ కన్నియ! నీవురాజకన్యల ♦ కాంతవుచిన్నతెలుంగ నేర్తు! మా
వెన్నుఁడుమంకుగొల్ల పృథ♦వికా మరియాద తెలుంగలేదు నీ
వన్నెలకుం సమానమగు ♦ వన్నెలునేగ్గని పింఛధారి, నే
మన్నను నోర్చుకోవలయు ♦ నమ్మ! మనంబున రుక్మిణీమణీ.

క॥ సూటిగఁదా బరిహాసపు
మాటల నాడంగ వేరు ♦ మానిని యపుడా
బోటినిఁగని మెంతటి
చేటివె! నీనేర్పుఁజూడఁ ♦ జిత్రముఁ దోచెక 57

క॥ పదియారు వేలగోపిక
మదవతులకా దగులుకొన్న ♦ మాధవు నెంతో

ముదమునఁ దెలియనివానికి
జనువంగాదగునె! రతివి ♦ శారదుఁడరయన్. 58

గీ॥ సిగ్గుచేనిండి తలవాల్చి ♦ బెగ్గడిలెడి
భోజకన్నియఁ దోడ్కొని ♦ భుజగశయనుఁ
జేర్చి చిరునవ్వు లలరుచుఁ ♦ జేటి యొకతె
యింపుదళుకొత్త హరితోడ ♦ నిట్టులనియె. 59

గీ॥ చల్ల లమ్మెడి వ్రేతల ♦ సరణి నీవు
రాచకన్నియ రుక్మిణీ ♦ రాజ వదనఁ
బోల జూడకు మీ లేమ ♦ పుష్పగంధి
మాట మర్యాదఁగనిపెట్టి ♦ మరులుఁగొలుపు. 60

చ॥ అనియిటునచ్చ జెప్పియును♦రాచపదంబుల మ్రొక్కఁజేసి వే
డ్కను హరిప్రాల సెజ్జకడఁ♦గామిని నుంచియుఁ గృష్ణ! రుక్మిణీ
వనజదళాయతాక్షిని న ♦ వారిత ప్రేమను నేలుకొమ్ము కొ
మ్మని తగనప్పగించి పని♦యన్ మిషఁజూపి తొలంగిరందరున్.

క॥ మెల్లఁగ బావ్వన రుక్మిణి
పల్లవదళపాణిదగిచి ♦ భాసురమృదు ధ
మ్మిల్లంబును నిమిరియు రం
జిల్లుచుఁ బలుకందొడంగె ♦ శ్రీహరి ప్రేమన్. 62

సీ॥ గజనిమ్మ పండ్లనాఁ ♦ గానవచ్చెడి నీదు
కుచము లంటఁగనిమ్ము ♦ కనకగంధి!
యలవిద్రుమములనాఁ ♦ యనఁగఁ దోచెడినీదు
పెదవి ముట్టఁగనిమ్ము ♦ బిసరుహాక్షి!
మృదులతాదులఁబోలు ♦ మృదువొప్పచుండు నీ
కరములఁబెనయవే ♦ కంబుకంఠి!
నీలోత్పలంబుల ♦ నెనరుఁజూపెడినీదు
కనులఁదేలింపవే ♦ కమలపాణి!

గీ॥ యనుచు దరహాస వదనుఁడై ♦ యబ్జనేత్రుఁ
డలరి యానాతికుచముల ♦ నలరు మోవి
గలికి చెక్కిలి పిరుదులు ♦ గనులు బామలుఁ
గేల నిమురుచు మరుకేళి ♦ బాలఁగూడె. 63

చ॥ మనసిజబారిఁజిక్కితిని ♦ మానిని! ధర్మమె! రమ్ముప్రీతి మై
బెనగొని మోవిపానకము ♦ ప్రీతినహిల్లఁగ నిచ్చియంతటన్
జనులనుబట్టనిమ్ము వెసఁ ♦ జౌసితి రీతులసొక్కి దంతము
ల్మొనయుఁగనొక్కిపోయిగనుముచ్చటలాడెదరావెకోమలీ!

క॥ అనిబుజ్జగించి నేర్పున
వనజాక్షుఁడుదరికిఁగిచి ♦ వనురహానేత్రి

మనమలరారఁగనంతట
వనజాస్త్రుని కేళిఁ దేల ♦ భాసిలు మతిఁడై. 65

గీ॥ తళుకు చెక్కుల ముద్దిడి ♦ ధవళనేత్రి
నీవి సడలించి రతిశాస్త్ర ♦ నియతి యధర
సుధలఁ గ్రోలుచుఁ గుచముల ♦ జొక్కి పట్టి
యతుల రతులను గరిగించె ♦ నబ్జముఖిని. 66

ఉ॥ అంతర తాంతమందున ము♦రారియు నంకమునందు రుక్మిణిన్
సంతసమొందనిల్పి విరి ♦ జాజులు వేణి రచించి క్రొమ్మెఱన్
వింతగు మేలుచందనము ♦ విప్పుగ చన్నులనద్ది మేలిమా
మంతనమాడుచు సుదతి ♦ మానసమున్ గరిగించె నేర్పునన్!

ఉ॥ అంతట నంబుజాక్షుఁడు ప్రి♦యాంగన రుక్మిణి నొక్కనాఁడు దా
నంతన మాడుఁ జేరి కుసు ♦ మంబులఁ గీల్జడఁ జుట్టి, మానినీ
వింతలఁ గొల్పు దేశముల ♦ వేడ్కఁ దలిర్పఁగఁ జూపువాఁడ నా
గాంతకు నెక్కవచ్చెద వె♦యన్న మనిన్ ముద మొందె నెంతయున్.

క॥ హరియును భోజాత్మజయును
మురిపంబున నెక్కి గరుడు ♦ మాపురమంతన్
గరువలితీవ్రత కన్నను
త్వరితంబున మింట కెగసెఁ ♦ దార్క్ష్యుఁడు వడితోన్. 69